

Ulike mennesker. Like muligheter.

SVs arbeidsprogram 2005-2009

Programmet ble vedtatt på SVs 16. ordinære landsmøte, 31. mars - 3. april 2005 i Kristiansand.

Innholdsfortegnelse

Vår vei	5	Velferd og livskvalitet	20
1.1 For frihet	5	6.1 Kvalitet koster	20
1.2 For rettferdighet	5	6.1.1 Økt kvalitet	20
1.3 For solidaritet	6	6.1.2 Reell likestilling for funksjonshemmede	21
1.4 For miljøet	6	6.1.3 Universelle helsetjenester	21
1.5 For ny kurs	6	6.1.4 Sykehus	21
		6.1.5 Psykisk helsevern	21
		6.1.6 Tannhelsereform	21
		6.1.7 Den trygge alderdommen	22
		6.1.8 Forebyggende og helsefremmende arbeid	22
SVs alternativ:Ti forslag til ny kurs	8	6.2. Kriminalpolitikk	23
Nødhjelpsfond	8	6.2.1 Forebygging	23
En fredsnasjon	8	6.2.2 Likheter for loven	23
Avskaff fattigdommen	8	6.2.3 Raske og tilpassa reaksjoner	23
En aktiv distriktspolitikk	8	6.2.4 Bedre tiltak for ofre og pårørende	23
Stans privatiseringen	8	7.1 Det store kulturløftet	24
Kulturløftet	8	7.2. Idrett og friluftsliv	25
Miljøvennlig energi	8	7.3 Mediepolitikk	26
God oppvekst	8		
Tannhelsereform	8		
Kamp mot arbeidsløshet og sosial dumping	8		
		Barn og unge	27
Et utvidet demokrati	9	8.1 Barns rettigheter må styrkes	27
3.1 Rettferdighet krever demokrati	9	8.1.1 Forebygging lønner seg	27
3.2 Direkte demokrati	9	8.1.2 Rett til barnehage	27
3.3 Lokalt demokrati	10	8.1.3 Barnevernet – forebygging og sikkerhetsnett	28
3.4 Økonomisk demokrati	10	8.2 Vern om fellesskolen	28
3.5 Den demokratiske samtalen	10	8.2.1 En skole hvor alle blir sett	28
3.6 Republikk og en trosnøytral stat	11	8.2.2 Ungdomsskolen må styrkes	29
3.7 Frivillighet og engasjement	11	8.2.3 Videregående opplæring	29
3.8 Rettigheter for samer og nasjonale minoriteter	11	8.2.4 Styrk den fysiske aktiviteten	30
4.1 Arbeid til alle	12	8.3 Fagopplæring	30
4.2 Velferd, ikke veldedighet	12		
4.3 Rettferdig skatt	13		
4.4 Alderspensjon	13	Kunnskapsnasjonen Norge	31
4.5 Ingen skal leve i fattigdom	13	9.1 Høyere utdanning	31
4.6 Sosial boligpolitikk	14	9.2 Etter- og videreutdanning	32
4.7 Universell utforming og tilgjengelighet.	14	9.3 Forskning	32
		9.4 Frigjør brukerne	33
Ei grønn framtid	15		
5.1 En framtidsrettet energipolitikk	15	Et framtidsrettet næringsliv	34
5.2 En grønnere og mer offensiv samferdselspolitikk	16	10.1 En framtidsrettet næringspolitikk	34
5.3 En miljøvennlig hverdag	17	10.2 Industripolitikk	34
5.4 Friluftsliv og biologisk mangfold	18	10.2.1 Olje- og gassutvinning	35
5.5 En ny vernepolitikk	19	10.2.2 Prosessindustrien	35
5.6 Kulturvern	19	10.2.3 Verftsindustrien	35
		10.2.4 Bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen	35

10.3 Privat tjenesteyting	35	Indeks	54
10.3.1 Finansnæringen	35		
10.3.2 Varehandelen	35		
10.3.3 Reiseliv	36		
10.3.4 Transport og skipsfart	36		
10.3.5 Informasjons- og kommunikasjonsteknologi	36		
10.3.6 Kunnskapsintensiv tjenesteyting	36		
10.3.7 Kultur som næring	36		
10.4 Produksjon av mat	36		
10.4.1 Landbruket	36		
10.4.2 Næringsmiddelindustrien	37		
10.4.3 Fiske og fiskeindustri	37		
10.4.4 Havbruk	37		
10.5 Regional utvikling	38		
10.5.1 Samferdsel	38		
10.6 Aktivt og langsiktig eierskap	38		
10.7 Produktivitet og sysselsetting	39		
Likestilling og likeverd	40		
11.1 Kvinnefrigjøring	40		
11.1.1 Reproduktive rettigheter og kvinnehelse	41		
11.1.2 Vold mot kvinner	41		
11.2 Lesbiske og homofiles rettigheter	41		
11.3 Et inkluderende samfunn	41		
Et humant arbeidsliv	43		
12.1 Fagbevegelsens rolle	43		
12.2 Økt innflytelse	43		
12.3 Arbeid til alle	43		
12.4 Arbeidstid	44		
12.5 Et humant arbeidsliv	44		
12.6 Lik lønn for likeverdig arbeid.	45		
12.7 Sosial dumping	45		
SVs visjon er at Norge skal være en fredsnasjon som bruker sine muligheter til beste for mennesker som rammes av krig og urett. Videre er vår visjon en rettferdig verden der alle mennesker får dekket sine grunnleggende behov, og der konflikter løs	46		
13.1 Styrk folkeretten	46		
13.2 En bedre organisert verden	46		
13.3 Kamp mot menneskehandel	47		
13.4 Demokrati og menneskerettigheter	47		
13.5 Bedre global fordeling	47		
13.6 Frigjøring	48		
13.7. Helse og velferd	48		
13.8 Internasjonale avtaler og WTO	48		
13.8.1 Et speilvendt alternativ til WTO	49		
13.9 Slett u-landsgjelda	49		
13.10 Økt norsk bistand	49		
13.11 Styrket samarbeid i nordområdene.	50		
13.12 Nordisk samarbeid	50		
13.13 Et godt samarbeid i Europa	50		
13.14 Forsvar og samfunnssikkerhet	51		
13.15 Et forsvar grunnlagt i reelle behov	51		
13.16 Nedrustning, våpenspredning og norsk atomvåpenpolitikk	51		
13.17 Våpeneksport	51		
13.18 En ny alliansepolitikk for Norge	52		
13.19 Bruk av norske styrker i utlandet	52		
13.20 Et åpnere Norge	52		

Vår vei

SV er et sosialistisk parti. Vi vil en verden hvor samarbeid erstatter maktbruk og krig. Vi vil en verden bygd på fellesskap og solidaritet. Vi vil et Norge der folks behov bestemmer prioriteringene. SV er et miljøparti. Vi vil at miljøhensyn skal gjennomsyre alle politikkområder. SV er et feministisk parti. Vi vil ha et samfunn der alle mennesker er likeverdige, der makt og ressurser ikke fordeles etter kjønn, og der kjønnsrollene ikke begrenser enkeltindividets frihet. Vi vil et samfunn hvor vi sammen kan møte vår tids store utfordringer. Menneskene må stå sammen i kampen for frihet, fred, arbeid til alle, miljøet, rettferdig fordeling og likestilling.

Politikk handler om å gjøre valg og å velge verdier. Om å velge miljøet framfor uhemmet vekst, om å velge velferd i stedet for privatisering, om å velge solidaritet og demokrati foran pengemakt. SV støtter de undertrykte, ikke undertrykkerne, og velger en vei der mennesker kan leve gode liv i fellesskap. Det er et valg for venstresida, mot høyresida, både nasjonalt og internasjonalt. Vår vei er for velferd, demokrati og fellesskap.

Vårt samfunn er, og vil i all framtid være, et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn. Et slikt samfunn må legge til rette for at alle får samme mulighet til livsutfoldelse, arbeid og deltakelse. Rasisme og diskriminering må bekjempes effektivt enten det er enkeltgrupper, enkeltpersoner eller norske institusjoner som står for den.

Stortingsvalget i 2005 er et veivalg og et verdivalg. Høyresida bygger ned velferdsstaten, gir skatteletter til de rikeste, og knytter Norge enda tettere til USAs utenrikspolitikk. Vi vil gå en annen vei. Vi vil avskaffe fattigdom i Norge og utjevne forskjellene mellom folk. Vi vil styrke og utvikle velferdsstaten videre med nye reformer som vil gjøre Norge til et bedre og mer rettferdig samfunn å leve i. Vi vil satse mer på utdanning og forskning, og utvikle næringslivet i en langsiktig og bærekraftig retning. Vi vil møte den globale klimatrusselen offensivt ved å redusere Norges og verdens CO₂-utslipp, og ved å satse på videreutvikling av miljøvennlig teknologi. Vi vil at alle som bor i landet vårt skal ha makt og reell politisk innflytelse over egen hverdag, på arbeidsplassene, i lokalmiljøene, og over Norges utvikling og internasjonale rolle. Norge skal stå på de fattiges og de undertryktes side i verden. Vår stemme skal være en stemme for fred, frihet, menneskerettigheter og utvikling for alle.

1.1 For frihet

Likeverdige muligheter for alle er det beste forsvar for enkeltmenneskers frihet. Dette er SVs utgangspunkt. Velferdsstaten er en forutsetning for at menneskene skal være frie og realisere det beste i seg til gagn for seg selv og fellesskapet. Gode fellesskapsløsninger er en forutsetning for likeverd og frihet. Likeverdige muligheter står i skarp kontrast til høyresidas frihetsbegrep, som innebærer frihet for enkelte på bekostning av andre.

Likestilling er en forutsetning for å skape et samfunn der alle har de samme mulighetene. I dag undertrykkes kvinner, etniske og religiøse minoriteter, funksjonshemmede og seksuelle minoriteter. Denne undertrykkingen må bekjempes med sosiale, politiske og økonomiske midler. Frigjøring av undertrykte mennesker er en kamp for frihet og likeverd, og ikke minst en kamp for en bedre framtid for hele jordas befolkning.

I dag styres for mye av menneskenes liv av markedskreftene. Frihet for markedet begrenser enkeltmenneskets frihet. Kollektive velferdsordninger bidrar til menneskers livsutfoldelse og deltakelse i samfunnet. Et sterkt fellesskap er en forutsetning for individuell frihet og nærhet til politiske beslutninger.

1.2 For rettferdighet

Vår politikk vil føre til at de økonomiske og sosiale forskjellene mellom mennesker reduseres. Vårt mål er et samfunn der makt, goder og plikter er rettferdig fordelt. Hver enkelt må i større grad være med på å fatte beslutninger i saker som angår oss.

En av de største kvalitetene ved det norske samfunnet er at det bor mennesker i hele landet. Dagens desentraliserte bosettingsmønster er under press. Sentraliseringskreftene er sterkere enn noen sinne. En overordnet målsetting for SVs politikk skal være å motvirke sentraliseringen av samfunnet, og å legge til rette for å beholde hovedtrekkene i dagens bosettingsmønster.

Høyresidas alternativ er en kapitalisme med uhemmet konkurranse og økonomisk vekst, noe som fører med seg større ulikhet, en voksende klimatrussel og en omfattende konsentrasjon av makt og penger.

Privatiseringen undergraver demokratisk styring og kontroll med grunnleggende velferdsoppgaver, og bidrar til at folk mister innflytelse. Menneskenes grunnleggende velferdsbehov skal ikke overlates til markedet.

Vi vil ha offentlige tjenester underlagt folkevalgt kontroll og styring.

Kvalitet koster, og vi må sammen betale for velferdsgodene. Rettferdig fordeling av gode fellesskapsløsninger er bare mulig gjennom rettferdig skattlegging. Rettferdig skattlegging vil innebære skattelette for dem med lave inntekter, og høyere skatt for dem som tjener mest. Dette krever politisk styring og vilje til omfordeling fra dem som har mye til dem som har lite.

Vårt mål er rettferdig fordeling, både mellom dem som lever i dag, og med kommende generasjoner.

1.3 For solidaritet

Vi vil at Norge skal bli et freds- og solidaritetsland med vekt på et utenrikspolitisk alternativ som er solidarisk med verdens fattige. Norges rolle internasjonalt må være å ta parti for verdens fattige og undertrykte, og bidra aktivt til fredelige løsninger av konflikter.

Den urettferdige fordelingen av rikdommen i verden fortsetter, samtidig som sulten rammer millioner av mennesker. Vi vil bidra til å fjerne fattigdommen, blant annet gjennom økt bistand, sletting av u-landsgjeld og ved å arbeide for rettferdig handel. Norge er et av verdens rikeste land, og vi har mange milliarder kroner investert i utlandet gjennom oljefondet. Selv om SV har fått gjennomslag for etiske retningslinjer i oljefondet, endres ikke maktforholdene mellom fattige og rike land og Norges posisjon som kapitalistisk stormakt. Vårt mål er derfor en grunnleggende samfunnsendring.

SV har alltid arbeidet for en mer selvstendig norsk utenrikspolitikk, noe som er viktig for at vi skal kunne være brobygger internasjonalt. Norges rolle har ved flere anledninger vært å bistå i å løse konflikter, og dette er en rolle SV vil styrke og videreutvikle. SV er sterkt imot en utvikling hvor internasjonal rett og avtaler undergraves ved at stormakter tar seg til rette.

Det er nær sammenheng mellom fredsbygging og bekjempelse av fattigdom og sosiale forskjeller. Norge må

bidra til en utviklingsfremmende og fattigdomsbekjempende politikk i alle internasjonale sammenhenger, blant annet gjennom allianser med land, sosiale bevegelser, fagbevegelsen og andre organisasjoner med samme interesser som oss.

Vårt mål er en rettferdig verden i økologisk balanse. Dette innebærer rettferdig fordeling i dag uten at vi ødelegger muligheten for at våre etterkommere skal få tilfredsstillt sine behov. Ny kunnskap og teknologi er viktig for å kunne løse miljøproblemene, men det er også nødvendig å endre de drivkreftene som fører til rovdrift på naturen og som rammer de fattigste i verden.

SV ønsker ikke et norsk EU-medlemskap. Utviklingen etter 1994 både i EU og Norge har vist at det var klokt å ikke bli medlem. For SV er det særlig fem viktige grunner til ikke å ønske et norsk EU-medlemskap. Den første er at EUs hovedformål er å sikre medlemslandene en uavbrutt vekst og en større produksjon og omsetning enn det hvert medlemsland hadde klart på egenhånd. Dette samsvarer ikke med målsettingen om bærekraftig utvikling og global solidaritet. Den andre er at medlemskap vanskeliggjør kampen mot ledighet og for sosial utjevning. Den tredje er at et EU-medlemskap vil frata Norge styringen av naturressurser som fisk, petroleum og vannkraft. Den fjerde er mangelen på demokrati og åpenhet rundt EUs beslutninger. Den siste er at Norge kan ha en selvstendig stemme ved internasjonale forhandlinger om handel, miljø og sikkerhet, og kan utvikle en klarere rolle som brobygger ved krigstruende konflikter. Da er det viktig at vi ikke gjennom medlemskap i EU er tett knyttet til europeiske stormaktsinteresser.

1.4 For miljøet

Vi vil at Norge skal ta miljøutfordringene på alvor og føre en politikk som sikrer en bærekraftig utvikling. Derfor vil vi at miljøhensyn skal gjennomsyre alle politikkområder. Vi vil ha et bærekraftig samfunn hvor livsgrunnlaget og livsmangfoldet er sikret for våre etterkommere. Dette innebærer at vi forvalter ressursene på en bedre måte, tar vare på det biologiske mangfoldet og reduserer utslippene for å hindre menneskeskapte klimaendringer. Vi vil ha en offensiv satsning på miljøfremmende teknologi, og det må lønne seg å handle miljøvennlig.

Globale miljøutfordringer kan bare løses gjennom forpliktende internasjonalt samarbeid. Derfor må Norge arbeide for forpliktende miljøavtaler og samarbeid med andre land og organisasjoner for å redusere miljøproblemene. Vårt mål er rettferdig fordeling, både mellom dem som lever i dag, og med kommende generasjoner.

1.5 For ny kurs

Vi lever i mulighetenes tid. Menneskene råder over teknologi og ressurser til å gi alle et verdig liv. Kontakten over landegrensene blir større og bryter ned kulturelle barrierer, aldri har vi som nå kunnet arbeide sammen for en verden hvor frihet og rett til utfoldelse sikres for alle. Men

mulighetene brukes ikke. Vår tid preges av en tøylesløs kapitalisme. Med sin rå konkurranse og jakt på stadig større overskudd fører den rådende markedsliberalismen med seg økt urett, voksende miljøproblemer og en omfattende konsentrasjon av makt og penger. I stedet for samarbeid har vi fått en verdensorden hvor én supermakt dikterer utviklingen, og hvor krig er en akseptert måte å løse konflikter på.

Vi lever i mulighetenes land. Gjennom mer enn et hundre år ble Norge gradvis et mer rettferdig og mer demokratisk samfunn. Grunnlaget for vår velstand har vært byggingen av en raus velferdsstat basert på universelle rettigheter, at demokratiet – og ikke markedet – kontrollerte ressursene, og at hele befolkningen og alle deler av landet ble tatt i bruk. De siste tiåra har denne utviklingen snudd. Få land i Europa hadde like sterk vekst i de økonomiske og sosiale forskjellene som Norge hadde på 90-tallet, og fattigdom er igjen et voksende problem, blant annet for barn og ungdom. Høyresida går til angrep på velferdsstaten og vil erstatte den med et privatisert samfunn hvor vi er kunder og ikke borgere. Arbeidsledigheten er igjen en trussel, og fraflyttingen fra distriktene skyter fart.

Denne utviklingen skyldes høyrekreftenes strategiske og bevisste tro på marked og profitt. Det er tid for en ny kurs. Vårt mål er et sosialistisk samfunn. Dagens markedsliberalistiske system må erstattes av et samfunn der råderetten over ressursene er underlagt demokratisk styring. Folkestyre på alle plan er SVs mål, og demokratiske verdier er retningsgivende for alt vårt arbeid.

Det er tid for en ny reformperiode i norsk politikk. En periode hvor vi sammen bekjemper arbeidsløshet, fattigdom og urett. Hvor vi sammen tar alles krefter i bruk for å skape de verdiene vi skal leve for og av i framtida. Og hvor vi sammen med mennesker i alle verdenshjørner kjemper for en rettferdig verdensorden bygd på solidaritet og samarbeid.

SVs program forplikter oss til å slåss for et politisk alternativ som kan bestå i mange år framover. SV vil søke makt og innflytelse for å få gjennomslag for mest mulig av SVs politikk.

Samtidig er dette programmet en invitasjon. SV vet at vi trenger sterke allianser for å forandre Norge. Engasjementet til flest mulig av oss som bor i Norge er nødvendig dersom våre mål og verdier skal vinne fram.

Vårt program står for en ny kurs – en kurs for likeverdige muligheter, rettferdighet og solidaritet.

Med dette programmet vil vi invitere deg til å være med på en ny kurs.

SVs alternativ: Ti forslag til ny kurs

Nødhjelpsfond

Norge forvalter store rikdommer gjennom oljefondet. I mange konflikter dør mennesker fordi nødhjelp ikke kommer fram raskt nok. SV vil bruke noe av rikdommen til et nødhjelpsfond for å vise solidaritet med mennesker i nød.

En fredsnasjon

SV vil at Norge skal være en fredsnasjon og forkjemper for en demokratisk og solidarisk verden, hvor konflikter løses med fredelige midler. Norges rolle som et land utenfor EU og uten stormaktsinteresser må utnyttes aktivt. Norge skal ikke delta i preventive angrepskriger eller støtte okkupasjonen av Irak.

Avskaff fattigdommen

Norge preges i stadig større grad av større forskjeller mellom fattig og rik. SV vil føre en aktiv fordelingspolitikk og bekjempe forskjells-Norge. SVs mål er at fattigdommen skal avskaffes i løpet av stortingsperioden.

En aktiv distriktspolitikk

SV vil sikre livskraftige lokalsamfunn og muligheter til å bo i hele landet. Politikere nasjonalt og lokalt må ta tilbake makt som er overlatt til markedet. SV vil styrke de lokale, regionale og nasjonale distrikts- og næringspolitiske virkemidlene.

Stans privatiseringen

SV sier nei til privatisering og konkurranseutsetting av offentlige oppgaver. Velferdsstaten må bygges ut, ikke ned. SV vil gi makt og ansvar tilbake til de folkevalgte og styrke offentlig eierskap. En styrket kommuneøkonomi er et ufravikelig mål og en viktig strategi mot privatisering.

Kulturløftet

Kunst og kultur gjør samfunnet og menneskene rikere på opplevelser og gir enkeltmennesket bedre muligheter til å

utvikle sine egne skapende evner. Alle skal sikres tilgang til kulturtilbud gjennom fysisk tilgjengelighet, rimelige priser og fleksible åpningstider. SV vil øke kulturbudsjettet til én prosent av statsbudsjettet.

Miljøvennlig energi

SVs mål er å legge om energipolitikken slik at vi kan komme et godt stykke på vei til å nå vårt mål om å produsere 40 nye TWh fornybar energi. Klarer vi det, kan Norge igjen bli nettoeksportør av strøm.

God oppvekst

SV vil skape en oppvekst med gode offentlige tilbud for alle barn og unge. Barnehagereformen skal følges opp, slik at alle som ønsker det får barnehageplass til en maksimalpris på 1750 kr. SV vil ha gratis skole og skolefritidsordning. Opplæringen skal være tilpasset hver enkelt elevs evner og behov og alt materiell i skolen skal være gratis. Alle barn og unge skal ha rett til morsmålsopplæring.

Tannhelsereform

Forskjellen mellom tannlegebehandling og annen helsebehandling må utjevnes med sikte på sidestilling. SV vil at all ungdom til 21 års alder skal ha gratis tannhelsetjeneste, inkludert tannregulering.

Kamp mot arbeidsløshet og sosial dumping

Alle som søker arbeid skal få tilbud om arbeid eller etter- og videreutdanning innen ett år. I tillegg skal arbeidsløse ungdom under 25 år ha rett til arbeid, utdanning eller tiltaksplass innen seks måneder. En offensiv næringspolitikk er nødvendig for å få til dette. SV vil også bekjempe deltidsledigheten ved å sikre retten til full stilling. Norske lønns- og arbeidsvilkår skal gjelde i Norge. SV vil skjerpe lovverket mot sosial dumping og styrke myndighetenes og fagbevegelsens evne til å håndheve dette lovverket.

Et utvidet demokrati

Demokrati handler om hvordan makt skal fordeles og kontrolleres til beste for samfunnet som helhet. Altfor mye makt i samfunnet vårt er samlet hos folk som ikke stiller til valg, og som ikke kan kastes ved valg om de tar beslutninger som er negative for mange. SV ønsker en annen maktfordeling i samfunnet.

SV vil arbeide for å bevare den demokratiske handlefriheten. Gjennom privatisering og andre tiltak som opphever politisk kontroll over økonomien, overføres makt fra demokratiet til markedet. Denne utviklingen er drevet fram blant annet av WTO og EØS, og bidrar samtidig til at makt sentraliseres i internasjonale institusjoner med minimalt innslag av innsyn og folkevalgt kontroll. Alt dette hindrer arbeidet for å skape en mer rettferdig samfunnsutvikling.

3.1 Rettferdighet krever demokrati

Reell innflytelse over ens egen arbeidssituasjon og over utviklingen av ens eget lokalsamfunn er viktig for livskvalitet og velferd. En aktiv samfunnsdebatt og et levende folkestyre er det beste forsvaret for en rettferdig fordelingspolitikk og samtidig det beste vernet mot maktmisbruk.

SV vil ha et langt mer omfattende folkestyre. Vi vil utvide demokratiet til de delene av samfunnet som i dag styres av noen få og mektige. En mer rettferdig fordeling av eiendom og ressurser er viktig for å utvikle demokratiet. Sterke folkelige bevegelser som kan stå opp mot eiermakt og konsernmakt må også til for å bygge opp en trygg folkevalgt styring av samfunnsøkonomien.

Folkevalgte organer må gjenspeile den befolkningen de velges fra. SV mener det må legges bedre til rette for kjønnsbalanse og etnisk representasjon på alle folkevalgte nivåer og i offentlige utvalg, råd og styrever. Dette må gjøres både ved å stille krav til partiene og ved å legge til rette for at for eksempel folk med omsorgsansvar og/eller funksjonshemninger kan påta seg politiske verv.

SV vil styrke barn og unges mulighet for medvirkning og innflytelse. En rekke plikter og rettigheter som er politisk bestemte gjelder fra 16-årsalderen. SV vil derfor foreslå at stemmerettsalderen senkes til 16 år.

Utdanning og arbeid danner mye av grunnlaget for aktiv

deltakelse og innflytelse. Det er derfor et demokratisk problem at så mange faller utenfor det vanlige arbeidslivet.

For å skape klarere ansvarsforhold vil SV gå inn for at en regjering må ha aktiv støtte fra et flertall i Stortinget.

Dagens ordning med to avdelinger, Odelstinget og Lagtinget, er foreldet, blant annet fordi riksrettsordningen oppheves. SV vil derfor foreslå å avskaffe ordningen med Odelsting og Lagting, slik at alle saker behandles av Stortinget i plenum.

Folkestyre må bety noe mer enn retten til å velge hvem som skal styre. Folkestyre må også bety at de folkevalgte kan stilles til ansvar utenom valgene. SV vil foreslå en ordning hvor velgerne gis rett til å kreve nytt valg av Stortinget hvis minst 25 prosent av velgerne skriver under på et slikt krav. Liknende ordninger bør innføres for de øvrige folkevalgte organer.

3.2 Direkte demokrati

Selv om vårt politiske system bygger på representative organer, er det mange politiske beslutninger som kan tas direkte av folk selv. Dette kan skje gjennom økt bruk av folkeavstemninger eller gjennom andre former for direkte demokrati.

SV ønsker forsøk med beslutningsprosesser hvor makt overføres fra kommunestyre til organer hvor alle kommunens innbyggere har møterett og påvirkningsmulighet. Dette kan for eksempel tas i bruk når prioriteringene på kommunebudsjettet skal avgjøres.

SV vil at befolkningen skal kunne få direkte forslagsrett i de folkevalgte organene. Når et tilstrekkelig antall innbyggere krever et forslag behandlet, skal det aktuelle folkevalgte organ være forpliktet til å behandle forslaget på linje med forslag som partiene fremmer.

3.3 Lokalt demokrati

Et levende lokaldemokrati er grunnsteinen i folkestyret. SV ønsker at beslutninger skal tas så nær dem det angår som mulig. Kommunen er den viktigste lokaldemokratiske arena, og i større kommuner er det viktig å utvikle demokratisk valgte kommunedelsutvalg, lokalutvalg eller bydelsutvalg med reell innflytelse på kommunale beslutninger. Gjennom arbeidet i slike utvalg øker den folkelige deltagelsen i de demokratiske prosessene. På mange områder kan det likevel være nødvendig med statlig styring for å sikre at alle innbyggernes rettigheter ivaretas.

Den viktigste forutsetningen for et mer levende lokaldemokrati er at kommunenes økonomi styrkes betydelig gjennom større overføringer fra staten. Bare med bedre økonomi kan det lokale folkestyret gis handlingsrom til å utvikle seg. Slike levende og demokratiske kommuner er alternativet til lokalsamfunn hvor ansvar og innflytelse blir privatisert bort fra folkestyret.

SV ønsker en desentralisering av makt fra statlig nivå og statlig forvaltning til regionalt politisk nivå. Oppgaver knyttet til regional utvikling, opplæring, kultur, helse, samferdsel, miljøforvaltning og planlegging bør ivaretas av et regionalt folkevalgt nivå. Dette betinger overføring av makt fra områder som i dag ikke er underlagt folkevalgt styring.

SV går ikke inn for at kommuner skal slås sammen med tvang fra statlig hold, men at endelig beslutning om kommunesammenslåinger fattes lokalt.

SV mener det trengs et forvaltningsnivå under folkevalgt styring mellom stat og kommune. Dette forutsetter at arbeidsoppgaver, myndighet og ressurser overføres til dette regionale forvaltningsnivået, slik at det kan bli en viktig del av den demokratiske styringen av samfunnet vårt.

SV går inn for stor lokal valgfrihet når det gjelder størrelsen på disse regionene. Fylkeskommunene bør selv avgjøre om de vil bestå som egne enheter, eller om de vil slå seg sammen med andre fylkeskommuner.

SV vil gjenreise det kommunale selvstyret. Færre av de statlige overføringene til kommunene bør være øremerket. Øremerking kan likevel i enkelte tilfeller være et tjenelig virkemiddel for å sikre likeverdige tilbud i hele landet.

Kommunene bør få større muligheter til å bestemme over egne inntekter. SV vil foreslå at kommunene stilles friere til å skrive ut eiendomsskatt.

Den økonomiske basisen for lokaldemokratiet ligger i folks oppslutning om et rettførdig skattesystem som sikrer velferdsstaten, uavhengig av hvilken kommune man bor i. Forskjeller i kommuneskatten vil bidra til forskjeller i kommunal tjenesteyting og skape større forskjeller. Ulik kommuneskatt vil gi høresida nye argumenter for å redusere overføringer til kommunene ytterligere og dermed skape et friere spillerom for ansvarsfraskrivelse mellom forvaltningsnivåene.

Inntektene og utgiftene i kommunene må fordeles jevner og mer rettførdig.

3.4 Økonomisk demokrati

Det er et viktig mål for SV å demokratisere næringslivet. De som rår over kapitalen, bestemmer også over arbeidsplassene og arbeidshverdagen til de ansatte. Det bør derfor settes i verk reformer som øker fellesskapets styringsmuligheter og de ansattes makt over egne arbeidsplasser. SV vil arbeide for å regulere valutahandelen for å hindre spekulative kapitalbevegelser og for å utjevne konjunktursvingninger.

En sterk offentlig sektor er nødvendig for å kunne styre samfunnets ressurser til beste for folk flest. SV sier derfor nei til privatisering av offentlige oppgaver og selskaper. Privatiserte eller delprivatiserte selskaper bør føres tilbake til offentlig eie. Et sterkt offentlig eierskap er særlig viktig i forhold til velferdstjenester, utdanning, verdifulle nasjonale ressurser og infrastruktur. SV vil aktivt arbeide for å stoppe private aktørers framstøt for offentlig privat samarbeid (OPS).

Eiernes mulighet til å flytte eller legge ned lønnsomme arbeidsplasser er et demokratisk problem. SV vil gi ansatte forkjøpsrett til egne arbeidsplasser i samarbeid med offentlige myndigheter når eierne vil flytte bedrifter ut av landet. Hvis bedriften likevel flyttes ut av landet, skal de ansatte ha krav på etterlønn. SV vil arbeide for en ny ervervslov som kan hindre utflytting og spekulative oppkjøp.

SV ønsker flere demokratisk styrte bedrifter. SV ønsker å stimulere bedrifter til å ta strategiske valg som kombinere lønnsomhet og langsiktighet, fremfor fokus på kort-siktig avkastning, blant annet gjennom økt FoU-støtte for tiltak rettet mot medarbeiderskap og samhandling. SV vil ha en ny selskapsform for slike demokratiske bedrifter som er eid og styrt av de ansatte i fellesskap. Staten må legge til rette for etablering av slike bedrifter. SV ønsker å styrke samvirkebedrifter og å arbeide for en egen samvirkelov som kan gi denne typen bedrifter tryggere rammevilkår i et stadig mer markedsliberalistisk samfunn.

3.5 Den demokratiske samtalen

En fri samfunnsdebatt er demokratiets livsnerve. Ytringsfriheten må derfor forsvares og utvides. I dag legger kommersialiseringen av det offentlige rom begrensninger på den frie samfunnsdebatten. Pengesterke grupperinger kan kjøpe seg plass i offentligheten gjennom reklame og eierskap i mediebransjen.

SV ønsker et spredt eierskap i mediene. Pressestøtten bør økes for å stimulere til en allsidig avisflora. SV vil øke støtten til grasrotorganisasjoner og andre deler av det sivile samfunn. SV vil ha et restriktivt regelverk for fjernsynsreklame.

Åpenhet i offentlig sektor er avgjørende for demokratiet. Både lokale og sentrale myndigheter må bli bedre på dette området. Ansattes og tillitsvalgtes rett til å uttale seg til offentligheten må styrkes. Privatisering og omdannelse til aksjeselskap må ikke forhindre innsyn i anliggender som er viktige for offentligheten.

Norge må ikke bli et teknologisk delt samfunn med et skille mellom de som har tilgang på informasjon og teknologi, og de som ikke har det. Derfor må SV jobbe for at teknologi og informasjon blir tilgjengelig for alle. I denne sammenheng blir for eksempel åpne standarder og høyhastighetstilgang til internett viktige virkemidler for at alle innbyggere i Norge skal kunne være med i den demokratiske samtalen.

3.6 Republikk og en trosnøytral stat

Monarkiet er en foreldet statsform. I et moderne demokrati bør ikke viktige samfunnsposisjoner gå i arv. SV vil derfor avskaffe monarkiet og innføre republikk som styringsform i Norge.

Også ordningen med statskirke er foreldet, og SV vil skille stat og kirke. Norge er i dag et flerkulturelt samfunn med et religiøst mangfold. Staten skal være nøytral i tros spørsmål. SV går derfor inn for å fjerne kvoteringsreglene som sier at et visst antall av regjeringsmedlemmene må være medlemmer av statskirken.

3.7 Frivillighet og engasjement

En forutsetning for et levende og fungerende demokrati er en sterk frivillig sektor. Norge har en stolt tradisjon med et allsidig organisasjonsliv som har drevet frem en demokratisk og sosial utvikling. Ved å organisere seg i frivillige organisasjoner har hver og en av oss større mulighet til å få brukt vårt engasjement, påvirke beslutninger og til å skape noe sammen. Særlig er et godt utviklet organisasjonsliv viktig for at barn og unge skal få innflytelse på samfunnet. SV vil styrke de frivillige organisasjonenes arbeid gjennom å sørge for stabile og forutsigbare rammebetingelser, og skape et nært samarbeid mellom organisasjonene og offentlige organer.

3.8 Rettigheter for samer og nasjonale minoriteter

Det norske samfunnet er bygd på territoriet til det norske og det samiske folk, og det samiske folk må derfor sikres styring over og medbestemmelse i beslutninger som angår dem.

Bestemmelsene i konvensjonen til Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) om urfolks rettigheter og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter er folkerettslig forpliktende og gir, sammen med FN-erklæringen om urfolk, det samiske folk et reelt utgangspunkt for å forme sitt eget samfunn. Kvinners tradisjonelle rettigheter og status i det samiske samfunnet må bevares. SV vil derfor arbeide for at det foretas en gjennomgang av lovverket med sikte på å regulere de samfunnsområder som ILO-konvensjon nr 169 omhandler.

Samene har, ut fra internasjonale konvensjoner og erklæringer og statens godkjennelse, kollektiv rett til land og vann. Denne retten må utøves i samarbeid med den øvrige befolkningen som har tilhørighet til de samme områdene.

Det er viktig å sikre samene styring over og medbestemmelse i beslutninger som angår samisk kultur generelt, og samiske næringer i de tradisjonelle samiske områdene.

Finnmarkseiendommen skal forvaltes av et styre bestående av seks representanter, tre fra Sametinget og tre fra Finnmark fylkesting. Ledervervet skal rullere mellom representantene valgt fra fylkestinget og Sametinget. Sametinget og fylkestinget skal stå fritt i å velge sine representanter.

Reindriften er en viktig bærer av samisk kultur og en viktig samisk næring. SV vil arbeide for at reindriften sikres rett til beiteområdene og at disse må vernes mot inngrep, samtidig som bruken av naturen i beiteområdene må skje på en måte som hindrer overbeite og varige skader på naturen.

Ressursene i havet er den viktigste fornybare ressursen som kan sikre bosetting og sysselsetting i Finnmark. SV vil derfor foreslå at saltvannsressursene langs Finnmarks-kysten vurderes i forhold til folkerettslige forpliktelser og tradisjonell lokal utnyttning med sikte på at folk i Finnmark får forvaltningsrett.

Bevaring og videreutvikling av samisk kultur bidrar til å fremme samiske rettigheter og likeverd, og til et verdifullt kulturelt og sosialt mangfold i Norge. SV vil arbeide for å styrke samisk kultur ved å bidra til Sametingets mulighet til å drive en aktiv kulturpolitikk i det samiske området, og ved å støtte landsomfattende tiltak og institusjoner som formidler samisk kunst og kultur. Det er særlig viktig å sikre samisk kultur og språk også utenom de samiske kjerneområdene i Finnmark. SV vil arbeide for at sørsamene og lulesamene kan trygge og videreutvikle sine kulturtradisjoner. SV vil styrke samiske kulturinstitusjoner.

SV vil arbeide for å styrke Sametingets rolle som folkevalgt forsamling for den delen av det samiske folk som er bosatt i Norge. Dette innebærer at SV vil arbeide for å være representert på Sametinget, og for et tettere samarbeid mellom Storting og Sameting.

Sametinget og samiske organisasjoner må ha en sentral rolle i samarbeidet med naboland som har en samisk befolkning. SV vil derfor foreslå samisk representasjon i nordiske og regionale samarbeidsorganer som Nordisk Råd og Barentsrådet.

Fem grupper fikk i 1999 status som nasjonale minoriteter – jøder, kvener, rom, romani og skogfinner. SV vil sikre minoritetenes rettigheter til eget kulturarbeid og språkopplæring gjennom skikkelige bevilgninger. Deres historie og situasjon skal representeres i skolen og andre institusjoner som bærer kulturarv.

Rettferdighet

SVs mål er et rettferdig Norge. Det blir ikke frihet for alle uten rettferdighet. I dag øker klasseskillene og de rikeste blir enda rikere på bekostning av flertallet. SVs mål i stortingsperioden er at klasseskillene skal minke, den økonomiske skjevfordelingen mellom kjønn skal reduseres og at ingen skal leve i fattigdom og ufrihet. Samfunn med små økonomiske og gode fellesskapsløsninger er også de mest produktive og mest vellykkede i økonomisk forstand. Sparing i oljefondet og kutt i velferd og lønninger kan ikke gi oss trygghet verken for pensjoner eller arbeidsplasser i framtida.

Det må satses sterkt på forskning og opplæring, og skapes mange nye miljøvennlige arbeidsplasser. Arbeidslivet må innrettes slik at det ikke tar helsa fra folk. De som ikke kan arbeide må gis ytelser som kan gi et verdig liv. Alle må ha lik tilgang til gode velferdsordninger. Kommuneøkonomien må styrkes og fellesskapet bygges ut og forbedres, ikke bygges ned og privatiseres. En solidarisk politikk betyr velferd, rettigheter og omfordeling – ikke veldedighet, tilfeldighet og utdeling.

4.1 Arbeid til alle

Et samfunn hvor alle som kan får arbeid, er et viktig tiltak mot fattigdom.

Det er i dag mange som ønsker arbeid som ikke slipper til, eller som støtes ut. Resultatet er at mange går på trygd istedenfor å arbeide. Mange vil få et bedre liv hvis de får et arbeid som gir dem mulighet til å leve av egen inntekt. Det vil også føre til mindre sløsing med menneskelige ressurser hvis de som ønsker seg arbeid, får det.

Arbeid til alle kan bare oppnås ved at staten tar større medansvar for å skape nye arbeidsplasser i tider med høy arbeidsløshet. Staten må motvirke bruken av midlertidig ansatte, bekjempe diskriminering av arbeidstakere, sikre trygge arbeidsforhold på arbeidsplassene og gi alle mulighet til etter- og videreutdanning. Arbeidsmarkedstiltak og utdanning bidrar til at sannsynligheten for å komme i jobb øker. Tiltakene må være av god kvalitet og varighet og være reelt kvalifiserende slik at det er realistisk å kunne få og beholde en jobb.

Å legge til rette for at flere kan leve av arbeidsinntekt i stedet for trygd, handler om livskvalitet og rettferdighet

for enkeltmennesker, og om å ta i bruk alle menneskelige ressurser i samfunnet. Dette vil også spare det offentlige for utgifter.

Regelverk og avtaler i arbeidslivet må sikre et godt arbeidsmiljø som gir færre helseskader, slik at flere kan få arbeid og makte å stå i jobb fram til pensjonsalderen. Økt bruk av overtid, flere utrygge ansettelsesforhold og mer midlertidige ansettelser vil gi flere helseskader og økt utstøting og dermed flere arbeidsløse. Denne utviklingen må derfor snus. Det må bli lettere å kombinere arbeid og trygd.

For å hindre at flere arbeidstakere blir sykemeldt, må årsakene til økt sykemelding og uførhet kartlegges bedre. SV vil satse mer på forskning på hvordan arbeidsmiljøet kan bli bedre, og hvordan arbeidsrelaterte sykdommer kan forhindres.

4.2 Velferd, ikke veldedighet

Gode velferdsordninger er et offentlig ansvar. SV vil styrke kommuneøkonomien og motarbeide privatisering. Velferdsstaten må være bygd på universelle ordninger som for eksempel gratis offentlig skole. Universelle ordninger fører til likeverdig behandling og gir alle like muligheter. Dette er også en mer effektiv måte å sikre nødstilte mennesker på enn behovsprøvde eller målrettede tiltak.

Enkelte offentlige tjenester er i dag ikke gode nok. Bedre velferdsordninger og en mer effektiv organisering oppnås gjennom samarbeid mellom folkevalgte, ansatte og brukere, ikke gjennom konkurranseutsetting og privatisering til private selskaper som har profitt som sitt viktigste mål. Bedre tjenester og mer effektiv ressursbruk er det beste forsvar mot privatisering av velferdsgodene.

4.3 Rettferdig skatt

SV vil ha et skattesystem som sikrer finansieringen av velferdsstaten, utjevner økonomiske forskjeller, bidrar til økt verdiskaping, full sysselsetting og vridning av forbruk og produksjon i en mer miljøvennlig retning. Dette er hovedprinsippet i et sivilisert skattesystem der rettferdighet er målet.

For å utjevne forskjellene må de som har mest og tjener mest bidra mer til fellesskapet, og de som har minst betale mindre. Dagens skattesystem favoriserer de rikeste, særlig dem som lever godt av andres arbeid gjennom høye kapitalinntekter og aksjeutbytte. SV vil derfor foreslå å øke kapitalbeskatningen, samtidig som skatten på lav arbeidsinntekt reduseres. Målet er at det ikke skal være mer skatt på arbeid enn på kapital. SV vil også foreslå skatt på aksjeutbytte. For å gi skattelette til dem med lavest inntekt vil SV foreslå økt bunnfradrag. I tillegg vil SV foreslå å redusere egenandelene, både statlige og kommunale. Egenandeler i helsevesenet er skatt på sykdom. SV vil ha lik pris på frakt av strøm (nettleie) til private forbrukere.

For å finansiere velferdsstaten vil SV foreslå tiltak som innebærer omfordeling fra privat til offentlig forbruk. I tillegg vil SV vri forbruk og produksjon i en mer bærekraftig retning ved å foreslå at arbeidsgiveravgiften reduseres og miljøavgiftene økes.

Svart arbeid, hvitvasking av penger, korrupsjon og skatte- og avgiftsunndragelser er tyveri fra fellesskapet. SV vil at arbeidet mot økonomisk kriminalitet skal styrkes.

4.4 Alderspensjon

Folketrygden er grunnlaget for en trygg og meningsfull alderdom og en bærebjelke i den norske velferdsstaten. Den sikrer alle en pensjon og utjevner økonomiske forskjeller. SV vil at folketrygden fortsatt skal drives og styres av det offentlige, og vil gå imot alle forslag til privatisering. Enhver svekkelse av folketrygden vil føre til økt privatisering.

SV vil foreslå en sterkere alderspensjon. Dette innebærer at alle skal sikres en minstepensjon. I tillegg vil all innbetalt pensjonsavgift gi økt pensjon. Dette innebærer at all avkorting fjernes, noe som i dag først og fremst rammer kvinner som har hatt deltidsarbeid. Fordelingen må bli bedre enn i dag, og SV vil øke utbetalingene til dem med lave og midlere inntekter.

SV vil foreslå å innføre pensjonsopptjening for studenter og vernepliktige.

Mange arbeidstakere har i dag en tjenstepensjon i tillegg til folketrygden. Mange av disse ordningene er avtalefestet. SV respekterer inngåtte avtaler i arbeidslivet, som AFP og tjenstepensjon og vil ikke støtte politiske vedtak som svekker disse avtalene. I tillegg vil SV arbeide for at nivået på tilleggspensjonene i offentlig sektor opprettholdes, og at ansatte i privat sektor gis like gode ordninger som offentlig ansatte.

Situasjonen i norsk økonomi tvinger oss ikke til kutt i utbetalingene til alderspensjon. Størrelsen på de samlede utbetalingene er derfor et spørsmål om politiske prioriteringer.

4.5 Ingen skal leve i fattigdom

SVs mål er at ingen skal leve i fattigdom i Norge. Fattigdom rammer særlig barn svært hardt, og fører til isolasjon og utestenging. Å hindre at fattigdom oppstår er det viktigste. Et samfunn med små økonomiske forskjeller gir færre fattige. God kvalitet på offentlige velferdsgoder gjør at konsekvensen av å ha lite penger blir mindre ekskluderende og alvorlig, fordi det sikrer at viktige behov blir dekket samtidig som det hindrer utestenging. Derfor er nedbygging av egenbetalingen på ulike velferdsordninger viktig for å bekjempe fattigdom.

Fattigdommen må bekjempes gjennom flere ulike tiltak. Det har de siste åra utvikla seg et klasseskille mellom de som har arbeid og de som har liten eller ingen tilknytning til yrkeslivet. En viktig strategi for å få folk ut av fattigdom er derfor å sørge for at flere kommer i arbeid. I tillegg må de som av ulike årsaker for kortere eller lengre tid ikke kan forsørge seg gjennom ordinær arbeidsinntekt, sikres offentlige ytelser som er så høye at de ikke fører til fattigdom.

Mange mennesker som er avhengige av offentlige ytelser for å klare seg økonomisk opplever at de blir kasteballer mellom trygdeetat, aetat og sosialkontor. Disse menneskene blir ikke møtt med tiltak som er helhetlige, samordnede og målrettede.

For å sikre at hjelpeapparatet fungerer helhetlig, vil SV arbeide for at aetat, trygdeetaten og sosialetaten omgjøres til én felles offentlig etat.

Ytelsene må være rettighetsbaserte, og tiltakene som tilbys må ha som mål at den enkelte gjennom yrkesrettede tiltak eller annen bistand settes i stand til å klare seg selv.

I de tilfeller der den enkelte, på tross av bistand, ikke vil være i stand til å klare seg selv, skal rettighetsbaserte ytelser være innrettet slik at de bidrar til at den enkelte både er i stand til å forsørge seg selv og ivareta sitt forsørgeransvar.

Trygdesystemet er en hjørnestein i samfunnet vårt, og sikrer frihet og trygghet for innbyggerne. Det har imidlertid ikke løst fattigdomsproblemet, og heller ikke fjernet stigmatiseringen forbundet ved det å motta trygde- eller sosialpenger. En garantert minsteinntekt (GMI) på minstepensjonsnivå vil være et bedre alternativ til mange av dagens trygdeordninger. En slik ordning vil også kunne være samfunnsøkonomisk lønnsom, fordi den krever langt mindre byråkrati. SV vil ha en slik reform utredet i kommende stortingsperiode.

Inntil en slik ordning eventuelt er etablert vil SV gå inn for at sosialhjelpen skal ha nasjonale minstesatser som er høyere enn dagens veiledende satser, og den skal være

nasjonalt finansiert. Samtidig må reglene gi rom for skjønnsbaserte ytelser i akutte situasjoner. Tjenesten skal fortsatt være forankret i kommunene, og det må fortsatt finnes et tilbud i alle kommuner. Brukerne skal ha rett til en handlingsplan, og rett til tiltak i samsvar med planen.

Nivået på minsteytelsene i folketrygden er i dag så lavt at flere og flere som lever på trygd må ha sosialhjelp i tillegg. Alle trygdeordninger og barnetillegg må gjennomgås for å sikre at de er tilstrekkelige for å leve et verdig liv.

Barnetrygd, kontantstøtte og andre lignende ytelser skal ikke trekkes fra sosialhjelpsatsene.

Forskjellene og fattigdommen er særlig stor i de større byene, og tiltak for å bedre situasjonen der bør prioriteres.

Høy gjeld er en viktig årsak til fattigdom. Det må innføres strengere regelverk for bankenes rutiner ved utlån av penger, og legges begrensninger på muligheten for aggressiv markedsføring av forbrukslån. SV vil også foreslå å utrede en adgang til personlig konkurs med gjeldsletting.

4.6 Sosial boligpolitikk

De siste tiårene har det å skaffe innbyggere i Norge et sted å bo vært overlatt til markedet. Dette har ført til at mange ikke har råd til et sted å bo, og at mange har dårlig økonomi på grunn av høye boligpriser.

SV mener alle skal kunne bo godt og trygt til en rimelig pris i forhold til inntekten. Boligprisene er i dag høyere i forhold til folks inntekt enn før boligkrakket i 1987, ungdom og andre som er i etableringsfasen betaler dyrt både for å leie og kjøpe.

Det er derfor behov for en storstilt sosial boligbygging. En sterk husbank med økte lånerammer og politisk styrt rente, boligsamvirker med en langt klarere ikke-kommersiell profil, og langt sterkere politisk regulering av utleiemarkedet skal være sentrale verktøy i dette arbeidet.

I dag er over 5000 mennesker bostedsløse. Bostedsløshet må bekjempes. Alle skal få hjelp til å finne varig bolig. Bostøtten må utvides til å omfatte alle med lav inntekt. Det må lages en lov om ikke-kommersielle leieboliger, og det må bygges minst 4000 leieboliger årlig, hvorav minst 1000 studentboliger, inntil målet om at 10 prosent av boligene i landet skal være ikke-kommersielle er nådd.

Et sterkere husleievern må innføres, med husleienemnder alle steder hvor det finnes behov for det. Boligprisene må stabiliseres gjennom en stabil høy boligbygging ved Husbankens hjelp, og ved å gjøre det mer lønnsomt for folk med fastrentelån som norm ved boligkjøp.

I flere av de store byene lar eiendomsspekulanter boliger stå tomme og forfalle gjennom flere år, slik at de senere kan rives. SV vil foreslå at det skal bli lovlig å bebo hus som er regulert til boligformål, men som ikke har vært i bruk det siste året.

Kommunen har ansvar for gjennomføringen av boligpolitikken, og må sikres gunstige lån til strategiske tomtekjøp, og tilskudd til å kunne delta som en aktiv part i områdeutvikling, byfornyelse og installering av heis. Det må satses sterkere på omdanning av eksisterende boliger til universell utforming, på miljøprosjekter og avfallshåndtering i byggebransjen.

4.7 Universell utforming og tilgjengelighet.

Alle innbyggere skal være likestilte. Dårlig tilgjengelighet og manglende velferdstilbud fører til diskriminering og ufrihet for funksjonshemmede. Skal vi oppnå likestilling og frihet for alle, må samfunnsskapte hindringer fjernes.

Funksjonshemmede skal omfattes av det helhetlige vernet mot diskriminering gjennom en antidiskrimineringslov. Det må opprettes et tilsynsorgan for å sikre at loven følges.

Kollektivtransport, utearealer, skoler, informasjon, arbeidsplasser, tekniske løsninger og tjenester må kunne brukes av alle innbyggere, og være til hjelp, ikke til hinder.

Prinsippet om universell utforming må legges til grunn for utformingen av samfunnet, og følges opp av en handlingsplan med klare tidsfrister og finansiering for å nå tilgjengelighet på ulike områder.

Det offentlige bruker om lag 200 milliarder kroner i året på innkjøp. Mange innkjøp innebærer samfunnsskapte hindringer for funksjonshemmede. Lover, forskrifter og regelverk for alle offentlige anskaffelser, kjøp og kontrakter må derfor stille krav om ikke-diskriminering, full tilgjengelighet og universell utforming. I tillegg vil SV arbeide for at flere offentlige dokumenter oversettes til de vanligste minoritetsspråkene.

Ei grønn framtid

Bærekraftig utvikling er en grunnfestet del av SVs politikk, og rommer et absolutt krav om solidaritet med kommende generasjoner. En politikk for bærekraftig utvikling innebærer vern av livsnødvendige miljøressurser, og en forsvarlig forvaltning av naturressursene.

Hovedutfordringen er at de rikeste av jordas befolkning belaster miljøet og ressursene så sterkt at de andre ikke får rom til velstandsvekst uten at jordas tålegrenser sprenses. På flere områder er disse grensene allerede overskredet. I tillegg rammer miljøødeleggelser dem som har minst mulighet til å tilpasse seg endringer hardest.

Skal vi løse miljøutfordringene, må vi:

- Opprettholde biologisk mangfold og kulturlandskap
- Stanse utslipp av ikke nedbrytbare miljøgifter, redusere utslipp av klimagasser og begrense luftforurensingen i særlig utsatte områder
- Redusere forbruket vårt og spesielt begrense bruk av ikke-fornybare ressurser og unngå overforbruk av fornybare

Disse miljøutfordringene krever endringer både i produksjons- og forbruksmønstre. En mer miljøvennlig politikk innebærer blant annet redusert forbruk av naturressurser og kraftige reduksjoner i utslippene av klimagasser. I tillegg må vi produsere mat på en mer miljøvennlig måte og ta vare på naturens mangfold.

Krig og forberedelser til krig skaper store miljøødeleggelser, et alvorlig problem innbyggerne i krigsherjede områder utsettes for i mange år etter at krigen er slutt. SV vil arbeide for at miljøødeleggelsene den militære sektor står for blir tatt opp i hele sin bredde både nasjonalt og internasjonalt.

Globale miljøutfordringer krever internasjonalt samarbeid. Målet er at Norge skal være et foregangsland i miljøspørsmål. Det innebærer at Norge blir en pådriver i det internasjonale miljøarbeidet, og er villig til å gå foran for å finne løsninger på miljøproblemer nasjonalt.

Varepriser og rammebetingelser for næringsliv og produksjon skal gjenspeile miljøkostnadene. Å investere i miljø skal være lønnsomt. Den teknologiske kunnskapen vi har i Norge bør videreutvikles offensivt og planmessig. SV ønsker å utvikle en strategi der man gjennom et samspill

mellom det offentlige og næringslivet satser på forskning og utvikling og gjennomføring av miljøtiltak, noe som kan bidra til å skape et teknologisk forsprang. Et slikt forsprang kan brukes til å utvikle høyere miljøstandarder og å sette standarden når regler for best tilgjengelig teknologi skal fastsettes.

Det skal lønne seg å være miljøvennlig. SV vil derfor innføre et grønnere skattesystem. Dette innebærer lavere skatt på arbeid, og økt skatt på energiforbruk av ikke-fornybare ressurser, transport og avfall. Det er samtidig viktig å ivareta det fordelingspolitiske perspektivet i skattesystemet. Fordeling og miljø må gå hånd i hånd for å sikre bred folkelig støtte for miljøpolitikken. Det må tas hensyn til konsekvensene for lokal syssel- og bosetting. Et grønt skattesystem må kombineres med kvotesystemet i Kyoto-avtalen. SV ønsker ikke et system med kjøp og salg av CO₂-kvoter, som fritar Norge for faktiske utslippsreduksjoner. Det viktigste for SV er ikke hvilket virkemiddel som brukes for å redusere forurensningen, men at det faktisk skjer en reduksjon.

5.1 En framtidsrettet energipolitikk

SVs visjon for energipolitikken er å gjøre Norge til en miljøvennlig energistormakt.

Norge har mye kunnskap og stor kompetanse innenfor energisektoren. SV vil bruke denne kompetansen for å utvikle teknologi og finne løsninger som reduserer utslippene av klimagasser. Dette kan blant annet skje ved å satse på forskning og utvikling av hydrogen som energibærer, på CO₂-fangning og -deponering, og på sol-, vind-, bølge-, tidevanns- og bioenergi. Målet er å bli verdensledende innenfor utviklingen av miljøvennlig energi. Gjennom satsing på energieffektivisering og nye fornybare energikilder kan Norge bli en nettoeksportør av strøm, og slik bidra til å erstatte atomkraft og kullkraft i våre naboland.

SV vil arbeide for et sterkt offentlig eierskap i energisektoren. Produksjon og distribusjon av energi skal i størst mulig grad styres politisk og være offentlig eid. SV vil opprettholde og sikre det rådende hjemfallsinstituttet for vannkraftressurser og gå imot eventuelle EU-krav som kan bidra til å svekke nasjonal råderett over disse ressursene.

En mer miljøvennlig energipolitikk innebærer redusert forbruk og økt satsing på fornybare energikilder. Hovedmålet er å stoppe veksten og deretter redusere forbruket av energi i Norge. SV vil foreslå et toprissystem for strøm, slik at de som har et høyt forbruk skal betale mer. I tillegg må det gis økte tilskudd og bedre finansieringsordninger til ENØK og andre tiltak som gjør folk mindre avhengige av strøm til oppvarming.

Strøm bør først og fremst brukes til lys, elektriske apparater og i industrien. Å bruke andre former for energi til oppvarming bidrar til redusert bruk av strøm og mindre behov for å bygge nye kraftverk. Det samme gjør økt satsing på vannbårne varmesystemer og nye fornybare energikilder som bioenergi, vindkraft, solenergi, varme-pumper og jordvarme.

De store vassdragsutbyggingenes tid er forbi. Den norske vassdragsnaturen er unik i verdensmålestokk og bør vernes. SV vil derfor foreslå at Vefsna og andre større vassdrag vernes. Eldre vannkraftverk bør rustes opp for å gi større effekt.

SV er også positive til mikro-, mini-, og småkraftverk, der de ikke kommer i konflikt med viktige natur- og friluftsinnteresser.

Økt bruk av fossile energikilder som kull, olje og gass er den viktigste årsaken til menneskeskapte klimaendringer. Forbruket må derfor reduseres betraktelig. Norge må oppfylle forpliktelsene i Kyotoavtalen, og minst halvparten av klimagassreduksjonene må skje nasjonalt.

Norge må være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet, og arbeide for at de rike landene skal forplikte seg til kraftige reduksjoner i klimautslippene i avtalen som skal etterfølge Kyotoavtalen. Målet er å redusere utslippene så mye at de ikke skaper farlige klimaendringer. Norge må ha som mål å halvere klimaforurensingen innen 2020. Det må snarest settes i gang et arbeid for utarbeide konkrete, sektorspesifikke handlingsplaner for å synliggjøre hvor reduksjonene skal gjennomføres.

Løsningen på de miljøproblemene vi står overfor på energiområdet er en tung satsing på energisparing og på miljøvennlig, fornybar energi. Gasskraftverk med CO₂-deponering kan vedtas som et supplement til dette dersom disse inngår i en langsiktig og helhetlig strategi for en miljøvennlig energipolitikk som tar sikte på både å redusere det totale energiforbruket, og å gjøre Norge til en nettoeksportør av miljøvennlig energi.

SV vil arbeide for å trekke tilbake konsesjonene for de tre planlagte gasskraftverkene uten CO₂-løsning, og om nødvendig gi tilbud om offentlig støtte til rensing og deponering.

SV vil foreslå en plan for CO₂-deponering der målet er at utbygging av gasskraftverk med CO₂-håndtering bidrar til at de samlede utslipp av klimagasser i Norge reduseres. Utbygging bør derfor skje på steder der det i dag er store utslipp av klimagasser som kan deponeres. I tillegg kan slike gasskraftverk bidra til å elektrifisere olje- og gassinstallasjoner på sokkelen, som i dag slipper ut store mengder CO₂.

Norge bør gjøre seg mindre avhengig av olje og gass. SV vil gå imot petroleumsaktivitet i Barentshavet og rundt Svalbard, og foreslå at Lofoten skal være et petroleumsfritt område. Dette er områder som har ekstremt sårbare økosystemer, og som på grunn av klimatrusselen utsettes for store endringer. I tillegg har disse områdene verdens mest produktive fiskerier, samt unike bestander av sjøfugl i global målestokk. Disse områdene bør derfor skånes mot oljevirksomhet. I stedet for at oljeleting skal foregå i stadig mer sårbare områder, mener SV at det må satses på utvikling av teknologi som gjør oss i stand til å utnytte de eksisterende oljefeltene bedre. Staten bør stimulere en slik utvikling

SV vil foreslå å ruste opp oljevernberedskapen slik at ulykker kan forebygges, og helse- og miljøkonsekvensene av en eventuell ulykke reduseres.

Norsk energipolitikk må også bidra til å redusere bruken av atomenergi og å rydde opp i avfallet. Norge må derfor være aktiv for å få stengt atomkraftverkene i våre nær-områder, og være en pådriver i arbeidet med å rydde opp i atomavfall, blant annet ved en styrt avvikling av reaktor-anleggene på Kjeller og i Halden. I denne sammenheng må det gis statlig økonomisk støtte til forskning og omstilling av driften til ny kunnskapsbasert industriell virksomhet.

5.2 En grønnere og mer offensiv samferdselspolitikk

For å redusere utslippene av klimagasser, og for å minske den lokale luftforurensningen må vi redusere transportbehovet av mennesker og gods, og utføre transporten på en mer miljøvennlig måte. Våre visjoner må være at ingen skal påføres helseskader på grunn av lokal luftforurensning, og at vi stopper skader på miljøet som skyldes klimaendringer på grunn av menneskelige aktivitet.

Kollektivtransport skal være ryggraden i transport-systemet i de store byene.

SV vil foreslå tiltak for en bærekraftig og sosial ferdsel i og rundt urbane strøk, både på veier, sykkelstier, fortau, skinner og kjøler. Kollektivtransporten i de store byene må gis klare fordeler i trafikken, slik at den får et konkurransefortrinn med hensyn til tid. Når det planlegges nye bydeler eller boligstrøk må det legges til rette for kollektive transporttilbud. En mer miljøvennlig samferdselspolitikk i byer og tettbygde strøk innebærer at kollektivtransport og transportårene i større grad skal være et statlig økonomisk ansvar.

SV vil styrke tilskuddene til kollektivtransport slik at den kan tilbys til konkurransedyktige billettpriser, og vil ha forsøk

med gratis kollektivtrafikk i byene. For å få til utbyggingen av kollektivnettet/systemet er SV nå villig til å prioritere kollektivnettet på bekostning av videre veiutbygging i byområder. SV vil arbeide for at insentivordningen for kollektivtransporten i de større byene blir styrket. SV vil i tillegg foreslå at støtten til kollektivtrafikken økes, slik at den utgjør halvparten av driftskostnadene.

En større del av persontransporten bør skje ved hjelp av kollektive transportmidler. SV vil derfor øke støtten til kollektivtransport, både når det gjelder investeringer i materiell og i kjøreveier. I tillegg bør det satses på bruk av sykkel til og fra jobb i tettbygde strøk. For å legge om til bruk av kollektive transportmidler vil SV også ta i bruk veiprising, blant annet ved at inntektene går til kollektivtiltak. SV vil også legge til rette for en bedre og mer fleksibel samordning av drosje, buss, tog og båt.

Samferdselssektoren og -politikken er dominert av menn. Likestilling i transportsektoren er et mål for SV. Kvinner og menn har forskjellige reisemønstre. Menn velger oftere bil og reiser lenger, mens kvinner oftere velger kollektivt og har mer kompliserte reisemønstre. Hensynet til kvinner og menn må veie like tungt når samferdselspolitikken for framtida planlegges.

En samferdselspolitikk som fokuserer på kollektive løsninger og begrensning av lokalsamfunns transportbehov vil også komme ungdom til gode. SV vil arbeide for at alle ungdommer fra 16 til og med 20 år får tilbud om et ungdomskort. Dette kortet skal gi dem rett til å reise billig med kollektiv transport.

SV vil bruke mer penger på trafiksikkerhet. Visjonen er at ingen skal bli drept eller varig skadet i trafikkulykker. Dette innebærer økt satsing på gang- og sykkelvei, flere midtdeleere, økte trafikkontroller og at flere veier sikres mot ras.

Jernbane er en miljøvennlig og moderne form for transport. I dag er standarden på jernbanenettet altfor dårlig. Mesteparten av det norske jernbanenettet har enkeltspor, og mange steder må moderne tog kjøre på dårlige jernbanelinjer. SV går imot privatisering og oppsplitting av jernbanedriften. SV vil arbeide for at all kollektivtransport skal være drevet av det offentlige.

SVs mål er å gjøre det attraktivt og lønnsomt å velge jernbanen. Skal vi klare det, trenger vi en storsatsing. Det betyr at toget må gjøres konkurransedyktig i forhold til privatbil og buss både på korte og lange reiseavstander. Like viktig er det å legge til rette for overføring av reisende og gods fra fly til tog. For å få til dette må toget gjøres konkurransedyktig i forhold til fly mellom de store befolkningsskonsentrasjonene i Sør-Norge. Det er derfor nødvendig at reisetida med tog reduseres kraftig i forhold til i dag, og utbygging og utbedring av jernbanenettet må utformes og dimensjoneres for bruk av høyhastighetstog på de strekningene hvor det ligger til rette for en slik trafikkoverføring. Dette må kombineres og suppleres med en forsert utbygging av lokal- og regiontrafikk i byområdene.

For hver krone som investeres i bygging av stamveier skal det investeres to kroner til modernisering av jernbanen.

Også i distriktene må kollektivtransport prioriteres. Mange steder er det likevel ikke noe alternativ til privatbil, og framkommeligheten og sikkerheten på mange veier må bedres. SV vil prioritere veibevilgninger i distriktene.

Det fraktes i dag altfor mye gods på vei i Norge. Dette er lite miljøvennlig og skaper farlige situasjoner i trafikken. Målet må være at en større andel av godstransporten skjer med skip og jernbane, noe som krever opprustning både av jernbanenettet og havner, og at det legges til rette for løsninger som gjør skifte mellom transportformer enklere.

Samferdselspolitikken må utvikles på en slik måte at det tas hensyn til det biologiske mangfoldet.

Vi må redusere behovet for transport ved blant annet å satse på nærprodusert mat.

5.3 En miljøvennlig hverdag

Dagens forbrukere utsettes daglig for stoffer som kan være skadelige både for miljøet og menneskers helse. En kontinuerlig utvikling av nye produkter fører til at mennesker og natur utsettes for en påvirkning som kan være skadelig. I tråd med føre var-prinsippet vil SV arbeide for at ingen nye kjemikalier tillates før det er dokumentert at de ikke kan skade natur eller mennesker.

Et resultat av tidligere tiders vettløse kjemikaliebruk er deponier og fyllinger som inneholder store mengder miljøgifter, blant annet hormonhermende stoffer som PCB. Målet er å sikre at alt miljøgiftavfall håndteres på en forsvarlig måte, og at det ryddes opp i gamle giftdeponier. For å hindre at forbrukere uforvarende utsettes for miljøgifter eller helseskadelige stoffer, må varer som inneholder slike stoffer merkes.

SV mener det må bli enklere å bli en politisk bevisst forbruker. Som forbrukere har vi rett til å vite hva vi kjøper, men også hvordan en vare er produsert. Bedre merking og forbrukerinformasjon vil sette flere i stand til å handle i tråd med sine holdninger. SV vil arbeide for redusere kjøpespresset, spesielt det som er rettet mot barn og ungdom. SV ønsker derfor å begrense omfanget av reklame.

Det offentlige må bruke sin innkjøpsmakt til å fremme miljøvennlig produksjon og forbruk. En systematisk miljøvennlig innkjøpspolitikk fra det offentliges side kan bidra til å gjøre miljøvennlige produkter og tjenester mer lønnsomme, og fremme utvikling av ny og mer miljøvennlig teknologi.

Den økende avfallsproduksjonen kan ikke løses ved rydding, rensing og gjenvinning alene. SV vil styrke innsatsen for tiltak som begrenser produksjonen av avfall og bidrar til ombruk. I tillegg må det legges til rette for materialgjenvinning, energigjenvinning og sikker sluttbehandling av avfallet.

SV vil beholde dagens grunnavgiftsordning på engangsemballasje for drikkevarer.

Norge har ennå et rikt og mangfoldig kulturlandskap, men mange steder er preget av gjengroing. For å verne om det kulturelle og biologiske mangfoldet i kulturlandskapet må dette pleies og holdes i hevd. Det viktigste tiltaket for å få til dette er et levende distriktslandbruk med aktivt dyrehold. I tillegg mener SV at støtteordningen til skjøtsel og pleie av kulturlandskap må økes, og at det må stilles strengere krav til oppfølging av skjøtelsesplaner i verneområder.

Norge har viktige naturområder som vi plikter å ta vare på og verne om. Likevel må vern også være formålstjenlig for de menneskene som bor og har sitt livsgrunnlag i nærheten av verneområdene. Det må legges opp til et nært samspill mellom vern og bruk av verneområdene og randsonene omkring.

5.4 Friluftsliv og biologisk mangfold

Naturens rikdom av planter, dyr og andre organismer, samt leveområder og landskaper, må sikres for framtida. For å opprettholde og ivareta det biologiske mangfoldet i verden er det viktig at klimaendringene bekjempes. I og med at Norge ligger i randsonen i sitt utbredelsesområde vil små klimaendringer føre til endringer i det biologiske mangfoldet. Bærekraft og vern av artsmangfoldet må legges til grunn for all utnyttelse av genetiske og biologiske ressurser. SV går imot forslag om å utvide patentrettigheter til å gjelde patent på liv. Den beste garantien for at natur vernes om, er at mange har glede av naturen gjennom et aktivt friluftsliv. Bærekraftig bruk kan i mange tilfeller være et like viktig mål som vern.

Det må legges til rette for at alle kan ta norsk natur i bruk, og å sikre gode vilkår for et mangfoldig og enkelt friluftsliv, blant annet ved å sikre allemannsretten. Norge har store muligheter til å tilby rike naturopplevelser. Gjennom å oppleve natur og bli glad i naturen øker også forståelsen for betydningen av å verne om naturen. SV vil legge til rette for at alle skal ha mulighet til å oppleve friluftslivet, og at skolen bruker naturen som en naturlig del av opplæringen. Ikke minst vil SV arbeide for en forvaltning av strandsonen som forhindrer nedbygging og sikrer allemannsretten og fri ferdsel. Grøntområder i og rundt byer må bevares og utvikles slik at de i størst mulig grad kan benyttes av innbyggerne.

Naturen byr på uendelige muligheter for rekreasjon. Av hensyn til naturen og friluftslivet bør motorisert ferdsel i utmark begrenses. SV vil arbeide for å begrense motorferdsel i utmark.

SV mener at Norge må bidra til å verne naturen og det biologiske mangfoldet både i Norge og internasjonalt. SV vil arbeide for at Norge skal være et foregangsland når det gjelder å ta vare på sitt biologiske mangfold, og vil arbeide for at Norge er i front når det gjelder oppfølging av internasjonale avtaler som berører biologisk mangfold. Norge har et spesielt ansvar for vern av noen naturtyper.

For å verne om artsmangfoldet i Norge vil SV arbeide for å sikre levedyktige bestander av alle arter som naturlig hører hjemme i Norge, blant annet ved å sikre de utrydningstruede artene. Skal de truede plante- og dyreartene

i Norges vernes om, må leveområdene sikres. Barskog og våtmarksområder er leveområder med spesielt rikt artsmangfold. SVs målsetting er at tre prosent av skogen i Norge vernes i løpet av neste stortingsperiode. Det er særlig viktig å verne den delen av skogen hvor artsmangfoldet er størst, og at dette skjer i nært samarbeid med kommuner og grunneiere. SV vil også arbeide mot at Forsvaret legger under seg nye naturområder, og vil avvikle Regionfelt Østlandet. SV vil arbeide mot videre nedbygging av natur som i dag er uten tekniske inngrep for å sikre de siste restene av villmark i Norge. SV vil arbeide for at lokalsamfunn som berøres av vern, trekkes aktivt inn i forvaltningen av verneområdene.

Introduserte arter regnes som en av de største truslene mot havmiljøet, og Norge er i samsvar med internasjonale avtaler forpliktet til å forvalte uønskede introduserte arter. Kongekrabben er ikke først og fremst en ressurs, men en potensielt svært skadelig art i vårt økosystem. SV vil forvalte kongekrabben som en uønsket introdusert art, og fritt fiske vil være et tiltak for å holde bestanden så langt nede som mulig.

Norge har et internasjonalt ansvar for å sikre gode leveområder for villrein og villaks. Dette krever spesiell varsomhet når det gjelder å iverksette tiltak som kan berøre leveområdene til disse artene. Villaksbestandene i mange vassdrag er truet. Disse bestandene må sikres, blant annet ved å legge begrensninger på hvor og hvordan fiskeoppdrett skal foregå. SVs mål er å sikre levedyktige bestander av de fire store rovdyrartene i norsk natur. Vern av disse artene må kunne kombineres med miljøvennlig kjøtt- og melkeproduksjon basert på utmarksbeite.

Norge har også et særskilt ansvar for å redusere presset på områdene i Arktis og Antarktis i form av overfiske, naturinngrep, forurensende aktiviteter som oljeutvinning, og opphopning av miljøgifter.

Fattige befolkningsgrupper er mest avhengige av naturens ressurser, og rammes først og hardest ved tap av biologisk mangfold. Norsk handels- og utviklingspolitikk må derfor bidra til å bevare det biologiske mangfoldet i fattige land.

Hvert år hogges og ødelegges det regnskog tilsvarende halvparten av Norges areal. Regnskogen er blant jordas eldste og mest artsrike økosystemer, og vern av den er et internasjonalt ansvar. SV vil også arbeide for at bevaring av biologisk mangfold, spesielt i utsatte regnskogsområder, gjøres til en prioritert oppgave i norsk utenriks- og bistandspolitikk. I tillegg må all import av tropisk trevirke som ikke er miljøsertifisert, forbys.

5.5 En ny vernepolitikk

Det biologiske mangfoldet, leveområder og landskap må sikres for framtida. Dette krever at en verner naturområder både i Norge og internasjonalt. Den beste garantien for at biologisk mangfold og landskap blir tatt vare på er at vernet i større grad utformes i samarbeid med de som berøres.

Ved å sikre lokal medvirkning kan konfliktnivået i verne-saker reduseres. Lokalsamfunn må også sikres innflytelse etter at vernevedtak er gjort. SV er derfor positiv til at kommuner og regioner kan overta forvaltningsansvaret for verneområder, og til å prøve ut kontraktsvern.

SV vil arbeide for at verneområder gir grunnlag for boset-ting og lokal næringsutvikling. Nasjonalparker kan bli en viktig merkevare, men dette krever økt bruk av ressurser på markedsføring, og at nasjonalparksentre styrkes. Ver-net må ikke være strengere enn nødvendig, og ikke være til hinder for næringsutvikling som ikke kommer i konflikt med verneformålet. SV vil bidra til å utvikle naturbruks-strategier som respekterer både vernekviteter og lokal-samfunnets behov for næringsutvikling.

Bymarker utgjør en svært liten del av Norges areal, men er utgangspunkt for mer enn halvparten av befolkningens adgang til naturen. Bymerkene trues mange steder av planer om utbygging, intensiv hogst, veibygging og moto-risert ferdsel. For å ivareta friluftinteressene som er knyttet opp mot disse sårbare områdene vil SV foreslå en egen natur- og friluftsbasert lovhjemmel som kan verne slike områder.

5.6 Kulturvern

Kulturvern er viktig for å styrke ulike gruppers kulturelle identitet, og for å ta vare på kultur- og naturminner for våre etterkommere. SV vil følge opp Riksantikvarens vedlike-holdsplan for ivaretagelse av kulturminner, men ønsker en dreining i kulturvernpolitikken slik at denne i større grad fanger opp og ivaretar et bredt samfunnshistorisk bilde. Et godt kulturvern er avhengig av kunnskap og engasje-ment i befolkningen. SV vil derfor satse på gode informa-sjons- og formidlingstiltak, særlig tiltak rettet mot barn og unge. SV vil også styrke Norsk kulturminnefond.

Velferd og livskvalitet

Velferdsstaten er en forutsetning for å skape et mer rettferdig samfunn. Gode fellesskapsløsninger gir enkeltmennesker frihet og trygghet. Framtidas velferdsstat må være tilpasset hver enkelt, uavhengig av bosted og lommebokas størrelse.

Den norske velferdsstaten står overfor mange utfordringer og er under press for privatisering. Økende inntektsforskjeller i samfunnet gir dem med mest penger muligheten til å kjøpe velferdstjenester og utdanning som er bedre enn hva det offentlige kan tilby. Høyresidas kutt i de offentlige inntektene gjennom skatteletter svekker velferdsstatens inntektsgrunnlag. SV vil gå motsatt vei, og gjennomføre en vesentlig omfordeling fra privat til offentlig forbruk.

SV vil styrke kommunen slik at den skal fortsette å være den beste leverandøren av velferdstjenester. Trygge arbeidsplasser er en viktig forutsetning for et godt fungerende velferdssamfunn.

SV vil være garantist for å skape framtidas velferdsstat. Dette betyr at vi vil arbeide for å sikre et godt finansielt og forutsigbart grunnlag for universelle velferdsgoder, og gå imot privatisering og konkurranseutsetting.

Kommunale vedtak og tilbud spiller en avgjørende rolle for innbyggernes hverdag. Demokratiske beslutninger er en forutsetning for at innbyggerne kan få innflytelse og få plassert ansvar.

Det endelige ansvaret for sikring av velferd må hvile hos stat og kommune. Men SV mener at det sivile samfunnet - «tredje sektor», frivillige organisasjoner, ideelle stiftelser, flere former for egenorganisering og ulike typer samvirke - også har en sentral plass. Det viktige skillet går ikke mellom «offentlige» og «private» løsninger, men mellom virksomhet som er rettet inn på å tjene fellesskapet, og bedrifter som sikrer profitt for et mindretall. SV vil derfor både sikre bærekraften i institusjoner og organisering i det sivile samfunnet, og legge til rette for samarbeid mellom ulike fellesskapsløsninger, for samarbeid og arbeidsdeling mellom stat, kommune og tredje sektor.

6.1 Kvalitet koster

Kvaliteten på og omfanget av kommunale velferdstjenester er avhengig av en god kommuneøkonomi. En god kommune-

økonomi er derfor avgjørende for å sikre et samfunn med små forskjeller, en god skole, tilgjengelighet og god kvalitet i velferd og omsorg for dem som trenger det. Skattelette som fører til nedskjæring vil gi økte forskjeller og fortsatt offentlig knapphet. SV vil prioritere en bedre skole og et bedre tjenestetilbud for gamle, funksjonshemmede og syke framfor mer skattelette til de rikeste.

Manglende samsvar mellom oppgaver som kommunene skal løse og pengene som stilles til rådighet, er den største trusselen mot kommunal handlefrihet og lokaldemokrati. Konsekvensen er at privat forbruk vil øke langt mer enn offentlig forbruk, og standardgapet mellom privat velstand og kommunale tilbud vil øke. SVs mål er at veksten i offentlig forbruk skal være større enn veksten i privat forbruk. SVs mål er at kommunene må få mer langsiktige og forutsigbare økonomiske rammer, og kompensasjon for tapte skatteinntekter i løpet av året. Det er også viktig at det er bedre samsvar mellom oppgaver som skal løses i kommunen og statlige overføringer. Kommunene må få reell kompensasjon for oppgaver som staten overfører til kommunene, samt handlefrihet til å løse ikke-lovpålagte oppgaver, som lokalsamfunnsutvikling og næringsarbeid.

6.1.1 Økt kvalitet

Framtidas velferdsstat skal gi alle god kvalitet og skikkelig behandling. Alle som har behov for hjelp, skal behandles med respekt. Unødvendig byråkrati og maktmisbruk fra det offentlige må bekjempes. Den enkeltes verdighet må ivaretas, og rettssikkerheten styrkes.

Framtidas velferdsstat skal være en god arbeidsgiver. Offentlig ansatte skal ha gode arbeidsforhold og medinnflytelse på arbeidsplassen. Det samme prinsippet skal gjelde for ansatte i offentlig eide bedrifter. SV vil foreslå retningslinjer for en god offentlig arbeidsgiverpolitikk.

Framtidas velferdsstat skal utvikles ved å spille på lag med de ansatte og deres organisasjoner. God kvalitet på velferdstjenestene forutsetter ansatte med høy og relevant kompetanse nær brukeren.

I dag utføres viktige velferdsoppgaver av frivillige organisasjoner. En viktig forutsetning for dette samarbeidet er at organisasjonene respekterer ulike tros- og livssyn hos dem som har behov for hjelp.

Gode offentlige tjenester er avgjørende for at kvinner skal ha de samme mulighetene til yrkesaktivitet som menn. Et godt offentlig helsetilbud, og særlig eldreomsorg, er viktig for at ikke kvinner belastes med en større del av det ulønnete omsorgsarbeidet.

Stat og kommune har arbeidsgiveransvar for et stort antall kvinner i typiske lavtlønnsyrker. SV vil derfor jobbe for at staten, kommunene og offentlig eide selskaper har en sterk kvinneprofil på lønns- og arbeidsgiverpolitikken.

6.1.2 Reell likestilling for funksjonshemmede

I framtidens velferdsstat skal alle ha likeverdige muligheter og frihet. Prinsippet om universell utforming skal legges til grunn også for velferdsordningene, tilbudene tilpasses individuelt og garanteres slik at den enkelte gis frihet til selv å bestemme over sitt liv. Egenandeler på velferdsordninger skal ikke føre til ekstrakostnader for funksjonshemmede.

SV vil øke muligheten til å kombinere arbeid og trygd, og gi tilskudd til arbeidsgivere som legger til rette for å ansette funksjonshemmede. Yrkesrettet attføring må tilpasses den enkeltes behov og muligheter. Funksjons- og personlig brukerstyrt assistentordningen styrkes, og transportordningen for funksjonshemmede må få nasjonale retningslinjer og finansiering.

Husbankens ordninger for flere tilgjengelige boliger må styrkes.

6.1.3 Universelle helsetjenester

SV ønsker å skape et godt helsetilbud, uavhengig av den enkeltes bosted, alder eller økonomi. I tillegg må innbyggerne få større innflytelse over beslutninger i helsevesenet.

SV vil satse mer på det forebyggende helse- og sosialarbeidet. Gode boforhold med fravær av støy og forurensing, og nærmiljø med sosiale samlingsplasser og allsidige leke-, idretts- og friluftsmuligheter er avgjørende faktorer i det forebyggende helsearbeidet.

Det må legges vekt på et helhetlig kommunalt tjenestetilbud, blant annet gjennom utbygging av poliklinisk behandling, bistand i hjemmet og bo- og rehabiliteringsplasser for pasienter som er ferdigbehandlet på sykehus. Dette vil også avlaste sykehusene og føre til mer effektiv bruk av knappe ressurser.

Barn og unge under 18 år skal ha en lovhemlet rett til nødvendig behandling innen somatikk, psykiatri eller rusomsorg innen tre uker.

SV mener ungdomshelsestasjoner skal være en lovpålagt oppgave. I tillegg vil SV styrke ungdomsservicekontorene og gi alle elever bedre helsetjenester.

6.1.4 Sykehus

SV vil at regionalt folkevalgt nivå skal ha det overordnede ansvaret for spesialisthelsetjenesten, og at dette skal komme til uttrykk gjennom eierskap, organisering og finansiering, og gjennom helsepolitiske prioriteringer.

Stortinget må vedta nasjonale helseplaner som skal være førende for strukturen i det nasjonale helsetilbudet.

SV vil foreslå en reform som sikrer folkevalgt styring av helsevesenet gjennom regionale organer. Et regionalisert helsevesen skal sikre likeverdige helsetilbud til befolkningen i hele landet. SV vil avskaffe foretaksmodellen, og gå imot opprettelsen av et sykehusdirektorat.

SV vil arbeide for at sykehusene gis ressurser til å løse sine oppgaver, og ønsker sterkere folkevalgt kontroll og innsyn i sykehusene, blant annet for å sikre en forsvarlig bruk av penger.

6.1.5 Psykisk helsevern

Psykiske lidelser har økt i omfang, og Stortinget har ved flere anledninger vedtatt å prioritere psykisk helsevern. På tross av vedtakene er kapasiteten i behandlingstilbudet fremdeles for dårlig. SV vil derfor arbeide for økte midler til psykisk helsevern og til utdanning og spesialisering av nøkkelpersonell innen psykiatrien, slik at vi kan få et bedre barne- og ungdomspsykiatrisk tilbud. Forebyggende tiltak innen psykososialt arbeid skal styrkes ved blant annet å tilføre grunnskolen menneskelige ressurser med sosialfaglig kompetanse. I tillegg skal tilbudet bygges ut, blant annet med flere lokale akutt plasser, slik at ingen som trenger akutt hjelp blir avvist.

Innen det psykiske helsevernet er det behov for styrking av alle ledd i behandlingsskjeden. Dette må omfatte både kommunale tjenester, distriktpsikiatriske tjenester og sykehusbaserte spesialisthelsetjenester. Sykehusbaserte tjenester må ikke bygges ned før man er helt sikre på at tilbudet er erstattet på et annet nivå.

Mennesker med psykiske lidelser er blant dem med dårligst levekår i Norge. I tillegg til at kapasiteten i behandlingstilbudet er for dårlig, bidrar fordommer og manglende kunnskaper til at mange ikke søker hjelp eller fanges opp av hjelpeapparatet. Mange opplever at en må bli alvorlig syk før det er mulig å få hjelp.

SV vil sikre et løft i velferden for psykisk syke. Folk med langvarige problemer må gis tilbud om tilrettelagt bolig og arbeidsplass. Det må satses mye mer på brukerstyrte aktivitets- og rehabiliteringstiltak, og satses mer systematisk på brukervedvirkning på alle nivåer.

6.1.6 Tannhelsereform

SV vil at sykdommer i munnhulen og tannreparasjoner skal sidestilles med øvrig helsetjeneste, og finansieres på samme måte. I første omgang skal ungdom opp til 21 års alder ha gratis tannhelsetjeneste, inkludert utgifter til tannregulering. I tillegg skal omfattende tannlegebehandling i større grad refunderes, slik at ikke tannlegoutgifter skal føre til store økonomiske problemer for den enkelte. Deretter skal en andel av utgiftene dekkes inntil målet om full likestilling med andre helsetjenester er nådd.

6.1.7 Den trygge alderdommen

Å bli gammel er en naturlig del av livet. Retten til å få være aktiv og deltagende så lenge som mulig er viktig. Folk i Norge lever stadig lenger, derfor må det legges til rette for at eldre som er friske og arbeidsføre kan delta i arbeidslivet så lenge som mulig, og også bidra i samfunnet på andre måter. Samtidig må alle ha trygghet for at det finnes et godt tilbud om omsorg og pleie den dagen man har behov for det. Pleie- og omsorgstilbudet til eldre skal også i framtiden være et offentlig ansvar.

Mange eldre og syke opplever store mangler i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene, både når det gjelder omfang og kvalitet. Dette skaper utrygghet, engstelse og unødig lidelse både for den enkelte og for de pårørende. Økt levealder og økningen i antall eldre med til dels omfattende pleie- og omsorgsbehov, vil stille store krav til økt omfang og bedre kvalitet i disse tjenestene i åra som kommer. SV vil gjennom mange ulike tiltak sørge for at alle som trenger det skal få et individuelt tilpasset behandlings-, pleie- og omsorgstilbud med opplevd kvalitet og trygghet. Omsorgssektoren må ta hensyn til at Norge er blitt et flerkulturelt samfunn.

Eldre som gruppe skal ha de samme sosiale rettigheter som resten av befolkningen. Det er viktig at den svakeste gruppen eldre har tjenester som gir en likeverdig livskvalitet som resten av befolkningen. SV vil arbeide for en rettferdig fordeling av midler til eldre.

SV vil styrke grunnbemanningen i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene, slik at de ansatte får tid til å gi god pleie, omsorg og trygghet. For å sikre en tilstrekkelig rekruttering av godt kvalifiserte ansatte, må også lønns- og arbeidsforholdene for disse yrkesgruppene forbedres, og det må gis muligheter til faglig kvalifisering, oppdatering og etterutdanning.

I takt med økende levealder og stadig kortere liggetid i sykehusene, har mange eldre og syke behov for omfattende behandling og pleie i kommunene. SV vil derfor arbeide for at flere plasser i kommunale institusjoner har heldøgns pleie og omsorg. Mange beboere i kommunale institusjoner får mangelfull medisinsk behandling, tilsyn og oppfølging. SV vil derfor innføre en minstenorm for legedekning ved norske sykehjem.

6.1.8 Forebyggende og helsefremmende arbeid

SV vil satse langt mer systematisk på forebyggende helse- og sosialarbeid. Dette vil spare mange enkeltindivider og familier for store problemer, og føre til vesentlige besparelser for samfunnet. Alle er enige i at det er riktig å forebygge problemer, likevel er det det forebyggende arbeidet som først blir redusert i trange økonomiske tider. Forebygging må ta utgangspunkt i langsiktige strategier, og hovedinnsatsen må rettes inn mot de lokale nettverkene.

Mange av sykdommene og helseproblemene som rammer folk i Norge skyldes livsstilsfaktorer som røyking, kosthold og manglende fysisk aktivitet, eller faktorer i miljøet som miljøgifter og luftforurensning. Sosiale forhold og klassetilhørighet er også av stor betydning for levealder og utvikling av livsstilssykdommer. SV vil øke forskningen på slike sammenhenger, og følge opp med tiltak og rådgivning.

Bedringen i helsa og økningen i levealderen det siste hundreåret skyldes i stor grad forebyggende arbeid mot infeksjonssykdommer. Økende globalisering fører imidlertid til økt smittespredning over landegrensene. Med utvikling av motstandsdyktige bakterier og nye virus står vi overfor store utfordringer. SV vil derfor satse på økt smittevernarbeid. Forebyggende arbeid mot livsstilssykdommer, miljøgifter og infeksjonssykdommer vil redusere behovet for seinere og mer ressurskrevende behandling i helsevesenet.

Godt forebyggende arbeid må også innebære god oppfølging i kommunene. Fastlegeordningen har vært positiv for pasientene. Det er imidlertid rapportert mindre satsing på det forebyggende arbeidet i mange kommuner. Dette vil SV gjøre noe med. Gode boforhold med fravær av støy og forurensning, og nærmiljøer med sosiale samlingsplasser og allsidige leke-, idretts- og friluftsmuligheter, er avgjørende faktorer i det forebyggende helsearbeidet. Dette vil SV satse på.

Barn og unge må ha hovedfokus i det forebyggende arbeidet, og det må gis støtte til tiltak som organiseres innenfor barn og unges naturlige oppvekst- og læringsmiljøer. Tiltak som bygger på aktiv deltakelse er spesielt viktige. En god kommuneøkonomi og en tydelig ansvars plassering for å drive det forebyggende arbeidet systematisk er en forutsetning for å lykkes. Forebygging er samfunnsbygging.

Rehabilitering av tungt rusavhengige er et svært vanskelig, langsiktig og kostnads krevende arbeid. Rehabilitering er helt nødvendig, men det vil være samfunnsmessig lønnsomt å bruke langt større midler enn i dag på effektive former for forebygging. Innsatsen må rettes inn mot barn og ungdom som er i faresonen for å utvikle rusavhengighet, og denne innsatsen må i stor grad gjøres overfor enkeltpersoner. Det må også drives et generelt rusforebyggende arbeid overfor barn og ungdom, og satses mer enn i dag på rusfrie aktivitetstilbud for ungdom.

Mennesker med omfattende rusavhengighet har ofte store fysiske og psykiske problemer i kombinasjon med boligproblemer og økonomiske problemer. Disse må gis et bedre tilbud enn i dag, og det må satses på lavterskeltilbud.

SV vil arbeide for at det psykiatriske behandlingstilbudet også tilrettelegges for mennesker med rusmiddelproblemer. For SV er det et mål at alle rusmiddelavhengige skal ha rett til rask behandling, i en sammenhengende kjede. I tillegg til selve behandlingen må dette også innebære et helhetlig ettervernstilbud som er tilrettelagt ut fra en individuell plan, i et tett og forpliktende samarbeid mellom den hjelpetrengende, det lokale hjelpeapparatet og spesialisttjenestene.

Mange dør eller får livet ødelagt mens de venter på behandlingsplass eller andre hjelpetilbud. Ventelistene må bort, og det må satses på varierte og lett tilgjengelige tilbud til denne gruppen.

6.2. Kriminalpolitikk

Rettsikkerheten er bærebjelken i en rettsstat. SV vil derfor arbeide for et godt utbygd system med fri rettshjelp.

6.2.1 Forebygging

Effektiv forebygging forutsetter kunnskap om omgivelsene. Desentralisering og nærpolti med kjennskap til nærmiljøet er viktig.

Den vedtatte politireformen har bidratt til å svekke politiberedskapen rundt om i landet. En rekke lensmannskontor er lagt ned, noe som har skapt utrygghet i en rekke lokalsamfunn. SV vil styrke det lokale politiarbeidet, bedre politiberedskapen i hele landet og stoppe nedleggningen av lensmannskontor.

SV vil arbeide for at alle kommuner skal ansette en koordinator for å sikre Samarbeid om lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT). Vi vil endre loven slik at kommunene får plikt til å ta hensyn til kriminalitetsforebygging i sin kommuneplan. Vi vil foreslå at alle yrkesgrupper som arbeider med barn må få obligatorisk kunnskap om vold, overgrep og omsorgssvikt. SV vil stå for en fortsatt restriktiv alkoholpolitikk og for et ubevæpnet politi. Ingen barn skal fengsles. I stedet vil vi bygge opp tverrfaglige alternativer for barn som i dag faller mellom alle stoler og til slutt havner i fengsel.

6.2.2 Likhet for loven

SV vil kjempe for likhet for loven. Det er ikke akseptabelt at de som har mye makt og penger eller som er villige til å bruke trusler, slipper unna. SV vil arbeide for økt internasjonalt samarbeid mot organisert kriminalitet og for å forenkle muligheten til å avsløre kriminalitet. Vi vil avskaffe skatteparadisene og jobbe for økt gjennomsiktighet i finansverdenen og mot endringer og trender som gjør det enklere å skjule kriminelle handlinger.

Politiet må ha tilgang til de nødvendige metoder for å etterforske og oppklare alvorlig kriminalitet, men metodene som tillates brukt må likevel balanseres mot hensynet til personvernet og faren for misbruk. SV ønsker ikke å tillate romavlytting, fordi dette kan være særlig krenkende for uskyldige. SV vil ha en fri rettshjelp-reform, slik at langt flere kan få økonomisk bistand.

SV vil motarbeide at maktutøvelse i økende grad overlates til kommersielle, private aktører. Sikkerhet i samfunnet er et offentlig ansvar. Mangel på ressurser må ikke føre til at private vekterselskap overtar dette ansvaret, slik at trygghet i større grad blir et spørsmål om penger.

6.2.3. Raske og tilpassa reaksjoner

SV vil avskaffe soningskøene og styrke domstolene. DNA-registeret må utvides og sikres finansiering. Rettsmedisinsk institutt må styrkes og ansvarsforholdene må avklares. SV vil i større grad ta i bruk alternativene til lukket soning, særlig for førstegangskriminelle, unge lovbrøyttere, rusmiddelavhengige og psykisk syke. SV vil at alle innsatte med rusmiddelavhengighet skal få tilbud om rusbehandling, enten som et alternativ til fengsel eller som et tilbud mens man soner. Et godt utdanningstilbud i fengsle er viktig for rehabilitering av innsatte. SV vil derfor sikre de innsattes rett til utdanning.

Samfunnsstraff, ungdomskontrakter, promilleprogram og konfliktråd må benyttes i større grad. SV vil styrke oppfølgingen av domfelte gjennom å satse på friomsorgen og gjennom å invitere til et partnerskap lokalt mellom kommuner, næringsliv og statlige instanser.

SV vil ha økt fokus og strenge reaksjoner på vold i hjemmet, trusler, seksuelle overgrep, vold der barn er vitner, samt voldtekt. SV vil bygge ut behandlingstilbudet til voldsutøvere og sedelighetsforbrytere.

6.2.4 Bedre tiltak for ofre og pårørende

SV vil lovfeste krise- og incestsentrene og at staten tar hovedtyngden av de økonomiske utgiftene. SV vil foreslå at det opprettes voldtektsmottak i alle fylker, og gode oppfølgings- og rådgivningstiltak for ofre for kriminalitet. SV vil bedre erstatningsordningene og gi fornærmede fulle partsrettigheter.

SV vil arbeide for at ofre for kriminalitet som blir tilkjent erstatning, får forskuddsbetalt erstatningen av staten, slik at ofrene ikke blir dobbelt skadelidende av forhold hos den kriminelle.

SV vil gi ofre for trafficking midlertidig oppholdstillatelse i Norge, og vi vil gi UDI plikt til å informere kvinner som kommer hit på familiegjenforening om mannen er dømt for vold eller overgrep eller om han har vært ilagt besøksforbud. Ved ekteskapsbrudd før tre år er gått, vil SV at det skal bli langt enklere for kvinner som har vært utsatt for mishandling å få oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag. SV vil også ha utredet muligheten til å gi den norske borgeren forsørgerplikt i inntil tre år.

Kultur

I kunsten og det bredere kulturlivet dyrkes estetiske og etiske verdier gjennom opplevelse, deltakelse, innlevelse og utfoldelse. Både for enkeltmennesket og for samfunnet har kulturelle aktiviteter egenverdi. Samtidig vil kulturlivet alltid påvirkes av og påvirke atferd og strukturer i hele samfunnet. SV vil gi kunsten en langt viktigere plass i det offentlige rom, blant annet gjennom mediepolitikken, skolepolitikken og ved utformingen av vårt felles fysiske miljø.

Kultur kan fremme omsorg for demokrati, solidaritet og menneskerettigheter, men kan like gjerne fremme egoisme, fanatisme, nasjonalisme eller vold. SV vil føre en liberal kulturpolitikk. Vår støtte til flerkulturelle, solidaritetsfremmende og demokratiserende kulturtiltak skal aldri innebære at vi stenger for kunst og kultur som verdimeisig eller ideologisk står oss fjernt. Bare ved å dyrke ytringsfrihet og mangfold kan kulturlivet bidra til en fri og demokratisk kommunikasjon om grunnleggende mål og verdier for framtida. SV er opptatt av at kommersialisering på kulturfeltet ikke skal innsnevre dette mangfoldet.

Hele befolkningen må sikres tilgjengelighet til kulturtilbudene, blant annet ved fysisk tilrettelegging og rimelige priser. Deltakelse i kulturaktiviteter kan bidra til å skape samhørighet og fellesskap på tvers av generasjoner og miljøer. Kulturpolitikken må derfor favne bredt både geografisk, sosialt og aldersmessig, og gjennom samspill mellom profesjonelle kunstnere og amatører. Geografisk sikres tilgjengeligheten ved en videre satsing på institusjoner som Riksteateret og Rikskonsertene.

Kunst og kultur gjør samfunnet rikere på opplevelser og gir menneskene bedre muligheter til å utvikle sine egne, skapende evner. Alle må sikres tilgang til kulturtilbud gjennom fysisk tilrettelegging, rimelige priser og fleksible åpningstider. SV vil øke kulturbudsjettet til én prosent av statsbudsjettet.

7.1 Det store kulturloftet

SV har store kulturpolitiske ambisjoner. Vi vil gjennomføre et skikkelig løft for norsk kunst og kultur. Vi vet at et slikt løft koster penger. Derfor går vi inn for å øke kulturbudsjettets andel av statsbudsjettet til én prosent innen 2014. Samtidig vil vi innføre en egen, generell kulturlov som skal sikre befolkningen tilgang til viktige kulturtilbud.

Uten kunstnere blir det ingen kunst. SV vil gjøre det mulig for flere kunstnere å leve av sitt kunstneriske arbeid, både gjennom en generell styrking av kulturbudsjettet og gjennom målrettede tiltak som offentlige innkjøp og utsmykninger, stipender og andre støtteordninger.

SV ser retten til kulturell deltakelse som en grunnleggende rettighet. Et kulturloft for alle krever derfor gode arenaer for kultur over hele landet. SV vil videreutvikle lokale og regionale kulturbygg og møtesteder. Samtidig vil vi skape større rom for kultur der folk er til daglig, som på skolen, på sykehus eller i fengsler. SV vil gjeninnføre ordningen med en kulturbåt som en kulturformidlende arena for hele kysten. SV vil gjennom styrking av kommunøkonomien bidra til økt kultursatsing i kommunene. Vi vil også styrke de frivillige kulturorganisasjonens virksomheter, både økonomisk og ved delegering av makt.

SV er særlig opptatt av barn og unges rett til å oppleve og utøve kultur. Vi vil videreutvikle og styrke kulturskoletilbudet, slik at det finnes plasser til alle som ønsker det innenfor rimelige økonomiske rammer. SV vil styrke de estetiske fagene i skolen, og ønsker estetikk som en av de grunnleggende ferdighetene i skoleverket. Vi vil utvide kulturformidlingen i den kulturelle skolesekken til å gjelde alle barn og unge fra barnehage til videregående skole. Vi ønsker også en ordening med kulturkort for barn og unge som gir rimelig tilgang til kulturopplevelser.

Kulturpolitikken må ta opp i seg at Norge er et flerkulturelt samfunn. SV vil skape bedre møteplasser mellom majoritets- og minoritetskulturer, og øke støtten til aktører på det flerkulturelle feltet. Vi ønsker å bedre rekrutteringen av kunstnere med minoritetsbakgrunn til blant annet de nasjonale kulturinstitusjonene, og er positive til kvoteringsordninger for å nå dette målet. SV vil styrke samisk kultur ved å bedre Sametingets muligheter til å drive en aktiv kulturpolitikk, og ved å støtte tiltak og institusjoner som formidler samisk kultur.

Internasjonalt kultursamarbeid bidrar til impulsutveksling mellom ulike kunstneriske miljøer hjemme og i utlandet. I tillegg bidrar internasjonalt kultursamarbeid til å markere Norge på en positiv måte i utlandet. SV vil derfor styrke det internasjonale kultursamarbeidet og også fortsette å utvikle kultursamarbeidet med land i sør.

SV vil styrke norsk språk og litteratur blant annet gjennom å opprettholde fastprissystemet på bøker og ved å innføre en ny innkjøpsordning for sakprosa. Likestilling mellom målformene nynorsk og bokmål er et viktig prinsipp. SV vil ikke videreføre sidemålsforsøket i Oslo, men heller styrke nynorskopplæringa både som hoved- og sidemål. Læremidler, både bøker og dataprogram, skal finnes på begge målformer. Et særlig viktig tiltak for videre styrking av nynorsk er et allment leksikon på nynorsk på internett. SV vil også, i tråd med mållova, forsøke å styrke nynorskens stilling i det offentlige. Fremmedspråklige i nynorskkommuner må få norskopplæring på nynorsk. SV vil jobbe for at det samiske skriftspråket blir sikret en levedyktig utvikling. Også andre minoritetspråk i Norge må få høyere status i det offentlige rom.

Kunnskapssamfunnet skaper større krav til oppdatert informasjon. SV vil gjenreise folkebibliotekene som moderne møtesteder hvor alle kan få gratis tilgang til bøker, aviser, informasjonsteknologi og nye medier. SV mener det fortsatt skal finnes bibliotek i alle norske kommuner. SV vil også styrke museenes muligheter til å fungere som arenaer for kulturopplevelser, kunnskapsformidling og nyorientering. Levende, lokale museer, samlinger og bygdetun er helt nødvendige for full realisering av den kulturelle skolesekken.

SV vil styrke musikklivet, blant annet gjennom å utvide innkjøpsordningen for norske fonogrammer og ved å etablere regionale rock- og folkemusikksentra. Den norske filmsuksessen må hjelpes videre gjennom blant annet økt produksjonsstøtte og omlegging av billettstøtten. Vi vil bevare og styrke det kommunale kinotilbudet over hele landet. På scenekunstheltet ønsker SV spesielt å gi frie grupper økt støtte og mer forutsigbare rammer. SV vil legge til rette for mer mangfold i norsk billedkunst og kunsthåndverk, og ønsker en sterkere innsats for kunst, arkitektur og design i det offentlige rom.

Det store kulturloftet er en langsiktig kulturpolitisk satsing. SVs konkrete forslag i styrende organer vil i første omgang gå ut på å realisere 15-punktsprogrammet som ble lagt fram sammen med SP og AP i februar 2004.

7.2. Idrett og friluftsliv

Idrett og friluftsliv gir positive opplevelser og livsutfoldelse. Idretten gir helsegevinst og bidrar til å utvikle fellesskaps holdninger og respekt for andre. Idretten gir også rom for å sette seg mål, nå nye grader av fysisk utfoldelse og mestring, med økt livsutfoldelse og personlig tilfredsstillelse som resultat for den enkelte deltaker.

SV mener det er et offentlig ansvar å legge til rette for at mulighetene for å drive idrett og friluftsliv blir så gode som mulig.

Det frivillige arbeidet innen idrett og friluftsliv representerer en betydelig dugnadsverdi og skaper møteplasser i nærmiljøet som fremmer godt naboskap. SV mener derfor at idrettslagenes og friluftsforslagenes arbeid har en stor samfunnsverdi som det er viktig å styrke og videreutvikle.

Det er nødvendig å påpeke sammenhengen mellom breddeidrett og rekruttering til toppidrett, og at det stadig settes nye, høyere mål for begge kategorier. SV vil legge til rette for at både bredde- og mosjonsidrett, konkurranse- og eliteidrett får utvikle seg på egne vilkår og på utøvernes ulike premisser og ulike ambisjonsnivå. SV vil opprettholde landslinjene og arbeide for å skape flere tilgjengelige idrettsanlegg på landsbasis.

SV vil sette fokus på lederutvikling og gode sosiale miljøer i klubbene, sørge for økt bredde i rekrutteringsarbeidet og derfor øke de offentlige, økonomiske rammene for klubbene slik at de bedre settes i stand til å ta vare på mangfoldet og bredden blant barn og unge. Samtidig må man legge til rette for de få talentene som ønsker å drive det langt innen sin idrett. For å styre idretten i ønsket retning, trengs det derfor bred offentlig satsing på all idrett i Norge.

SV vil peke på eliteidrettens særlige muligheter i internasjonalt brobyggingsarbeid, kanskje særlig innenfor ungdomseliteidrett og utvekslingsprogrammer for idrettsungdom under utdanning. SV går inn for at slikt arbeid settes i et nord/sør- og solidaritetsperspektiv, som i deler av NORADs målsettinger og mange norske NGOers arbeid.

SV går inn for å bygge offentlige, tidsriktige idrettsanlegg i hele landet, og sørge for at de er tilgjengelige for brukerne gjennom ordinær idrettsslagsvirksomhet. Man må møte utfordringene fra private treningsinstitutter og privat eller kommersiell idrettskonsulentvirksomhet med offentlige, ikke-kommersielle tilbud som er tilgjengelige når brukerne trenger dem og har anledning. Dette er særlig viktig for voksne og eldre idrettsaktive og mosjonister.

SV vil rette et kritisk søkelys mot idrettens uønskede sider, og bidra til økt antidopingarbeid. SV støtter antidopingarbeidet på toppidrettsnivå, men mener samtidig at offentlige midler må settes inn også innen deler av ungdomsidretten, bredde- og mosjonsidretten, for å komme dopingproblemet til livs.

SV vil øke innsatsen for å ta hensyn til funksjonshemmedes ulike behov innen idretten. Det må legges til rette også for disse brukerne når anlegg bygges eller renoveres. Stat, fylke og kommune må enda klarere enn i dag støtte lag og foreninger som arbeider aktivt overfor denne brukergruppa.

Tilgjengelighet for funksjonshemmede skal være høyt prioritert når det gjelder friluftsliv i skog og mark, ved sjøen og i byenes parker og grønne lunger.

SV skal forsvare allemannsretten. SV skal arbeide for at byer og tettsteders arealplaner sikrer god tilgang til naturopplevelser og friluftsliv i nærområdene. SV skal arbeide for å redusere motorisert ferdsel til et minimum,

og påse at regelverk ikke uthules med enkeltkommuners ofte betydelige misbruk av dispensasjoner.

7.3 Mediepolitikk

Målet i mediepolitikken er å styrke kvalitet og mangfold, sikre kritikk og avsløring av skjevheter i samfunnet, samt å fremme medieetisk bevissthet og ansvar.

NRK må videreutvikles som allmennkringkaster, med de forpliktelser det innebærer i forhold til kultur, språk (også tegnspråk), minoriteter, funksjonsevne, ytringsfrihet og demokrati.

Pressestøtte skal brukes for å ivareta bredde og mangfold både politisk og språklig. I et samfunn der de kapitalsterke får mer makt, må interessene til dem med minst makt støttes. Pressestøtte må også kunne brukes til å styrke alternativer på internett, som dermed kan bidra til utjevning når det gjelder muligheten til å nå ut med informasjon.

SV vil at nettet skal være en digital allmenning, og vil begrense de store selskaperes makt over nettjenestene.

Barn og unge

Ingen samfunnsoppgaver er viktigere enn å gi barn en trygg og god oppvekst. I fellesskapet har vi ansvar for å sikre alle barn trygghet og gode muligheter for lek og læring. SV vil øke vår felles innsats for barn og unge. Barn og unge er framtida. Alle barn som er født i Norge har rett til norsk statsborgerskap. Alle barn har rett til en nasjonalitet.

8.1 Barns rettigheter må styrkes

Barnekonvensjonen skal være utgangspunkt og pådriver for å styrke barn og unges rettigheter gjennom alt lovverk. SV vil styrke kommuneøkonomien og dermed muligheten for å satse på gode oppvekstvilkår for barn og unge. Det er ikke bare stram økonomi som gjør at det ikke satses nok på barn og unge, men også at andre pressgrupper i samfunnet har lettere for å nå fram. SV vil styrke barn og unges rett til hjelp fra barnevernet, rett til morsmål, plass i barnehage og til kulturtilbud. SV vil gi barn og unge økt mulighet for medvirkning i samfunnet.

8.1.1 Forebygging lønner seg

Forebyggende virksomhet på oppvekstområdet er forsømt og undervurdert. Dette gjelder både de positive tiltakene, som tilrettelegging av fritidstilbud, og tiltakene som skal forhindre omsorgssvikt eller overgrep. SV vil lovfeste forebyggende barne- og ungdomsarbeid. Barnehage, skole, helsestasjon, utekontakt og fritidsklubber for ungdom har her en selvfølkelig plass, og kan spille en viktig rolle i arbeidet for at barn og unge skal få realisert sine muligheter. Ungdomsalderen er for mange en særlig utsatt tid og det er derfor viktig å bygge ut gode fritidstilbud. Dette kan for eksempel være kommunale ungdomsklubber der ungdom med uorganisert fritid kan bli stimulert til egenutvikling og inngå i et sosialt miljø uten kommersielt og annet press.

Systematisk innsats for å forebygge problemer krever god samordning av arbeidet til de ulike instansene som jobber med barn og familier. SV vil derfor arbeide for at helsestasjonene utvikles til kompetansesentre med tverrfaglige tilbud. Barnefamilier skal få det tilbudet de trenger ett sted i kommunen.

8.1.2 Rett til barnehage

SV vil lovfeste retten til barnehageplass og innføre en gratis kjernetid i barnehage. Ordningen med makspris videreføres, og prisen senkes ytterligere. SV vil på sikt gjøre barnehage til et gratis tilbud.

Lavere pris og full dekning skal ikke gå på bekostning av kvaliteten i barnehagetilbudet. Barnehagene skal gi barn gode oppvekstvilkår og gode utviklings- og aktivitetsmuligheter. SV vil arbeide for at flere barnehageansatte har pedagogisk utdanning. SV vil arbeide for at ansatte i private barnehager skal ha tariff- og pensjonsavtaler på like linje med ansatte i kommunale barnehager.

Kravet om økt likestilling mellom kjønnene er knyttet til muligheten for økonomisk selvstendighet, og rett til utdanning og ikke minst arbeid. Forutsetningen for at disse rettighetene skal kunne praktiseres, er at det blir etablert tilfredsstillende ordninger for barnetilsyn i løpet av arbeidsdagen. Barnehageplass for alle er derfor fremdeles et av de viktigste kravene i likestillingskampen.

Et mer fleksibelt barnehagetilbud er også viktig for at flere skal kunne delta i arbeidslivet. SV vil legge til rette for at flere barnehager kan tilby utvidet åpningstid.

Fremdeles er det mangel på barnehager i mange kommuner. Det er et absolutt mål at det tidlig i stortingsperioden skal være full dekning, slik at alle foreldre som ønsker det skal få barnehageplass til sine barn. Alle barn skal ha lov hjemlet rett til barnehageplass.

SV vil avvikle ordningen med kontantstøtte i løpet av stortingsperioden. Kontantstøtten har bidratt til å sementere tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Lønnsgapet mellom kjønnene fører til at det i all hovedsak er kvinner som mottar kontantstøtte. I praksis har ordningen ført til at flere kvinner er hjemmeværende eller jobber deltid. Når det heller ikke er full dekning av behovet for småbarnsplasser i barnehage, er det ikke tale om noen reell valgfrihet i forhold til om småbarnsforeldre vil ha barna hjemme eller i barnehage. I tillegg fører kontantstøtten til at enkelte barn som kunne ha særlige fordeler av å gå i barnehage, holdes hjemme.

8.1.3 Barnevernet – forebygging og sikkerhetsnett

Barnevernet må tilføres større ressurser enn i dag, og gjøres mer tilgjengelig og kompetent til å sikre barn og unge en god oppvekst. I Norge skal ikke ressursmangel føre til at barn kan oppleve alvorlig omsorgssvikt eller overgrep uten at noen raskt griper inn. Det må legges til rette for et godt samarbeid mellom barnevernet og andre etater og tjenester.

Barnevernet skal legge større vekt på forebyggende arbeid, og samtidig være et sikkerhetsnett for barn som trenger omsorg ut over det familien kan stille opp med. Tilsynsfunksjonen av offentlige og private barnevernsinstitusjoner må styrkes.

8.2 Vern om fellesskolen

En god skole er avgjørende for en god oppvekst og for et solidarisk, demokratisk og produktivt samfunn. SV vil arbeide for en spennende fellesskole, en skole som tar inn over seg at barn og unge er forskjellige, og som bidrar til å utjevne sosiale forskjeller i samfunnet. SV ønsker ikke konkurranse om elever mellom skolene fordi dette ikke hever kvaliteten, men fører til økte forskjeller.

Norge skal ha en sterk offentlig skole som det naturlige førstevalget for alle. SV vil bekjempe en utvikling hvor de mest ressurssterke velger private løsninger for sine barn. Dette innebærer at foreldrene må kunne føle seg trygge på at den offentlige skolen gir det beste tilbudet for deres barn. Det er viktig for elevene å gå på skole i sitt nærmiljø sammen med elever med ulik sosial bakgrunn. En god offentlig skole er et gode i seg selv, og bidrar til gode og trygge lokalsamfunn.

SV vil ha færre privatskoler, og vil gjennomgå lovverket og statsstøtten på nytt med sikte på å nå dette målet. SV går imot at kommersielle aktører skal drive privatskoler, og privatskoler som ikke følger norsk lov skal ikke få godkjenning. SV vil redusere statstøtten til private skoler.

SV vil utvide skoledagen og sikre god kvalitet og et godt læringsmiljø. En slik utvidet skoledag må brukes til et større mangfold av opplæringsopplegg for de ulike fagene i skolen.

SV vil etablere estetikk som basiskompetanse i skoleverket. Vi vil styrke den kulturelle skolesekken og initiere et tettere samarbeid mellom skolen og musikk- og kulturskolen. På denne måten vil alle barn få større del i kulturelle aktiviteter, og skoledagen blir preget av større mangfold både når det gjelder læringsformer og læringsmål.

SV vil vektlegge barns behov for å være barn på egne premisser og ut ifra egne interesser. SV vil sikre lek som metode for læring, og at fri lek og fysisk aktivitet blir en viktig del av en forlenget skoledag. Dagens skolefritidsordning fungerer ikke godt nok. Egenbetalingen i SFO må ned og kvaliteten opp. SV vil stille krav om utdanning for ansatte i SFO.

SV vil at skolen skal bli en moderne læringsarena der informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) benyt-

tes som lærings- og kommunikasjonsverktøy, og der elevene lærer å forholde seg til det informasjonssamfunnet de er en del av. God infrastruktur, bruk av digitalt innhold og lærere som behersker pedagogisk bruk av IKT er viktige faktorer for å få til dette.

8.2.1 En skole hvor alle blir sett

En god skole betyr at opplæringen tilpasses den enkeltes evner og behov. SV ønsker å skape en skole hvor den enkelte elev blir sett, og får mulighet til å utvikle seg ut fra individuelle forutsetninger. En slik skole må ha tilstrekkelig med faglig kompetanse, så man kan skape en inkluderende fellesskole der barn med lærevansker og funksjonshemninger hører med. I tillegg må skolen ha ressurser, frihet og handlingsrom til å skape et best mulig lokalt tilpasset undervisningsopplegg.

En god offentlig skole for alle er den fundamentale institusjonen som sikrer et rettferdig folkestyre. SV ønsker elever som er kunnskapsrike, tenker kritisk og reflekterende. SV ønsker en skole som gir et grunnlag for deltakelse i samfunnsdebatten og for å ta medansvar for utviklingen av framtida.

Skolen har ansvar for å gi alle elever kunnskap og læring, både individuelt og som sosial gruppe. SV vil styrke elevenes rett til tilrettelagt opplæring, slik at antallet elever som går ut av skolen uten basisferdigheter i lesing, skriving og regning reduseres til et minimum. Fokus må flyttes fra testing av ferdigheter til en mer mangfoldig og individuelt tilrettelagt opplæring og kunnskapsbygging. Elever skal ha personlig veiledning og yrkes- og utdanningsrådgivning både i ungdomsskolen, på videregående skole og i læretiden. Mye av elevenes læring skjer gjennom praktisk og sosial tilnærming til lærestoffet. Skolen må derfor reflektere dette i organiseringen av opplæringen. SV vil ha flere lærere og andre yrkesgrupper inn i skolen.

Likestillingarbeid i skolen i dag har stor betydning for likestilling mellom menn og kvinner i framtida. Skolen må derfor bidra til at elevene får et mer bevisst forhold til kjønnsroller og hvordan kjønnsrollemønstre påvirker deres liv. Likestillingsarbeidet i skolen er også viktig for å få kvinner og menn til å foreta mindre tradisjonelle utdannings- og yrkesvalg.

Skolen er blitt flerkulturell. Det er avgjørende at elevene lærer norsk. Forskning viser at å lære sitt eget morsmål er et middel til også å lære norsk. Det er også verdifullt for eleven å lære sitt eget morsmål. I tillegg er det viktig for Norge å ha mange språkmektige borgere. Morsmålsundervisning i skolen skal være en rettighet. Videre bør det tilrettelegges for å øke rekrutteringen av ungdom med minoritetsbakgrunn til høyere utdanning.

SVs skole bygger på samarbeid. SV vil gi den enkelte skole større frihet i valg av organisering og pedagogiske virkemidler, innenfor rammen av nasjonale læringsmål. Alle elevene skal ha et fast antall obligatoriske fag, men hvor mye opplæring hver enkelt elev får i hvert enkelt fag, må kunne varieres etter elevens forutsetninger.

SV er imot de standardiserte, nasjonale prøvene hvor alle elevene blir prøvd for så å bli rangert opp mot hverandre.

Disse prøvene skifter fokus for undervisningen og bidrar til oppfatningen av A- og B-skoler. SV ønsker at et utvalg av elevene blir testa for å kunne måle hvor den norske skolen står faglig i forhold til andre land, men at disse resultatene ikke blir offentliggjort. På den måten kan prøvene fungere som hjelpemiddel i opplæringen, og ikke kun som et rangeringsverktøy.

SV vil foreslå å fjerne den kristne formålsparagrafen i skolen og erstatte KRL-faget i skolen med et livssynsnoytralt og inkluderende fag.

Mobbing i skolen er et stort problem for de barna som rammes. Det må satses sterkere på konkrete tiltak for å fjerne mobbing. SV vil opprette en tilskuddsordning for slike tiltak. I tillegg bør denne ordninga omfatte kjønnsrelatert mobbing og seksuell trakassering - noe som er et omfattende og utbredt problem i skolen.

SV ønsker at alle skoler legger til rette for skolemåltid. Et slikt tilbud må være gratis.

Skolen har en spesiell forpliktelse for alle barn og unge som for kortere eller lengre perioder får alternative skoletilbud i eller utenfor institusjoner. Dette krever god samordning og samhandling mellom ulike etater og profesjoner. SV vil bidra til å sikre at disse barnas rettigheter etter opplæringsloven blir ivarettatt.

En god skole fordrer gode lærere og kvalifisert ledelse. Alle lærere skal ha en plan for egen etter- og videreutdanning. Det er den enkelte lærer og den enkelte skole som har mest kunnskap om skolehverdagen. SV vil vekk fra sterk statlig styring av skolenes bruk av tid og ressurser. Pedagogisk bruk av IKT, nye læringsmetoder og digitale læringsressurser må få en mer sentral plass i lærerutdanningen og i lærernes etter- og videreutdanning.

SV vil ha færre elever per lærer. Det er spesielt viktig å stimulere flere menn til å bli lærere. Det er også ønskelig å få andre yrkesgrupper inn i skolen. Skolene må derfor ha virkemidler til å rekruttere talentfulle og velutdannede lærere og skoleledere, og til å holde på sine ansatte. Lærere må gis mulighet til å ha perioder i yrker utenfor skolen.

8.2.2 Ungdomsskolen må styrkes

I stortingsperioden vil SV prioritere å ruste opp ungdomsskolen. SV vil ha en omfattende reform for ungdomstrinnet der målet er større variasjon i læringsformer og læringsarenaer, mer praktisk læring og større valgfrihet i nært samspill mellom skolen og samfunnet rundt.

SV vil fjerne eksamen og karakterer i ungdomsskolen og innføre alternative vurderingsformer, for eksempel mappevurdering, der alle elever får kontinuerlig tilbakemelding på arbeidsinnsats og prestasjoner ut fra sine forutsetninger. Dette vil på en mer effektiv måte fremme læring og motivasjon. Dagens karaktersystem oppmuntrer til å pugge framfor å lære, og skaper konkurransepress framfor samarbeid. I arbeidet med utvikling av ulike evalueringssystemer må elevene tas med på råd.

Skolen må kunne gi elevene trygghet og støtte også ut over det rent faglige. Rådgivningstjenesten og helse-

tjenesten på ungdomstrinnet må styrkes. Skolen må legge til rette for reell medvirkning fra elevene.

SV vil gi et ekstra tilskudd til utviklingsorienterte skoler som legger opp til alternative læringsformer og læremidler i grunnskolen.

For å få fortgang i opprustningen av norske skolebygninger vil SV styrke tilskuddsordningen der staten dekker kommunenes renter på lån til nybygg og rehabilitering.

8.2.3 Videregående opplæring

Elevene som tar videregående opplæring må få bedre valgmuligheter og en bedre tilpasset og mer fleksibel opplæring. For å skape et bedre læringsmiljø må også elevene på allmennfaglig linje få anledning til å velge en del praktisk opplæring. Særlig på skoler med både yrkesfaglig og allmennfaglige linjer er det gode muligheter for praktisk opplæring også for allmennfagelever. Slike ordninger vil også kunne inspirere allmennfagelever til å tenke mer utradisjonelt om yrkesvalg. SV vil ha bosted som det viktigste kriterium for inntak til videregående opplæring, og arbeide for gode videregående opplæringstilbud i distriktene, med et mangfold av linjevalg, for å motvirke at ungdom må flytte for å ta videregående opplæring.

I tilknytning til videregående opplæring må det utvikles kunnskap om og lyst til å skape arbeidsplasser. Slike tilbud må også utvikles ved tekniske fagskoler og høyskoler. Det er også viktig at alle elever lærer om sine rettigheter og plikter i arbeidslivet. SV vil foreslå at fagbevegelsen inviteres til alle videregående skoler for å informere om faglige rettigheter og fordelene ved fagorganisering.

Dagens eksamensordning er lite relevant i forhold til arbeidsmetoder elevene vil møte i arbeidslivet. SV vil derfor arbeide for større bruk av nye eksamensformer. I tillegg skal skolen gi bestått/ikke bestått-vurdering av elevene, som sammen med opptaksprøver skal gi grunnlag for opptak til høyere utdanning. SVs mål er å fjerne karakterene i videregående opplæring.

Utdanning er stadig viktigere for å kunne konkurrere på arbeidsmarkedet og orientere seg i samfunnet. SV vil derfor at den lovfestede retten til videregående opplæring skal gjelde alle. Dagens aldersbegrensning må derfor fjernes. I tillegg vil SV styrke rådgivningstjenesten i skolen. Elevene skal ha rett til å komme inn på førstevalget sitt.

Folkehøgskolene representerer et verdifullt pedagogisk tilbud i tillegg til videregående opplæring. Dette tilbudet må sikres gode rammer.

Store utgifter til innkjøp av skolemateriell til videregående opplæring bryter med gratisprinsippet for norsk skole. Alt materiell til videregående opplæring skal være gratis. SV vil erstatte lån med fullstipendiering av borteboende elever i den videregående skolen.

SV vil styrke voksenopplæring i norsk og sørge for at folkeopplysningstradisjonen både som pedagogisk og demokratiserende virkemiddel får gode rammevilkår. Voksenopplæring er en viktig arena for voksne innvandrere. I voksenopplæringa sikres språkopplæring, kulturutveksling og

dermed en bedre integrering.

Studieforbundenes arbeid er en viktig del av kunnskapsoppbygginga, og SV vil gi disse gode og sikre økonomiske rammer.

SV vil arbeide for å styrke utviklingen av ungdomsbedrifter i videregående opplæring.

8.2.4 Styrk den fysiske aktiviteten

Barn og ungdom tilbringer store deler av barndommen i barnehage, skole og SFO. SV mener derfor at det her er spesielt viktig å legge til rette for fysisk aktivitet.

SV vil at barn og unge skal ha omgivelser som er tilrettelagt for idrett, lek og friluftsliv uavhengig av sosial tilhørighet, kulturell bakgrunn og geografisk bosetting. SV mener derfor at barnehager, fritidsklubber og skoler må legge vesentlig vekt på uteaktivitet, idrett og friluftsliv.

8.3 Fagopplæring

Raske endringer i samfunnet stiller krav til kompetanse og omstillingsevne. Fagutdanningen må derfor gjøre den enkelte godt forberedt i forhold til stadig større endringer i nærings- og arbeidsliv. SV vil arbeide for tiltak og stimuleringsordninger som sikrer et stabilt lærlingetiltak over tid, og som sikkerhet mot konjunktursvingninger. Det er uakseptabelt at de som ønsker fag- og svennebrev, ikke skal få lære plass. Dette er viktig, ikke minst for å tilfredsstille næringslivets kompetansebehov. Lærlinger må sikres veiledning i læretida, spesielt viktig er det å følge opp elever som har valgt utradisjonelt.

SV vil arbeide for lovfestet rett til lære plass. Denne retten må følges opp med økonomiske ressurser.

I dag får ikke ungdom prøvd seg i arbeidslivet før de har gjort det endelige yrkesvalget etter det andre året på videregående skole og begynt som lærlinger. SV vil arbeide for at det i hele opplæringsløpet er tilbud om veksling mellom arbeid og skole.

Antallet jenter med lærekontrakt har økt betydelig, men det er for få jenter som går i lære i tradisjonelt mannsdominerte yrker. Videre er det for få gutter som velger tradisjonelt kvinnedominerte yrker. SV vil arbeide for å bidra til å få slutt på dagens kjønnsdelte arbeidsmarked.

Kunnskapsnasjonen Norge

SVs visjon er å omforme Norge til en kunnskapsnasjon. Dette forutsetter forskningsbasert kunnskap i undervisningen, i samfunnsdebatten og i utviklingen av nye næringer. Kunnskap og innsikt har verdi i seg selv, er til nytte for ulike samfunnsmessige interesser og verdier og gir grunnlag for et levedyktig demokrati. SV vil utvikle utdannings- og forskningsinstitusjoner som skal fungere som demokratiets voktere, bidra med kunnskap i samfunnsutviklinga og tilfredsstille behovet for kompetent arbeidskraft og teknologisk utvikling til et økonomisk og økologisk bærekraftig næringsliv.

Universitetene skal ivareta den akademiske bredde, og undervisningen skal være forskningsbasert. Høgskolene skal være spesialiserte og profesjonsorienterte, både i undervisning og forskning. Vi vil bygge sikre og langsiktig finansierte institusjoner med høy grad av autonomi, eid av det offentlige. SV vil ta initiativ til en helhetlig gjennomgang av finansieringen av høyere utdanning og forskning for å nå dette målet. All høyere offentlig utdanning må være gratis.

Kritiske intellektuelle som har tid og ressurser til både å drive utstrakt vitenskapelig arbeid og bidra i samfunnsdebatten er en avgjørende forutsetning for et fungerende demokrati. Slike kan bare eksistere i institusjoner som har høy grad av autonomi, indre demokrati og sikker ressurstilgang.

9.1 Høyere utdanning

Frihet fra økonomiske og kommersielle nyttehensyn er en forutsetning for akademisk kreativitet og kunnskapsutvikling. SV vil derfor gi kunnskapsinstitusjonene økt frihet. Valg av faglig utvikling og organisering skal styres av det indre demokrati ved institusjonene. Der rektor velges, skal rektor være styreleder. Samtidig som vi vil gi institusjonene økt frihet stiller vi krav til økt samarbeid med omverdenen. Alle skal ha økonomisk mulighet til å studere ved universiteter og høgskoler.

SV er kritisk til tendensene til kommersialisering og ensretting som har blitt gjennomført i høyere utdanning de siste årene. Kvalitetsreformen kan ses som del av en internasjonal trend der målet er å gjøre høyere utdanning til et redskap som i større grad enn før skal tjene næringslivsinteressene. Dette skal blant annet skje gjennom å

gjøre forskningen mer avhengig av ekstern finansiering. Studentene skal få tettere oppfølging og mer yrkesrettet utdanning, men får også mindre frihet i studiehverdagen. SV vil derfor ta initiativ til en omfattende og grundig evaluering av Kvalitetsreformens ulike sider.

IKT-baserte utdannings- og læringstilbud vil sikre at flere kan ta høyere utdanning uten å være avhengige av å flytte fra sine hjemsteder. SV ønsker økt bruk av IKT for å sikre flere slik adgang, og samtidig øke fleksibiliteten i hver enkelt students hverdag og studieprogresjon.

Antall studenter ved ulike fag vil variere, fag som vil være nødvendige for å sikre et bredt utdanningstilbud. SV ønsker ikke finansieringsordninger som favoriserer store fag og dermed kan senke den faglige standarden ved mindre fag. SV vil derfor arbeide for å sikre fag med lave søkertall.

Kvalitetsreformen for høyere utdanning har forandret studiehverdagen. Studieåret har blitt lengre, det har blitt mer undervisning og flere evalueringer. Men reformen er ikke fullført før studentenes studiesituasjon er blitt bedre. Dette innebærer blant annet å bygge flere studentboliger, øke reisestipendet, gjøre det enklere å studere med barn, heve studiefinansieringen til minstepensjonistnivå og innføre politisk styrt studierente.

Ungdom under både videregående og høyere utdanning har svake sosiale rettigheter ved sykdom og livskriser. SV vil utrede en ordning der ungdom under utdanning sikres på linje med arbeidstakere.

Behovet for etter- og videreutdanning innebærer at mange tusen nye studenter vil trenge utdanning ved høgskoler og universiteter i årene som kommer. Utdanningen

på disse lærestedene må utvides og endres slik at studentene får et godt tilbud. Dette betyr at utdanningen må legges opp slik at den blir lettere å kombinere med arbeid.

SV vil styrke den desentraliserte høyskoleutdanningen.

SV vil arbeide for at opptakskriteriene til høyere utdanning utvides slik at de sikrer en mer likeverdig rekruttering. SV vil arbeide for at flest mulig studieretninger skal være åpne, samtidig som at nivået ved utdanningsinstitusjonene opprettholdes.

SV vil sikre funksjonshemmede reell tilgang til høyere utdanning gjennom å styrke deres rett til tilrettelegging. Dette skal skje ved hjelp av inntaksregler, universell utforming av fysisk miljø og IT-miljø, hjelpemidler og tilretteleggelse av læremidler og eksamen. Boforhold, transporttilbud og velferd må også tilrettelegges på studiestedet.

På bakgrunn av et stadig økende internasjonalt samfunns- og næringsliv mener SV det er viktig å tilrettelegge slik at alle studenter skal ha lik rett til å ta kvalitetsutdanning i utlandet, både hel- og delgradsstudier, uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn. For å sikre bred internasjonal kompetanse mener SV det er viktig at flere studenter får muligheten til å ta gradsstudier i ikke-engelskspråklige land.

9.2 Etter- og videreutdanning

SV har sammen med fagbevegelsen vært en pådriver for en lovfestet rett til etter- og videreutdanning. Denne retten bidrar til å utjevne kunnskapskløften i samfunnet, men dette er avhengig av at etter- og videreutdanningsreformen gjennomføres fullt ut. SV vil derfor arbeide for at det utvikles finansieringsordninger mellom staten, arbeidsgiverne og arbeidstakerne som sikrer dekning av livsopphold for voksne som tar etter- og videreutdanning.

Etter- og videreutdanning er et viktig virkemiddel for å få flere ut i arbeid, og vil styrke den enkeltes mulighet på arbeidsmarkedet. Det gjelder både dem som er i arbeid, arbeidssøkende og trygdede. Satsing på etter- og videreutdanning vil være en fornuftig investering, blant annet fordi det vil gi et bedre grunnlag for lønnsomme arbeidsplasser. SV vil jobbe for at det legges til rette for desentraliserte studier.

9.3 Forskning

For å nå målet om å være en av verdens ledende kunnskapsnasjoner må det forskes mer i Norge. På sikt må det brukes minst en like stor andel av BNP på forskning som i de andre nordiske landene.

Den offentlige finansierte infrastrukturen for forskning skal styrkes gjennom økte bevilgninger til universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter. Det er derfor viktig å bevare institusjonenes grunnbevilgninger.

SV vil satse på forskningssamarbeid mellom institutter, institusjoner og næringsliv. Slik kan vi skape flere kunnskapsintensive bedrifter basert på forskningsresultater.

Samtidig må det offentlige øke de direkte bevilgningene og sette inn stimuleringsiltak overfor næringslivet for å sikre et høyt nivå på næringsrettet forskning.

SV vil gå inn for at det offentlige skal øke sin innsats i form av støtte og lån til anvendt forskning i bedriftene. Næringsrettet forskning og utvikling er et viktig styrings- og stimuleringsvirkemiddel for en framtidrettet næringsutvikling. Staten bør legge forskning og innovasjon inn som et kriterium for sin innkjøpspolitikk.

Økt forskningsinnsats krever flere forskere. For å sikre rekruttering må det opprettes flere stipendiatstillinger. I tillegg må det opprettes flere forskerstillinger for dem som er ferdige med sin doktorgrad.

Norsk forskning er i dag for mannsdominert. SV vil foreslå tiltak for å øke andelen kvinner, først og fremst ved stimulerende tiltak for stipendiater og bedre kriterier for tilsetting i post-doc-stillinger, men om nødvendig også ved at forskerstillinger øremerkes.

Det er av spesiell betydning å sikre en bred humanistisk forskning og kritisk samfunnsforskning. Det er et mål å styrke en allsidig kjønnsforskning i tillegg til kjønnspektivet innenfor det enkelte forskningsområde. Det er viktig at forskningen kommer begge kjønn til gode.

Forskning kan gi kunnskapsmessig grobunn for gjennombrudd som på en avgjørende måte endrer samfunnet. Det er viktig å ha høyt kompetente forskningsmiljøer som deltar aktivt i internasjonale forskningsnettverk og som kan delta i slike prosesser og bringe dem ut i samfunnet.

Lov om bioteknologi endres slik at det åpnes for preimplantasjonsdiagnostikk og forskning på overtallige, befruktete egg. SV vil ha en løpende vurdering av de ulike delene av loven sett i lys av den teknologiske utviklingen og endringer i lovverk og praksis i andre land.

I dag er 90 prosent av den medisinske forskningen knyttet til helseplager i den rike verden, med hovedvekt på sykdommer som oftest rammer menn. For å bidra til en jevnere fordeling av forskningsinnsatsen på det medisinske området må Norge bidra med midler til forskning som kan bedre helsetilstanden til mennesker i utviklingsland.

Som et energiproduserende land bør Norge bruke forskning for å bidra til en effektiv og bærekraftig bruk av energi. Målet er at Norge skal bli en av verdens ledende forskningsnasjoner på alternative energikilder. Olje- og gassformuen skal forvaltes på en god måte for seinere generasjoner, men må samtidig være utgangspunkt for forskning omkring bruk av alternative og mindre forurensende energikilder.

SV ser på forskning og utvikling som et viktig element i utviklingen av et bærekraftig næringsliv og en velfungerende offentlig sektor. Samarbeidet mellom universiteter/høyskoler og næringslivet/offentlig sektor må styrkes. Samtidig er det viktig å sikre fri og uavhengig forskning for å unngå at tunge næringsinteresser og kortsiktige forretningshensyn får en dominerende kontroll over deler av forskningen, for eksempel innen medisin og bioteknologi

og dermed hindrer at den kommer alle til gode. Universiteter og høgschooler må sikres offentlig finansiering som setter dem i stand til å utvikle samarbeidet med næringslivet på egne premisser, og med basis i et helhetlig samfunnsansvar. Det er viktig at universiteter og høgschooler får en finansiell basis som gjør det mulig å sikre langsiktighet og å ivareta forskningsetiske prinsipper i nært samspill med næringsliv og offentlig forvaltning.

9.4 Frigjør brukerne

SV vil ivareta forbrukernes interesser og rettigheter ved kjøp og bruk av produkter og tjenester. Stadig flere sider av folks liv blir kontrollert av private selskaper gjennom strenge lisensavtaler på alminnelige bruksgjenstander. Samtidig begrenses folks rett til å bruke produkter de selv har kjøpt, gjennom et lovverk som i økende grad beskytter produsentene framfor forbrukerne.

SV ønsker å gjøre det ulovlig å beskytte lagringsformater, med unntak der personvern hensyn eller andre spesielle interesser gjør en slik beskyttelse viktig. Kontrollen over innholdet må ligge hos den som har laget innholdet, ikke produsenten av verktøyet det ble laget med.

Et framtidrettet næringsliv

SVs næringspolitikk skal bidra til full sysselsetting og verdiskaping innenfor en bærekraftig ramme. Dette innebærer økt innsats for utvikling og bruk av ny kunnskap og teknologi, for å skape et framtidrettet, mer bærekraftig og konkurransedyktig næringsliv i hele landet.

Markedsliberalismen undergraver framtida for norsk næringsliv. Store verdier forsvinner i dag i finansspekulasjon, eller investeres i uproduktiv eiendomsvirksomhet. Stadig blir lønnsomme bedrifter lagt ned, og produksjon flyttet ut av landet. Det politiske flertallet har gitt fra seg verktøyet som kunne hindret denne utviklingen. SV vil gi demokratiet økt styringsrett over næringslivet, slik at samfunnets beste går foran snevre bedriftsøkonomiske prioriteringer.

Økt konkurranseevne skal sikres gjennom konkrete og målrettede tiltak som øker produktiviteten uten å gå ut over de ansatte eller miljøet. Forskning, utdanning og kompetanse, bedre avskrivningsregler for maskiner og utstyr og økt satsing på innovasjon og design er slike tiltak. I tillegg vil en velfungerende velferdsstat med universelle tjenester fremme produktivitet og økt verdiskaping.

Det høye lønns- og kostnadsnivået i Norge henger nøye sammen med høy produktivitet, og dermed konkurranseevne. SV vil legge til rette for at store selskaper prioriterer forskning og utvikling i Norge, og vil bruke statlig eiermakt til å påvirke bedriftene til å legge langsiktige strategier hvor kunnskapsutvikling og innovasjon er viktige elementer.

10.1 En framtidrettet næringspolitikk

SV vil skape politiske verktøy for å utvikle et sterkere næringsliv. Både stat, regioner og kommuner må ha et stort ansvar i utviklingen av levedyktige arbeidsplasser. Dette er nødvendig både for å forvalte ressursene på en mer effektiv måte og for å kunne skape en helhetlig strategi for hva vi skal leve av i framtida. Demokratiets virkemidler omfatter både offentlig eierskap og ulike støtteordninger for utvikling av privat og kooperativ virksomhet, herunder også arbeiderstyrte bedrifter.

SV ønsker å styrke virkemiddelapparatet. SV ønsker å styrke ordningen med forsknings- og utviklingskontrakter, men ønsker også å gi ordningen klare rammer for hva det private skal og ikke skal utføre av oppgaver.

SV ønsker å etablere et eget lovverk og opprette en ny selskapsmodell for arbeiderstyrte bedrifter. SV ønsker å styrke eksisterende miljøsertifiseringsordninger, og vil gi sertifiserte bedrifter fortrinn ved offentlige anskaffelser.

Norge er allerede langt framme på en rekke områder rundt miljøteknologi. SV ønsker å styrke og utvikle disse miljøene ved å etablere et omfattende miljøteknologiprogram, for på den måten å gjøre miljøteknologien mer lønnsom.

Svaret på en rekke sentrale spørsmål for framtidens næringspolitikk dreier seg om å planlegge framtidig energiforsyning. Et bredt sammensatt teknologipolitisk utvalg som skal utrede hvordan vi skal dekke våre framtidige behov for elektrisitet og annen energi, og hvilke teknologier som i den sammenheng bør videreutvikles, må nedsettes.

Det er positivt at mennesker skaper sin egen arbeidsplass, og SV ønsker gjennom rådgivning og tilskudd å tilrettelegge for ungdom som ønsker å skape bedrifter.

SV innser behovet for nyetableringer for å sikre tilstrekkelig verdiskaping slik at det er mulig å bevare og videreutvikle vårt velferdssamfunn. SV ser positivt på at mennesker skaper sin egen arbeidsplass, og vil tilrettelegge bedre støtteordninger og rådgivning for disse. Statlige bevilgninger til kommunale næringsfond bør økes betydelig fra dagens nivå gjennom regionale utviklingsmidler.

SV vil arbeide for at staten fortsatt skal være en aktiv eier i sentrale norske bedrifter. Dette må vise seg i en langsiktig strategi for næringsutvikling, og komme til uttrykk på generalforsamlinger og i styrerom.

10.2 Industripolitikk

SV ønsker å bidra til å utvikle industrien i Norge slik at den kombinerer økt bærekraft med internasjonal konkurranseevne. Industrien er viktig både for sysselsetting, verdiskaping og bosetting, og den genererer inntekter og skaper forskningsmiljøer og utvikling landet har bruk for. Økt

lokal ressursutnyttelse og økt industriell bearbeiding i Norge er et mål.

Antall industrisysselesatte har siden 70-tallet gått nedover, både i Norge og i andre vestlige land. Dette har delvis skjedd ved utflagging, men i hovedsak gjennom teknologiutvikling som har medført økt produksjon til tross for lavere sysselsetting.

10.2.1 Olje- og gassutvinning

Olje- og gassutvinning er en dominerende aktivitet i Norge. Oljeselskapene ønsker i dag å åpne sårbare felter for boring, som i området Lofoten – Barentshavet. Samtidig er utvinningsgraden i eksisterende felter lav. SV mener oljeinvesteringene må dreies mot at man i størst mulig grad utnytter ressursene i allerede åpnete felt og områder, framfor å åpne nye og sårbare områder. SV vil føre en konsesjonspolitik og støtte en teknologiutvikling som bidrar til dette.

SV ønsker å bidra til bruk av gass til industrielle formål der dette er samfunnsøkonomisk lønnsomt, såframnt samlede miljøutslipp eller annen forurensning ikke øker.

SV vil arbeide for at Norge skal bidra til at utvinning av olje og gass på russisk side i nord-områdene skjer på en slik måte at risiko for skader på natur og miljø minimaliseres.

For både å sikre fiskeriressursene for framtida og bidra til vekst i reiselivsnæringen langs Skagerrakkysten vil SV gå imot leiteboring og eventuell oljeutvinning i Skagerrak.

10.2.2 Prosessindustrien

Prosessindustrien er hjørnesteinsbedrifter i mange samfunn. SV arbeider for at disse bedriftene kan få langsiktige kraftkontrakter, mot at bedriftene forplikter seg til energisparing og til å opprettholde virksomheten.

SV vil arbeide for at tradisjonell industrikompetanse blir tatt vare på. Kortsiktig aksjegevinst og konsernstrategier om internasjonalisering må ikke stå i veien for at lønnsomme industriprosjekter blir realisert.

Mange lønnsomme bedrifter er blitt lagt ned fordi utsiktene til økt profitt er høyere i andre land. Om dette mønsteret fortsetter, kan mange arbeidsplasser i prosessindustrien forsvinne. SV vil motvirke en slik utvikling ved hjelp av offentlig engasjement i forskning, utvikling og implementering av ny teknologi, slik at norsk prosessindustri kan være førende når internasjonale regler fastsettes. Vi vil støtte opp om tiltak som medfører energi- effektive produksjonsmetoder og gjenvinning av energi.

SV ønsker å støtte tiltak som bidrar til økt produktivitet og omstilling til nye produkter i norsk prosessindustri, som f.eks. økt automatisering, etablering av programmer for økt lokal verdiskaping, styrking og bedring av utdanning og forskning, og økt bruk av miljøvennlige innsatsfaktorer og produkter.

10.2.3 Verftsindustrien

Norske verft og norsk leverandørindustri er verdensledende på teknologi og produktivitet, og har kompetanse som gjør dem internasjonalt konkurransedyktige. SV vil

bidra til at norske verfts- og leverandørbedrifter kan beholde sin sterke stilling.

SV vil dreie verftsstøtten fra å være en kontantstøtte til å bli en utviklingsstøtte. Støtten skal gå til verft som ønsker å utvikle eller bygge nye og bedre skip, som utvikler skip etter nye og bedre miljøkriterier, eller som søker å utvikle bedriftskompetansen. SV vil bidra til å videreutvikle en verdensledende leverandørindustri innenfor ulike typer skipsutstyr og offshoret teknologier.

10.2.4 Bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen

Bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen sysselsetter mer enn 300 000, og er den største næringen i mange fylker. Den er også en viktig arena for håndtering av landets energi- og miljøutfordringer.

SV støtter bygge-, anleggs- og eiendomsnæringens ønsker om et krafttak for økt innovasjon i næringen, og vil at dette skal komme til uttrykk gjennom ressurser stilt til rådighet i Forskningsrådet. SV vil videreutvikle det arbeidet som skjer på energisiden gjennom Enova, ved at næringens håndtering av energi- og miljøutfordringer styrkes vesentlig på bred basis. SV vil at offentlige innkjøp knyttet til bygg, anlegg og eiendom benyttes aktivt til å utvikle næringens kompetanse og konkurransedyktighet når det gjelder kvalitet, energi- og miljøforhold og produktivitet.

10.3 Privat tjenesteyting

Det er i dag rundt 1,3 millioner ansatte i privat tjenesteyting i Norge, fire ganger så mange som i industrien. For SV er det viktig å sette næringspolitisk fokus på de ulike tjenestenæringene, noe som lenge har vært politisk underprioritert.

10.3.1 Finansnæringen

Tilgang på kreditt er avgjørende for et levedyktig næringsliv. SV vil derfor jobbe for at enkeltbedrifter ikke blir for dominerende i finansnæringen. SV går inn for økt statlig eierskap i banksektoren, og aktiv bruk av statens eiermakt i forretningsbanker. SV vil opprettholde en sterk sparebanksektor, ikke minst er dette viktig for næringslivet i distriktene.

10.3.2 Varehandelen

Varehandelen er en av de største arbeidsplassene for kvinner. SV ønsker å utvikle varehandelen, blant annet ved hjelp av kompetanseutvikling. SV vil arbeide for en obligatorisk merking av alle varer i forhold til rettferdig handel, miljø og arbeidernes forhold.

Utviklingen de siste åra har gått i retning av flere bilbaserte kjøpesentre, en utvikling som undergraver nær- og sentrumsbutikkene. Dette fører til økt miljøbelastning på grunn av økt bruk av bil, og gjør det vanskeligere å komme seg til butikken for dem som ikke har bil. SV vil derfor arbeide for en arealplanlegging som reduserer behovet for bruk av bil når en skal gjøre innkjøp. SV vil videreføre støtteordningen for små distriktsbutikker.

10.3.3 Reiseliv

Reiselivsbransjen er en viktig næring i vekst. SV vil arbeide for å utvikle denne næringen ved å skape flere arbeidsplasser, og ved å videreutvikle den turismen som har med natur- og kulturopplevelser, spenning, frihet og utfoldelse å gjøre. SV vil styrke markedsføringen i utlandet av Norge som reisemål med sin unike natur, blant annet gjennom Innovasjon Norge.

Levende distrikter er en forutsetning for å få et mer mangfoldig reiseliv i alle deler av landet. Derfor er det viktig at bransjen har tilgang til lokal kapital og kompetanse slik at de kan utvikle nye reiselivstilbud i samarbeid med kommuner og fylker.

Hovedutfordringen for reiselivsbransjen er å bevare kulturlandskap og miljø, og samtidig legge til rette for hva turistene etterspør. SV vil derfor styrke naturbasert turisme, inkludert økoturisme, ved å foreslå en sertifiseringsordning for bedrifter som driver med økoturisme.

10.3.4 Transport og skipsfart

Det er et mål for SV å øke andelen gods som fraktes på bane og hav, på bekostning av vei og luft. Nasjonalt og internasjonalt må miljøvennlige transportløsninger stimuleres gjennom miljøavgifter i samsvar med ulike transportmidlers utslippsnivå.

Fraktfartøylene er i dag i snitt over 30 år gamle, og de sliter med store utslipp. For å gjøre disse fartøylene mer konkurransedyktige ønsker SV å etablere et moderniseringsprogram med stor vekt på utslippsreduksjon.

SV vil arbeide for at norske lønns- og arbeidsvilkår skal gjelde på norskregistrerte skip, og at alle norske skip har tariffavtaler. SV vil gjennom internasjonale organer jobbe for at den internasjonale skattekonkurransen mellom land opphører. SV vil arbeide for at skatteparadiser ikke regnes som lovlige registreringssteder for fly eller skip som ankommer Norge, og også arbeide for dette internasjonalt.

SV vil arbeide for å sikre økt slepebåtkapasitet langs hele kysten.

10.3.5 Informasjons- og kommunikasjonsteknologi

IKT er og vil være et viktig grunnlag for mye næringsutvikling i Norge. Avstander får mindre betydning, og kunnskap og informasjon kan lettere bli innsatsfaktorer i nye produkter og tjenester.

Lik tilgang til bredbånd over hele landet er viktig for både næringslivet og for offentlig virksomhet – for viktig til å bredbåndsutbygging kan overlates til markedet alene. SV definerer høyhastighetstilkobling til internett som infrastruktur. SV vil sikre en minstestandard på båndbredde til alle husstander og næringsvirksomheter.

Norge har en av de mest avanserte offentlige sektorer i verden. Dette fortrinnet må utnyttes aktivt til å utvikle elektroniske tjenester som kan gjøre stat og kommune mer tilgjengelig for folk. SV vil ta initiativ til at staten utvikler offentlige løsninger sammen med IT-næringen. Norge må ta steget fra passiv IT-importør til ledende utvikler av IT-løsninger for offentlig sektor.

Offentlig sektor kan styrke IT-næringen blant annet ved å tilby felleskunnskap billig slik at offentlig informasjon gir økt verdiskaping. Offentlig IT skal bygge på åpne standarder.

Skjult kildekode og monopolliknende tilstander i programvaremarkedet hindrer videreutvikling av programvare. SV vil arbeide for at offentlig sektor bruker programmer basert på åpen kildekode, og at utvikling av programvare basert på åpen kildekode stimuleres i andre sammenhenger.

Programvarepatenter er til hinder for innovasjon i programvaresektoren. SV vil arbeide aktivt nasjonalt og internasjonalt for å hindre at Norge blir omfattet av et lovverk som gir mulighet til å patentere programvare.

10.3.6 Kunnskapsintensiv tjenesteyting

Kunnskapsintensiv tjenesteyting er en stor og voksende del av næringslivet, med betydning for store deler av øvrig virksomhet. Eksempler på dette er arkitekter, rådgivende ingeniører, IKT-rådgivere, advokat- og revisjonsvirksomheter og andre typer rådgivingsfirmaer. Noen av virksomhetene har flere hundre medarbeidere og opererer globalt. SV vil at den nasjonale næringspolitikken i langt større grad synliggjør og legger til rette for kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting.

Forskningsinstitutter utvikles også i økende grad som forretningsmessige tjenesteytende virksomheter, og SV vil klargjøre hensiktsmessige grenser og vilkår for slik utvikling.

10.3.7 Kultur som næring

SV anerkjenner kulturnæringene som verdiskapende næringer av stor betydning for norsk økonomi og sysselsetting. Kulturnæringene har i kraft av seg selv og som leverandør til næringslivet for øvrig et betydelig vekst- og utviklingspotensial, og SV vil øke innsatsen for å realisere dette blant annet ved å styrke kunstneres mulighet for å produsere og selge sine varer og tjenester. Dette tilsier at kulturnæringene inngår som en naturlig del av innovasjonssystemet og næringspolitikken nasjonalt og regionalt.

10.4 Produksjon av mat

10.4.1. Landbruket

Et sterkt landbruk er viktig for landets matvaresikkerhet, for bosetting i distriktene og for bevaring av kulturlandskapet. SV vil arbeide for å bevare et bærekraftig landbruk gjennom et restriktivt jordvern. Landets resterende kornjord er bærebjelke for matvaresikkerhet og jordbruksproduksjon. Denne jorda vil aldri kunne erstattes med nydyrkingsjord, og må vernes spesielt mot nedbygging i pressområdene.

SV vil arbeide for at landbruket skal få rammebetingelser som gjør at det kan fortsette sitt arbeid i mer miljøvennlig retning. Det må være rom for både økologisk produksjon og annen miljøvennlig produksjon. Matvaresikkerhet og distriktsbosetting krever utvikling av gårdsbruk med ulikt ressursgrunnlag og ulike produksjonsformer. For å bidra til en mer rettferdig fordeling vil SV derfor innføre en øvre grense for hvor mye støtte et enkelt gårdsbruk kan motta.

SV vil arbeide for at beiteressursene i utmarka utnyttes bedre. Dette skal gjøres ved å styrke rammebetingelsene for husdyrhold over hele landet, spesielt utenfor de sentrale jordbruksområdene. Et godt pleiet kulturlandskap som gir muligheter for turisme og andre kulturbaserte tilleggsnæringer er avhengig av at landbruket har beitedyr.

SV vil legge til rette for at god dyrehelse i et etisk perspektiv skal prege husdyrholdet. SV vil arbeide for en styrking av dyrevernet i Norge og internasjonalt. Uavhengig av hva slags produksjon dyrene er en del av, må produksjonen ha strenge regler som sikrer dyrevelferden.

Ved innføring av nye dyrevernsregler som medfører større investeringskostnader for landbruket, vil SV arbeide for at det gis investeringstilskudd til nødvendig ombygging og omlegging av produksjonen.

SV vil arbeide for at alle medlemslandene i WTO skal ha rett og plikt til å sikre egen befolkning basismatvarer. SV vil arbeide for at alle former for eksportsubsidier av landsbruksvarer forbyes. SV vil bidra til en mer rettferdig handel, både ved å støtte opp om etisk handel og ved å bedre de fattige landenes markedstilgang i Norge og på verdensmarkedet ellers. SV mener at det er mulig å bevare et sterkt norsk landbruk, samtidig som det legges til rette for handel med utviklingsland med varer vi ikke selv kan produsere.

SV vil prioritere et bærekraftig og miljøvennlig landbruk foran enda lavere matvarepriser. SV vil arbeide for mer stabile og forutsigbare rammebetingelser som stimulerer til langsiktige investeringer innen norsk landbruk. Mulighetene for sysselsetting og positiv utvikling er en forutsetning for at kommende generasjoner skal velge bosetting i distriktet, og landbruket som levevei.

10.4.2 Næringsmiddelindustrien

I næringsmiddelindustrien arbeider det i dag om lag 40 000 mennesker. Det er et mål for SV å i størst mulig grad sikre denne industrien norske råvarer til konkurransedyktige priser, uten at det skal gå ut over matkvalitet og miljøhensyn. Næringsmiddelindustrien står overfor store utfordringer i form av nedbygging av tollbarrierer. SV vil støtte tiltak for å utvikle nærings- og nytelsesmiddelindustrien ved hjelp av verdiskapingsprogrammer, forskning og nisjeproduksjon.

10.4.3 Fiske og fiskeindustri

Fiskerinæringa er viktig for landets eksportinntekter, i tillegg til å være avgjørende for arbeidsplasser og bosetting langs kysten. Fiskeriressursene skal bidra til lønnsomhet, arbeidsplasser, bosetting og bærekraft.

Bærekraftig ressursforvaltning er en nødvendig forutsetning for en lønnsom fiskerinæring. SV går inn for økosystembasert forvaltning. SV ønsker mer åpenhet rundt kvoteforhandlinger og -fastsettelse, og mener Stortinget skal involveres og høres i forkant. SV vil jobbe for at regionale folkevalgte organer skal få økt innflytelse over utviklinga av fiskeriene, og vil prøve ut ulike modeller for fordeling og forvaltning. SV vil styrke deltakerloven og råfiskloven som redskap for bedre lønnsomhet i fiskerinæringa, og for å hindre sentralisering og privatisering av det økonomiske utbyttet. SV vil ha forbud mot salg av kvoter.

Økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet i fiskerinæringa er uakseptabelt fordi det bidrar til undergraving av regulerings- og forvaltningsregimet. SV vil sette i verk tiltak mot slik kriminalitet. Kystvakta må få tilstrekkelige økonomiske ressurser til å utnytte kapasiteten maksimalt. Fiskeridirektoratets kontroller på land og til havs må også styrkes.

Overkapasitet blir framholdt som årsaka til dårlig inntjening i fiskerinæringa. Problemet i fiskeflåten er ikke først og fremst for mange fiskefartøy, men for stor fangstkapasitet og at kapitalinnsatsen er for stor i forhold til hva ressursen kan forrente.

SV ønsker en variert fiskeflåte med havgående og kystnære fartøy som kan bidra til bosetting og verdiskapning på land. SV mener derfor at fabrikktrålflåten skal utfases over en tiårsperiode og at ressursene overføres til kystflåten. SV vil prioritere den konvensjonelle kystflåten fordi den fanger større fisk, har mindre innslag av småfisk og skaper flere årsverk per fiskeenhet. SV vil overføre ressurser fra den havgående til den kystnære flåten i første omgang ved at 75 prosent av kvitfisken skal fanges av kystflåten.

SV går inn for rekrutteringskvoter til ungdom. Kjøp og salg av fiskekvoter fører til at fiskeriene blir mindre lønnsomme. Dette skjer ved at kapitalbehovet øker og fordi grunnrenta blir tatt ut av næringa og i større grad overført finansinstitusjonene. SV vil ha et nytt reguleringsystem som sikrer at fellesskapets eiendom ikke blir privatisert eller kapitalisert. Ulike modeller må vurderes for å sikre at den som har investert i rettigheter ikke blir stående uten sikkerhet.

De siste åra har en også sett en storstilt strukturering av produksjonsbedriftene på land. Små og mellomstore bedrifter er mest fleksible og har best lønnsomhet. I en syklisk næring som fiskerinæringa vil for store kapitalinvesteringer og for høyt råstoffbehov gjøre bedriftene sårbare for naturlige svingninger i råstofftilgangen, og for svingninger i markedet. Fokus på kvalitet, utnyttning av bi- og bioprodukt, utforskning av nisjeprodukt, utvikling av hjemmemarkedet, markedsføring og forbedra logistikk er vesentlige framtidsstrategier for fiskerinæringa. SV vil etablere et verdiskapningsprogram for fiskerinæringa, og satse på marin forskning og utvikling.

10.4.4 Havbruk

Havbruk baserer seg på fornybare prosesser i naturen, og Norge har et stort, reint og beskyttet sjøareal og et godt klima for produksjon av høyverdig sjømat. Verdiskapingen i havbruket kan økes, blant annet ved å øke foredlingsgraden i Norge.

SV vil styrke den offentlige finansierte forsknings- og utviklingsinnsatsen retta mot havbruksnæringa, særlig innenfor oppdrett av nye arter, produktutvikling og markedsføring. Dette er en sentral forutsetning for å skape trygge arbeidsplasser. SV vil arbeide for rømnings sikre anlegg, og arbeide for å stimulere til oppdrett også basert på lokale, fornybare ressurser. SV mener det må være produksjonsbegrensninger gjennom førkvoter i havbruksnæringa.

Konsesjonstildeling må være et virkemiddel for å styrke bosetting og næringsutvikling i distriktene, og må ikke være fritt omsettelig eller kunne auksjoneres bort. For å sikre økt lokal verdiskaping vil SV foreslå at det innføres en lokal fastsatt arealavgift, differensiert etter type oppdrett, som går til kommunene som erstatning for konsesjonsavgiften.

SV ønsker å etablere et omfattende forskningsprogram for å gjøre norsk oppdrett mer miljøvennlig. SV vil gå sterkt imot at det skal kunne settes ut og produseres genmodifiserte arter. SV ønsker en konsesjonspolitikk som bidrar til bærekraft og lønnsomhet.

10.5 Regional utvikling

Det er et hovedmål i distrikts- og regionalpolitikken å gi folk muligheten til å bo og arbeide der de ønsker, for slik å opprettholde hovedtrekkene i bosetningsmønsteret. Statlige bevilgninger til distriktspolitikken er mer enn halvert i løpet av det siste tiåret, og regional fordelingspolitikk har blitt svekket innen alle nasjonale næringssektorer. Det har skjedd en nedbygging av statlige arbeidsplasser i distriktene, og en sterk økning av statlige arbeidsplasser i sentrale strøk. SV ønsker å desentralisere framtidige statlige arbeidsplasser.

Den nasjonale innovasjons- og FOU-politikken treffer tradisjonelle næringer dårlig og er for smalt definert til å sikre tilstrekkelig nyskaping og nyetableringer i distriktene. SV vil styrke dagens distriktsfond for næringssvake områder, og etablere regionale forskningsfond. SV vil arbeide for at det blir en bedre regional fordeling av de statlige næringsvirkemidlene, slik at de blir mer treffsikre i forhold næringsutvikling i distriktene. Virkemiddelapparatet skal styrkes betydelig.

Næringsutviklingstiltak bør i langt større grad enn i dag rettes mot etablering av arbeidsplasser for kvinner, bl.a. ved å fokusere på typiske kvinnearbeidsplasser innen turisme og småskalaproduksjon. SV vil arbeide for å etablere programsatsinger som kan skape akademiske arbeidsplasser innenfor områder som kvinner i dag har relevant utdanning for.

10.5.1 Samferdsel

Samferdselssektoren er viktig for å skape bedre vilkår for verdiskaping, sysselsetting og bosetting i Norge. Bosettingsmønsteret vi har i dag er i stor grad basert på utnytting av ressurser som fisk, energi, industri, skog- og landbruk, men også på friluftaktiviteter og turisme. En desentralisert bosetting er en forutsetning for å skape en bærekraftig forvaltning av naturressursene. SV vil satse på en aktiv samferdselspolitikk for å redusere avstandsulemper, og for å legge til rette for at lokalsamfunn over hele landet kan utvikles.

Store deler av veinettet i distriktene er preget av dårlig standard, flaskehals og aksellastavgrensninger. Dette fungerer konkurransevridende for næringslivet i distriktene. Rasfaren er stor langs mange norske veier, noe som skaper stor utrygghet i mange lokalsamfunn. SV vil prioritere opprusting av veinettet i distriktene, og gjøre veiene

tryggere, blant annet gjennom mer penger til rassikring, vinteråpne veier og flere gang- og sykkelveier.

En rekke fergestrekninger har for dårlig tilbud. SV vil gjøre fergetilbudet bedre gjennom flere avganger, lavere billettpris og satsing på gassdrevne ferger.

Både kortbanenettet og stamrutenettet er en viktig del av infrastrukturen i landet. Avstander, vanskelig geografi, værforhold og manglende transportalternativ gjør flyet viktig. For deler av Vestlandet og Nord-Norge er fly kollektivtransport. SV vil arbeide for reduserte priser på flytilbudet på kortbanenettet der det ikke finnes andre fullgode transporttilbud.

Post, tele, samferdsel, bredbånd og offentlig velferd er viktige virkemidler også i distriktspolitikken. SV vil ta tilbake den politiske styringa over disse, og sørge for lik pris på tjenester over hele landet.

10.6 Aktivt og langsiktig eierskap

Et aktivt og langsiktig eierskap er en forutsetning for å videreutvikle norsk næringsliv. Næringspolitikken må bidra til et slikt eierskap, både i private og offentlig eide bedrifter. I dag hemmes verdiskapingen av kravet om kortsiktig gevinst.

For å sikre demokratisk og effektiv styring av samfunnsutviklingen bør det offentlige eierskapet være omfattende innenfor infrastruktur og nøkkelnæringer. Både stat, regioner og kommuner bør aktivt opprette offentlig eide selskap som skal være spydspisser i utviklingen av viktige næringer. Det statlige eierskapet bør være større og langt mer aktivt enn i dag. Landet har en lang rekke utfordringer for framtida når det gjelder transport og infrastruktur, næringsutvikling, energisituasjon og forurensing. Selskaper som Telenor, Statkraft, Posten, Statoil, NSB og Hydro har alle kompetanse til å være med på å løse disse utfordringene. SV vil derfor reversere privatiseringen, og deretter bruke disse selskapene aktivt for å oppnå viktige mål for samfunnet. Det statlige eierskapet bør være langt mer aktivt enn i dag. En eierstrategi for alle statlige selskap skal behandles regelmessig i Stortinget.

For å bidra til et mer aktivt og langsiktig privat eierskap vil SV arbeide for at en større del av de verdiene som skapes i en bedrift bidrar til å videreutvikle bedriften. Aktivt og langsiktig eierskap skal også være et kriterium når det skal vurderes om det skal gis offentlige tilskudd til oppstart eller til forskning og utvikling.

Framtidig verdiskaping hindres også ved at spekulanter kjøper seg inn i foretak og slakter dem. For å hindre dette vil SV foreslå en lov om erverv av næringsvirksomhet. En slik lov innebærer at det skal kunne stilles krav til nye eiere om at de skal trygge arbeidsplassene for at de skal få tillatelse til å overta virksomheten. I tillegg vil SV kreve at bedrifter som skal gis ulike konsesjoner skal redegjøre for hva bedriften skal bidra med når det gjelder kompetanse- og produktutvikling og bruk av forskning.

Økt arbeidstakerinnflytelse bidrar til langsiktig eierskap. SV vil derfor foreslå økt arbeidstakerrepresentasjon i bedriftens styrende organer. SV vil også foreslå at arbeidstakere gjennom forkjøpsrett gis mulighet til å overta en bedrift som enten skal flagges ut eller legges ned. SV vil også foreslå en egen lov om arbeiderstyrte bedrifter.

Norsk næringsliv er altfor mannsdominert. SV vil derfor foreslå at det skal være minst 40 prosent kvinner i alle bedriftsstyrer.

De siste års privatisering av statlig eide bedrifter har ført til redusert demokratisk kontroll av nøkkelindustri. SV vil hindre en ytterligere privatisering av viktige bedrifter i Norge, og vurdere tilbakekjøp og oppkjøp av strategiske eierandeler i norske selskaper.

10.7 Produktivitet og sysselsetting

Pengepolitikken er avgjørende for det konkurranseutsatte næringslivets rammevilkår, og må derfor styres ut fra hensynet til sysselsetting og næringsutvikling, ikke bare ut i fra målet om lav inflasjon. Målene for pengepolitikken skal fastsettes av Stortinget, og styremedlemmene i Norges Bank skal være foreslått av Stortinget.

Styringen av norsk økonomi kan ikke overlates til pengepolitikken alene. SV vil bruke statsbudsjettet aktivt for å sikre stabil sysselsetting og aktivitet.

SV vil vri investeringer vekk fra spekulasjon i eiendom og finansmarkeder og over til produktiv virksomhet. Det er derfor riktig med høyere skattlegging av bolig og eiendom. SV vil også foreslå andre reguleringstiltak som gjør det mindre lønnsomt å låse store verdier i eiendom. Sterk satsing på velferd, utdanning og forskning gir økt produktivitet og økonomisk vekst. Det er derfor ikke riktig at et lavest mulig skattenivå er det beste for næringslivet. SV vil bruke inntekter fra økt beskatning av kapital og overskudd til målrettede tiltak for å styrke utviklingen av norske næringer og arbeidsplasser.

Likestilling og likeverd

SV vil bekjempe alle former for diskriminering. SV vil øke innsatsen når det gjelder menneskerettigheter, systematisk antidiskrimineringsarbeid og et helhetlig lovvern mot diskriminering. SV ønsker å sette et spesielt søkelys på diskriminering på bakgrunn av kjønn, hudfarge, etnisk tilhørighet, religion, funksjonshemming eller seksuell orientering.

Kvinner har rett til ikke å bli diskriminert på bakgrunn av sitt kjønn. Dette må også gjelde for religiøse trossamfunn. Derfor går SV inn for å fjerne likestillingslovens unntaksadgang for indre forhold i trossamfunn. Kvinnekonvensjonen må inkorporeres i norsk lov gjennom Menneskerettsloven.

11.1 Kvinnefrigjøring

SV er et feministisk parti. Dette betyr at SV erkjenner at kvinner undertrykkes politisk, sosialt, kulturelt og økonomisk både i Norge og resten av verden, og at vi vil kjempe for kvinnefrigjøring på alle disse områdene. Kampen for kvinnefrigjøring er først og fremst en kamp for rettferdighet, og er en av SVs grunnleggende oppgaver.

Makt og ressurser er ujevnt fordelt mellom kjønnene. Kvinner har mindre makt enn menn, eier mindre, tjener mindre, og lønnsforskjellene øker. SVs mål er å styrke kvinnes stilling på alle felt av samfunnslivet, og gi kvinner mer makt og innflytelse.

Kampen for likestilling og likeverd skal gjennomsyre all politikk i SV. SV vil jobbe for å synliggjøre skjevhetene og utjevne forskjellene gjennom kjønnsanalyse av regnskap og budsjetter. SV vil tilstrebe lik representasjon i alle styrever, råd, komiteer og utvalg.

Hvilket kjønn man tilhører, legger i dag begrensninger på det enkelte menneskets muligheter. SV kjemper for et samfunn der individuell frihet blir viktigere enn hvilket kjønn du tilhører. Arbeidslivet er helt avgjørende for likestilling. Uten økonomisk likestilling blir det ikke reell likestilling. Kvinner i Norge arbeider mye, men får mindre uttelling enn menn når det gjelder lønn, pensjon og innflytelse.

I det norske samfunnet er kvinner mer avhengige av en god velferdsstat enn menn. En velfungerende velferdsstat ivaretar mange oppgaver som først og fremst

kvinner utfører. I tillegg gir den kvinner økte arbeidsmuligheter. Kampen for en velfungerende velferdsstat er derfor også en kamp for likestilling mellom kvinner og menn.

Kvinner diskrimineres i arbeidslivet. Kvinnedominerte yrker har gjennomgående lavere lønn enn sammenliknbare mannsdominerte yrker. SV vil derfor arbeide for jevnere rekruttering, for slik å utviske skillet mellom manns- og kvinnedominerte yrker, blant annet ved at det ansettes flere kvinnelige ledere. I tillegg må forskjellene i lønn mellom kvinner og menn i «arbeid av lik verdi» utjevnes. SV går også inn for kvotering som virkemiddel, for eksempel ved inntak til utdanning hvor det ene kjønn er kraftig underrepresentert.

Arbeidslivet må endres slik at det blir lettere for både kvinner og menn å forene yrkesarbeid og barneomsorg. Likestilling innebærer at fedre tar større del i omsorg for sine barn. Dette vil endre samfunnets, og ikke minst arbeidsgiveres, aksept for kvinnelige og mannlige arbeidstakere med små barn.

SV har som mål å utvide dagens fødselspermisjon med ti uker til 52 uker med full lønnskompensasjon. Ni uker forbeholdes mor som i dag, en tredel av det øvrige forbeholdes far.

Det er videre viktig at far opptjener selvstendige permisjonsrettigheter, og all forskjellsbehandling av foreldre må fjernes.

Kampen for likestilling innad i familien og i samfunnet møter motstand i alle kulturer, men kvinner med minoritetsbakgrunn kan oppleve dobbelt undertrykking, både på grunn av hudfarge, etnisk bakgrunn og tradisjon og fordi de er kvinner. SV vil derfor arbeide for å bedre kvinner med minoritetsbakgrunns stilling.

Mange kvinner med minoritetsbakgrunn har store problemer med å få arbeid. Ved å skaffe seg arbeid kan kvinner

med minoritetsbakgrunn bli mer økonomisk uavhengige og få bedre adgang til deltakelse i samfunnslivet. SV vil derfor arbeide for å legge til rette for spesielle arbeidsmarkedstiltak rettet mot kvinner med minoritetsbakgrunn.

11.1.1. Reproduktive rettigheter og kvinnehelse

SV mener at kvinners rett til å bestemme over egen kropp er helt sentral i likestillingskampen. Denne retten er langt fra sikret, men blir tvert imot angrepet fra flere hold. Dette ser vi blant annet gjennom angrep på kvinners reproduktive rettigheter, økt fokusering på kroppsideal og nedprioritering av kvinners helse.

Kampen for selvbestemt abort har vært helt sentral i kampen for kvinnefrigjøring i Norge. SV vil arbeide for at retten til selvbestemt abort utvides til også å gjelde mellom 12. og 16. svangerskapsuke, slik at nemndene ikke lenger kan bestemme over kvinners kropp i denne perioden.

Reklamens skjønnhetsideal skaper et skjønnhetspress som rammer barn og unge. Dette presset utnyttes av slankemiddel- og skjønnhetsindustrien og utgjør et stadig økende samfunnsproblem. SV vil arbeide for å redusere dette presset, blant annet ved restriksjoner på markedsføring og forbrukerpress, og ved fastsetting av aldersgrenser.

For å hindre kvinnediskriminering vil SV arbeide for en strengere og mer konsekvent håndheving av markedsføringsreglene, og foreslå at markedsføringsloven endres slik at det blir enklere å stoppe kvinnediskriminerende reklame. I tillegg vil SV foreslå et generelt forbud mot markedsføring av kosmetisk kirurgi og slankemidler. Aldersgrensa for kosmetiske operasjoner bør også settes til 18 år, dersom ikke medisinske hensyn skulle tilsa noe annet.

Spiseforstyrrelser er et økende problem blant ungdom. SV vil arbeide for at det opprettes gode behandlingstilbud i alle deler av landet, og at helsestasjonene utvikler tilbud til ungdom, blant annet ved å arbeide forebyggende i ungdomsmiljøene. I tillegg vil SV støtte foreninger som arbeider med spiseforstyrrelser.

Kvinner helse har i lang tid blitt nedprioritert i det norske helsevesenet, blant annet ved at det forskes lite på tradisjonelle kvinnesykdommer og på hvordan kvinner rammes av sykdommer. I tillegg blir sykdommer og skader som kvinner pådrar seg i arbeidslivet sjelden definert som yrkesskader og kvinner blir fratrukket viktige trygderettigheter. SV vil derfor foreslå egne bevilgninger som er øremerket forskning på typiske kvinnesykdommer. I tillegg må listen over godkjente yrkessykdommer utvides, slik at også de skader kvinner pådrar seg i arbeidslivet blir inkludert.

11.1.2. Vold mot kvinner

Vold i familien og seksuelle overgrep er et stort samfunnsproblem. SV vil arbeide for skjerpet straff for seksuelle overgrep. Den aller viktigste utfordringen er selvsagt å forebygge seksuelle overgrep. I tillegg er det et mål at flere overgrep blir politianmeldt, og at det skjer flere domfellelser i slike saker.

Arbeidet mot vold og seksuelle overgrep må styrkes, blant annet ved at det opprettes voldsmottak knyttet til akuttmottaket på sykehusene, ved å bedre trygghetsalarmtjenesten for voldsutsatte kvinner og ved å øke støtten til behandling av overgripere og voldsutøvere. Vi vil også arbeide for at det er overgriperen som skal fjernes fra hjemmet i familievoldssaker, med vesentlig sterkere og umiddelbare straffereaksjoner for brudd på oppholds- og besøksforbud og trusler. Videre vil SV at krisesentrene og støttesentrene mot incest skal hovedfinansieres av staten gjennom egne bevilgninger.

Porno og prostitusjon er basert på fornædning og utnyttelse av kvinner, og er et marked med enorm lønnsomhet for kapitalkreftene som står bak. Poli- og påtalemyndigheter må følge mer aktivt opp med håndheving av lovverket som forbyr porno, hallik- og bordellvirksomhet. SV vil også foreslå økt hjelp til alle prostituerte slik at de kan komme seg ut av prostitusjon, arbeide mot liberalisering av pornolovgivning og utvide lovgivningen til å omfatte kjønnsdiskriminerende porno. SV ønsker å styrke arbeidet med holdningsskapning mot kjøp av sex.

Seksuell trakassering må betraktes som et kollektivt, strukturelt og kulturelt problem og ikke som et individuelt problem eller som et resultat av enkelte menns avvikende atferd. Undersøkelser viser at seksuell trakassering er et utbredt problem både i skolen og på arbeidsplassen. Vi trenger en offensiv satsing mot seksuell trakassering, med økte bevilgninger til forskning, kartlegging og konkrete prosjekter, samt økt støtte til organisasjoner som tar sikte på å jobbe mot seksuell trakassering.

11.2 Lesbiske og homofiles rettigheter

SV vil bekjempe forskjellsbehandling etter seksuell orientering. Det er på tide å innføre full likestilling mellom heterofile og homofile når det gjelder ekteskap. SV vil ha en kjønnsnøytral ekteskapslovgivning gjeldende for alle, og med det erstatte partnerskapsloven med full likestilling.

Adopsjonsvurdering skal skje på grunnlag av egnethet og ikke på grunnlag av adoptivforeldrenes seksuelle orientering. SV vil foreslå at homofile skal ha rett til å bli vurdert som adoptivforeldre på lik linje med heterofile.

SV vil arbeide for å fjerne arbeidsmiljølovens diskriminering av lesbiske og homofile. I tillegg vil SV foreslå at lesbiske, homofile, bifile og transkjønnede beskyttes både av nasjonal og internasjonal menneskerettighetslovgivning.

11.3 Et inkluderende samfunn

Norge er et mangfoldig, flerkulturelt samfunn. Alle mennesker i Norge må gis lik mulighet til arbeid, utdanning og deltakelse i samfunnslivet. Målet er et romslig samfunn der alle opplever at de blir vurdert som enkeltindivider, uansett tro, etnisitet eller kulturell bakgrunn.

Norge er forpliktet til å sikre alle som bor i landet grunnleggende menneskerettigheter, og til å bekjempe rasisme og diskriminering. SV vil sikre minoritetenes rettsvern ved

å styrke lovverket. I tillegg vil SV støtte at det opprettes et ombud mot etnisk diskriminering.

Trakassering, rasisme og vold rettet mot etniske minoriteter må bekjempes aktivt, blant annet ved at politiet følger nøye med i utviklingen i de høyreekstreme miljøene. SV vil foreslå tiltak mot rekruttering til nynazistiske miljøer og at bruken av straffeloven skjerpes for å forhindre diskriminering, trakassering og vold. Skal lovgivningen virke etter sin hensikt, må politi og domstoler ha innsikt og kompetanse på feltet.

En forutsetning for en vellykket integrasjon i et flerkulturelt samfunn er gjensidig tillit og respekt. Det må derfor være rom for forskjell i levemåter, religioner og kultur. SV vil arbeide mot forbud mot klesdrakt eller bruk av kleskoder som uttrykker kulturell, sosial eller religiøs tilhørighet.

En god offentlig skole hvor alle elever med ulik bakgrunn møtes som likeverdige, er det viktigste bidraget til et framtidig inkluderende samfunn.

SV vil arbeide for å styrke fellesskolen og unngå privatskoler.

SV vil foreslå å fjerne den kristne formålsparagrafen og erstatte KRL-faget i skolen med et livssynsneutrale og inkluderende fag.

Barn bosatt i Norge har rett til opplæring. Det er forbudt å frata barn denne retten, blant annet ved å ta barn ut av skolen uten skolemyndighetenes godkjenning. SV vil styrke arbeidet for å sikre alle barn en fullverdig utdanning.

Mennesker med minoritetsbakgrunn diskrimineres på arbeidsmarkedet, blant annet ved at de ikke blir innkalt til jobbintervju når de har et navn som er av utenlandsk opprinnelse. Dette problemet forsterkes når arbeidsløsheten er høy. Kampen for full sysselsetting er derfor en viktig del av kampen for et rettferdig flerkulturelt samfunn. Handlingsplanen for rekruttering av minoritetsspråklige til offentlig sektor har ikke ført til flere ansettelse av minoritetsspråklige. Mennesker med minoritetsbakgrunn er fremdeles grovt overrepresentert på ledighetsstatistikken. SV foreslår derfor å innføre kvotering av minoritetsspråklige arbeidssøkere ved ansettelse i offentlig sektor. Målet er at arbeidslivet skal gjenspeile befolkningens sammensetning.

Maktubalansen mellom kjønnene innebærer at mange kvinner med minoritetsbakgrunn diskrimineres, både på grunn av hudfarge, etnisk bakgrunn og tradisjon og fordi de er kvinner. SV vil arbeide for at kvinner med minoritetsbakgrunn likestilles med menn. Denne likestillingen innebærer at kvinnene blir økonomisk uavhengige, får adgang til deltakelse i samfunnslivet og får makt over egen kropp og seksualitet.

Tvangsekteskap er ulovlig. Unge kvinner og menn har rett til selv å ta sine valg uavhengig av tradisjonelle maktstrukturer. Det er opp til hver enkelt å bestemme med hvem og når en kan gifte seg. SV er mot å vedta lover som har til formål å hindre at mennesker gifter seg med hver-

andre og bor sammen. SV vil endre rammen for forsørgerplikten ved familiegjening.

Kjønnslemlestelse er ulovlig, uansett hva tradisjonen eller kulturen sier om det. SV vil styrke arbeidet mot kjønnslemlestelse gjennom informasjon, utbygd skolehelsetjeneste og helsetjeneste for ungdom. SV vil foreslå påbud om offentlig påtale ved kjønnslemlestelse.

Mange barn og ungdommer med minoritetsbakgrunn har problemer på skolen, blant annet fordi de ikke kan godt nok norsk. SV vil øke deres språkkompetanse ved å gi elevene bedre tilbud både i norsk og den enkelte elevs morsmål. Barnehage er en viktig arena for å lære seg norsk. SV vil derfor begynne med å innføre gratis kjernetid i barnehager i områder der konsentrasjonen av språklige minoriteter er høy.

Mennesker som kommer til Norge for å søke asyl, har rett til human behandling av myndighetene. Dette gjelder også dem som får avslag på sin søknad. Staten må sikre rimelige levekår for dem som av ulike grunner ikke kan sendes tilbake.

Flyktninger og asylsøkeres situasjon på mottakene må forbedres både økonomisk og sosialt gjennom å tilby norskopplæring, velferdstilbud og psykiatrisk hjelp. Rettsikkerheten må forbedres for asylsøkere både i forhold til advokatbistand, tilgang til utlendingsmyndighetenes beslutningsgrunnlag og i forhold til 48-timersprosedyren.

Mindreårige enslige asylsøkere skal være et ansvar for barnevernet på lik linje med norske barn uten foreldre og foresatte. SV vil arbeide for at de får tettere oppfølging, og tilrettelegge for at de får de samme muligheter som andre barn som vokser opp i Norge.

Et humant arbeidsliv

Retten til et meningsfylt arbeid er en grunnleggende menneskerett. SV vil at alle skal kunne forsørge seg selv, bidra til samfunnet og samtidig ha større makt over egen arbeidssituasjon. Arbeid til alle og et demokratisk arbeidsliv er våre overordnede mål.

Brutaliseringen av arbeidslivet, som kommer til uttrykk gjennom stadige omstillinger og nedbemanninger, økt arbeidspress og stress på den enkelte arbeidsplass, er ikke et problem som kan løses individuelt. Det er et grunnleggende samfunnsproblem. Konkurransesklimaet i arbeidslivet skyver kostnadene ved denne utviklingen over på det offentlige gjennom sterkt økende trygdeutgifter. For SV er det uaktuelt å legge disse byrdene på dem som er utstøtt av arbeidslivet, ved kutt i trygd og velferd. Det er sløsing med ressurser når en stor del av arbeidsstyrken holdes utenfor arbeidslivet. SV vil arbeide målrettet for arbeid til alle, regulering av kapitalkreftene og en arbeidstidsreform.

12.1 Fagbevegelsens rolle

Fagbevegelsen er en av hoveddrivkreftene for sosial og økonomisk utjevning og demokratisering av samfunnet. Fagbevegelsen er under press både fra arbeidsgivere og borgerlige politikere som ønsker en uthuling av faglige rettigheter. For få arbeidstakere er fagorganiserte. SV vil foreslå at hele fagforeningskontingenten blir fradragsberettiget som utgift.

Det er viktig at tillitsvalgte har gode arbeidsvilkår på den enkelte arbeidsplass, og på alle nivåer i større virksomheter. SV vil arbeide for at fagbevegelsen får økt innflytelse når det gjelder organisering av arbeid, ledelse, innføring av ny teknologi, arbeidstidsordninger og arbeidsmiljø.

12.2 Økt innflytelse

Mange arbeidsplasser ledes etter prinsipper som ikke er tilpasset et moderne, framtidsrettet arbeidsliv. Et framtidrettet arbeidsliv må demokratiseres. SV vil derfor foreslå at ansatte kan kreve styrerepresentasjon i bedrifter med mer enn ti ansatte.

SV vil på denne bakgrunn øke de ansattes innflytelse i selskapene i første omgang med inntil 40 prosent av stemmene på generalforsamlinger.

Et økende problem er at bedriftene utbetaler store aksjeutbytter, og gir lederne store opsjoner. Arbeidstakerne vil i mange tilfeller være mer opptatt av å skape arbeidsplasser i bedriften. SV vil derfor arbeide for at de ansatte får mulighet til å bestemme over deler av overskuddet i bedriftene.

Utviklingen av offentlig sektor er avhengig av at de ansatte får økt medbestemmelse, slik at de kan bidra med sin kompetanse og erfaring. I tillegg må det gis økte muligheter for brukermedvirkning. Tjenestemannsloven må derfor forbedres, ikke oppheves.

Enhver offentlig ansatt skal ha en selvsagt rett til å uttale seg uten å være redd for sanksjoner. SV vil styrke vernet av tillitsvalgte og ansatte som sier ifra om kritikkverdige forhold på arbeidsplassen. Dette gjelder også private virksomheter.

En sterkere ytringsfrihet i ansettelsesforhold både i privat og offentlig sektor er en forutsetning for et velfungerende demokrati, ikke bare for den enkelte arbeidstaker, men også for å sikre kvalitet og sikkerhet, og motvirke økonomisk kriminalitet.

12.3 Arbeid til alle

SV vil arbeide for at alle som søker arbeid skal få et tilbud om arbeid eller gis mulighet til etter- og videreutdanning innen ett år. SV vil bedre dagpengeordningen for deltidssansatte, reversere innstramminger i feriepenge, stillingsandel, inntektsgrense og kuttet fra tre til to år i dagpengeperioden. SV vil at perioden med dagpenger skal være tre år som den var tidligere. Ferietillegget bør gjeninnføres.

Ungdom blir særlig rammet ved høy arbeidsløshet. SV vil foreslå en ungdomsgaranti som sikrer ungdom under 25 år rett til arbeid, utdanning eller tiltaksplass innen seks måneder.

SVs tiltak mot arbeidsløshet vil forhindre sløsing med ressurser, og legge til rette for lønnsom verdiskaping. Ved ledighet bør økt virksomhet i offentlig sektor aktivt brukes til å skape flere arbeidsplasser. Samfunnsmessig nyttige tiltak som kan settes i verk kan være både økt offentlig tjenesteyting av mange slag, og gjennomføring av viktige samfunnsmessige investeringer som opprustning av skoler, og boligbygging. I tillegg er det behov for en bedre infrastruktur, blant annet opprusting av jernbanelinjet og deler av veinettet.

Full sysselsetting sikres både ved at det skapes nye arbeidsplasser og ved at arbeidstakere gis nødvendige kvalifikasjoner slik at eksisterende arbeidsplasser kan utvikles. SV vil derfor øke satsingen på næringsrettet forskning og utvikling.

Full sysselsetting kan bare sikres ved en aktiv stat og en god kommuneøkonomi. En aktiv stat må, blant annet gjennom offensiv næringspolitikk og en godt utbygd offentlig arbeidsformidling, ta ansvaret for å sikre full sysselsetting.

En årsak til høy arbeidsløshet i enkelte grupper er diskriminering. Grupper som diskrimineres er funksjonshemmede og etniske minoriteter, som i praksis utestenges fra dagens arbeidsliv. Arbeidssøkere med slik bakgrunn har i mange tilfeller store problemer med å få arbeid som samsvarer med deres kvalifikasjoner. SV vil arbeide for at denne diskrimineringen opphører, blant annet gjennom kvotering.

Ikke alle passer inn i det ordinære arbeidslivet. Derfor må det i større grad legges til rette, opprettes og gis tilskudd til stillinger og tiltak, slik at også disse får brukt sine ressurser.

Personer som er tidligere straffet eller under rehabilitering fra rusmisbruk eller psykiske lidelser, er ofte ufrivillig arbeidsløse. SV vil arbeide for at disse får langt bedre hjelp til å skaffe seg arbeid.

SV vil arbeide for at yringsfriheten blir overholdt i forbindelse med religiøse og politiske symboler og plagg.

12.4 Arbeidstid

SV vil ha en arbeidstidsreform. En slik reform må gjennomføres av partene i arbeidslivet i samarbeid med det offentlige. Målet er å gi den enkelte mer fritid, skape rom for flere i arbeidslivet og gjøre det mulig for flere arbeidstakere å stå i jobb fram til pensjonsalder. SV vil derfor arbeide for en arbeidstidsreform for kortere arbeidsdag med full lønnskompensasjon. En slik reform skal gjennomføres skrittvis, og målet er seks timers arbeidsdag. SV vil også foreslå forsøk med 6-timersdagen i offentlig sektor.

Faste hele stillinger er en grunnstein i norsk arbeidsliv. Hele stillinger gir økonomisk selvstendighet og nødvendig trygghet i arbeidsforholdet, som igjen gir rom for personlig og faglig utvikling. SV vil lovfeste rett til heltid, og mulighet til deltid.

For SV er det viktig at de som jobber innenfor varehandelen får arbeidstider som gir rom for fritid og sosialt liv. SV ønsker derfor å redusere åpningstidene og begrense bruken av unntaksbestemmelsene.

12.5 Et humant arbeidsliv

Kravene i arbeidslivet blir stadig hardere. Et mer brutalt arbeidsliv er et resultat av økte krav om avkastning for eierne i næringslivet, og gjentatte krav om å kutte kostnader i offentlig sektor. Dette fører til at mange ansatte utsettes for press de over tid ikke klarer. Resultatet av økt arbeidspress og stadige omstillinger er økt sykefravær og flere uføretrygdde. Høyresidas svar er å ta fra syke mennesker full lønn under sykdom. SV vil kjempe mot enhver innskrenkning i dagens sykelønnsordning som rammer sykelønnsinntakere.

Økningen i langtidssykefravær og uføretrygding har vært særlig stor blant ansatte i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene. Et stadig økende press på kommuneøkonomien og krav til å redusere antall ansatte, har skapt et stort arbeidspress og uakseptable arbeidsforhold i mange kommuner. Resultatet er økt sykefravær og dermed en enda mer pressa arbeidssituasjon for de ansatte.

For å snu denne negative trenden er det viktig med en betydelig økning i grunnbemanninga i pleie- og omsorgssektoren. Dette er også avgjørende for at kommunene skal kunne sørge for en tilstrekkelig rekruttering til disse yrkene, for å imøtekomme et stigende behov i åra framover. SV vil sette kommunene i økonomisk stand til dette gjennom økte overføringer fra staten.

SV vil motarbeide den økende brutaliseringen av arbeidslivet. Målet er et arbeidsliv hvor alle kan delta og ingen støtes ut. For å lykkes med det kreves det bedre samarbeid på arbeidsplassene og større innflytelse for de ansatte. Samtidig må ikke Stortinget gi arbeidsgivere mer makt til å pålegge overtid og ansette folk midlertidig.

Høyresidas gjentatte forsøk på å svekke opparbeidede rettigheter har på flere områder lyktes. Det gjelder blant annet liberaliserte overtidsbestemmelser, og bestemmelser for inn- og utleie av arbeidskraft. Resultatet er at arbeidsgiverne i dag har fått for mye makt på bekostning av arbeidstakerne. SV vil rette opp dette forholdet, blant annet ved skjerpede bestemmelser når det gjelder virksomhetsoverdragelser, nedleggelse, nedbemanning, omstillinger, outsourcing, bruk av kontraktører og oppsplitting av selskaper. Reell forhandlingsrett og lokal konfliktrett skal gjennomføres. I tillegg vil SV lovfeste lavere grenser for hvor mye overtid hver enkelt skal kunne pålegges av arbeidsgiver. SV vil gjennomgå regelverket for inn- og utleie av arbeidskraft for å styrke arbeidstakernes rettigheter og sikre seriøsitet i bedriftene.

Arbeidslivet har endret seg på mange områder siden arbeidsmiljøloven trådte i kraft i 1978. Utviklingen de siste åra med brutalisert arbeidsliv, nedleggelse og omstillinger har økt behovet for at arbeidstakere har et lovverk som ivaretar deres rettigheter på sentrale områder. SV vil arbeide for å styrke arbeidsmiljøloven, blant

annet ved å begrense arbeidsgivernes adgang til å pålegge overtid og bruken av midlertidige ansettelser. Tillitsvalgte må gis full tilgang til alle lister over arbeidet tid og utbetalt lønn for den enkelte arbeidstaker. I tillegg må loven bedre arbeidstakernes stilling og innflytelse på arbeidsplassene, blant annet gjennom en styrking av verneombudsordningen og de ansattes medbestemmelse.

Belastningslidelser er et problem, spesielt i mange kvinneyrker, og mange orker ikke stå i stilling et helt arbeidsliv. Belastningslidelser på grunn av arbeid må derfor regnes som yrkesskader.

Arbeidslivet må følge opp avtalen om inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen). Det må settes klare måltall for rekruttering av arbeidssøkende. SV ønsker at IA-avtalen videreføres ut over avtaleperioden.

12.6 Lik lønn for likeverdig arbeid.

Fordeling av økonomisk ressurser bestemmes av flere forhold. Lønnsinntekt er en viktig kilde. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn er store. Kvinners månedslønn utgjør i gjennomsnitt ca 84 prosent av menns, dette er den samme forskjellen som i 1997. Forskjellene kan tildels forklares med kvinners deltidsarbeid. Men det meste av lønnsgapet kan bare forklares med diskriminering av kvinner. Lønnsdiskrimineringen må avskaffes ved konkrete tiltak. SV vil støtte fagbevegelsen i deres arbeid, videreutvikle likestillingsloven og foreslå en likelønnskommisjon. SV vil arbeide for at arbeid av lik verdi lønnes likt, og at turnus og skift likestilles lønsmessig.

12.7 Sosial dumping

For SV er det et grunnleggende prinsipp at alt arbeid som utføres i Norge skal utføres til norske lønns og arbeidsvilkår. Alt annet er sosial dumping. I forlengelsen av dette følger ofte svart arbeid og annen form for økonomisk kriminalitet. Voksende lønnsforskjeller sammen med økt konkurranse på tjenester, blant annet innen EØS-området, gir større muligheter for sosial dumping drevet frem av arbeidsgiverne.

SV vil styrke Arbeidstilsynets, Skattedirektoratets og andre relevante instansers arbeid mot kriminalitet og sosial dumping. I tillegg vil SV gjøre det enklere for fagbevegelsen å allmenngjøre hele eller deler av tariffavtaler. SV vil slå fast at alt arbeid som utføres av det offentlige og offentlig eide selskaper skal utføres til norske lønns-, pensjons- og arbeidsvilkår.

SV vil ikke akseptere at arbeidsinnvandring blir et middel til å holde nede eller svekke betingelsene i arbeidslivet. SV ser positivt på økt arbeidsinnvandring, og at disse arbeidstakerne skal ha de samme lønns- og arbeidsvilkårene som norske arbeidstakere.

Bruk av underentreprenører og arbeidsleie fører til oppsplitting av oppdrag og ansvarsforhold, noe som skaper uoversiktlige forhold. Samtidig øker omfanget av skatteunndragelser.

SV vil derfor fremme forslag om å styrke håndhevnings- og kontrollmekanismene gjennom slagkraftige offentlige og koordinerte tilsyn, der Arbeidstilsynet må tillegges koordineringsansvaret og hovedansvaret for oppfølging. Disse tilsynene må også kontrollere lønns- og arbeidsvilkår. Videre skal det når det offentlige eller et offentlig foretak setter bort arbeidet, kreves norske lønns- og arbeidsvilkår i anbudsinnbydelsen. Bedrifter som legger inn anbud må kunne dokumentere at de ikke skylder skatt og avgifter, har ordnede lønns- og arbeidsvilkår og et skikkelig system for helse, miljø og sikkerhet. Ved kontraktsinngåelse mellom offentlig sektor og privat virksomhet skal det ikke være anledning til å konkurrere på lønns, pensjons og arbeidsforhold. SV mener ILO-konvensjon 94 må implementeres.

Hovedentreprenør og byggherre må gjøres ansvarlig for at underentreprenører opererer innenfor loven og avtaleverket, og betaler skatt og avgifter. SV vil arbeide for at tillitsvalgte hos hovedentreprenør skal ha tilgang på opplysninger om lønns- og arbeidsvilkår hos underleverandører. Videre vil SV arbeide for offentlige autorisasjonsordninger for vikarbyråer og utleie- og arbeidsformidlingsselskaper. Strafferammen overfor bedrifter som begår ulovligheter må skjerpes, og politiets etterforskning av slik kriminalitet må økes. SV vil støtte fagbevegelsens innsats mot kontraktørvirksomhet. SV vil ha en styrket adgang til bruk av boikott mot arbeidsgivere som driver sosial dumping eller som nekter å oppgi lønns- og arbeidsvilkår.

SV vil motarbeide ethvert forslag til nytt tjenestedirektiv som gir større rom for europeiske selskaper til å drive med sosial dumping. SV vil motarbeide et slikt direktiv i samarbeid med europeiske allierte partier og fagbevegelse, og om nødvendig arbeide for et veto mot at et slikt direktiv skal innlemmes i EØS-avtalen.

Fred og solidaritet

SVs visjon er at Norge skal være en fredsnasjon som bruker sine muligheter til beste for mennesker som rammes av krig og urett. Videre er vår visjon en rettferdig verden der alle mennesker får dekket sine grunnleggende behov, og der konflikter løses med fredelige midler.

Norge skal føre en selvstendig, konsekvent og aktiv politikk for fred, konfliktløsning og rettferdig fredsbygging, med deltagelse av kvinner og menn på likestilt basis. SV vil føre en helhetlig sikkerhetspolitikk der den militære delen inngår sammen med økologiske, ressursmessige og energimessige faktorer.

SVs mål er at vi sammen med millioner av mennesker verden over skal bidra til å flytte makt fra de rike landene til fordel for større global rettferdighet. En avgjørende kraft for å forandre verden er de verdensomspennende folkelige bevegelsene – den internasjonale fagbevegelsen, den internasjonale småbondeorganisasjonen, kvinnenettverk, bevegelsen som er kritisk til en globalisering på storkonsernens vilkår, miljø-, solidaritets- og menneskerettsorganisasjoner og ikke minst fredsbevegelsen. SV ser seg som del av disse bevegelsene, og vil aktivt gi sitt bidrag til denne nye folkelige internasjonalsismen nedenfra. Norge skal føre en politikk for fred og solidaritet.

Norges rolle som et land utenfor EU og uten stormaktsinteresser må utnyttes aktivt, og våre rikdommer må brukes på en ansvarlig måte som kan fremme velferd og miljøhensyn.

13.1 Styrk folkeretten

Til grunn for SVs utenrikspolitikk ligger målet om å forsvare og videreutvikle rettigheter for stater og enkeltmennesker slik de er nedfelt i FN-pakten, Genèvekonvensjonen og Menneskerettighetserklæringene. I dag undergraves og svekkes slike rettigheter. På den ene siden ser vi tegn til at den sterkeste rett igjen avløser internasjonale rettsregler basert på staters suverenitet, ved at særlig USA påberoper seg retten til å gå til angrepskrig, såkalte «preventive forkjøpskriger». På den andre siden svekkes enkeltmenneskers rettssikkerhet og demokratiske rettigheter i land etter land. SV forsvarer FN-pakten og folkerettens forbud mot angrepskrig, og vil gå imot alle forsøk på å undergrave disse.

SV vil styrke rettssikkerhet og demokratiske rettigheter.

Krig og terror må bekjempes på mange ulike måter, men rettferdighet og demokrati kan fjerne viktige årsaker til terror. SV vil dessuten også styrke de økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene som forplikter stater til å omfordele ressurser og sikre grunnleggende sosial trygghet for alle. SV vil blant annet at Norge skal kreve at USA skal ratifisere FN-konvensjonen om slike rettigheter, og at disse rettighetene ikke underordnes hensynet til frihandel og profitt for storselskapene.

Transnasjonale selskaper må holdes ansvarlige i forhold til nasjonale regler og lovgivning og internasjonale konvensjoner. Nasjonale og internasjonale finansinstitusjoner må føre en ansvarlig og bærekraftig utlanspolitikk.

SV vil arbeide for å få vurdert en bredere definisjon av hva som er brudd på folkeretten, blant annet grenseoverskridende økonomisk kriminalitet. I tillegg vil SV få vurdert i hvilken grad selskaper som rettssubjekt også kan omfattes av folkeretten.

13.2 En bedre organisert verden

SV arbeider for en rettferdig verdensorden der alle land gis mulighet til å bestemme sin egen vei framover. Som småstat er Norge avhengig av internasjonale spilleregler som forhindrer vilkårlig bruk av makt, og beskytter interessene til de svakeste. SV arbeider for en verdensorden der konflikter søkes løst med fredelige midler.

FN er verdens viktigste organisasjon for konfliktforebygging, konfliktredning og samarbeid. Arbeidet med å gjøre FN mer effektiv, slik at ressursene utnyttes bedre og handling kan skje raskere, er viktig. En forutsetning for at FN kan fungere er at medlemslandene oppfatter FN som demokratisk og konsekvent, og ikke som et verktøy for rike stormakter. FN må reformeres for å øke sin effektivitet og legitimitet i verdenssamfunnet.

I denne sammenhengen er det viktig å få til en grunnleggende endring av Sikkerhetsrådets sammensetning, slik at den bedre avspeiler verdens befolkning, og at stor-

maktens adgang til å ta i bruk veto oppheves. I tillegg vil SV at Generalforsamlingen styrkes ved at den tar over en del av Sikkerhetsrådets oppgaver.

Norge må arbeide for at medlemslandene i FN oppfyller sine økonomiske forpliktelser overfor organisasjonen. Samtidig må Norge bidra til at FN kan bli mindre avhengig av medlemslandene ved å forvalte og innkreve egne ressurser. Valutaskatt og skatt på internasjonal transport og våpenhandel er eksempler på slike ressurser.

Den globale økonomien må styres slik at den fremmer, ikke hemmer, bærekraftig og rettferdig utvikling, og den må komme alle land, folkeslag og sosiale lag til gode.

Prinsippene om spesiell og differensiert behandling, føre-var og forurenseren betaler må ligge til grunn for globaliseringen og økonomisk virksomhet. Alle miljøkostnader må internaliseres, også innen all form for transport.

Liberalisering, privatisering og markedsbaserte løsninger må ikke velges der dette truer menneskers grunnleggende sosiale rettigheter som retten til mat, vann, basis-helsetjenester, grunnutdanning, samt natur og miljø.

På det økonomiske området er internasjonalt samarbeid viktig i en tid da kapitalen er internasjonal. SV ønsker internasjonale institusjoner som har til hensikt å fremme en bedre global fordeling, faglige og sosiale rettigheter, hensynet til miljø og matvaresikkerhet og å motvirke kriser. Dagens institusjoner på det økonomiske området, særlig Det internasjonale valutafondet (IMF) og Verdens handelsorganisasjon (WTO), er preget av markedsliberalistisk ideologi. For SV er det viktig at internasjonale institusjoner fremmer hensynet til fordeling, velferd og miljø, og til nasjonalt handlingsrom og en rettferdig verdenshandel.

Forpliktelsene fra miljøtoppmøtet i Johannesburg om å utvikle et globalt, forpliktende regelverk for bedrifters samfunnsansvar innenfor rammene av FN må gjennomføres. Arbeidet som skjer i menneskerettighetskomiteen med UN Norms er et viktig skritt i riktig retning.

13.3 Kamp mot menneskehandel

Handel med mennesker, særlig kvinner og barn til porno- og prostitusjonsindustrien, er en av verdens mest innbringende industrier. Menneskehandelen må bekjempes både med tiltak for å fjerne fattigdom og for å styrke kvinners stilling, og med tettere politisamarbeid med andre land for å rulle opp de kriminelle nettverkene som organiserer denne virksomheten. Rettsvernet og innsatsen for å hjelpe dem som er ofre for menneskehandelen, må også styrkes. Så lenge det finnes et marked av menn som kjøper seg tilgang til andres kropper blir slik menneskehandel opprettholdt. Slike markeder trives i krig og konfliktsituasjoner, også innen internasjonale fredsbevarende styrker. Det må etableres nulltoleranse mot deltaking i slik virksomhet for alt personell i norsk og internasjonal tjeneste.

13.4 Demokrati og menneskerettigheter

Vi kan ikke sitte stille og se på at demokratiet svekkes. Overgrep mot demokratiske rettigheter må ikke aksepteres, uansett hvor de forekommer. Demokratisering og avskaffelse av diktaturer er nødvendig for å få et godt styresett, rettferdig fordeling og utbygging av offentlige helse- og utdanningstilbud. Korrupsjon er mange steder en viktig bremsekloss i utviklingen, og må bekjempes på alle nivåer.

SV vil at Norge skal arbeide aktivt for å styrke de faglige, sosiale og demokratiske rettighetene i fattige land, og gi politisk og økonomisk støtte til fagbevegelsen, demokrati-bevegelser og sosiale bevegelser. Dette vil bygge sterkere sivile samfunn, som er en forutsetning for velfungerende demokratier.

I kjølvannet av den såkalte «krigen mot terror», som USA står i spissen for, har vi mange steder sett skremmende angrep på menneskers frihet. Dette gjelder blant annet innskrenkninger i ytringsfrihet, demonstrasjonsfrihet og organisasjonsfrihet, og økt overvåking av sivilbefolkningen. Redskapet som har vært brukt er innføring av nye terrorlover, også i EU og Norge. Disse endringene representerer alvorlige brudd på grunnleggende menneskerettigheter, og SV kan ikke akseptere at frykt for terror brukes for å legitimere en slik utvikling. SV vil stå fast som forsvarer av disse rettighetene.

13.5 Bedre global fordeling

Fremdeles lever over en milliard mennesker i dyp fattigdom, selv om det har skjedd en positiv utvikling i enkelte land de siste åra. Kvinner utgjør størsteparten av de fattige i verden. For SV er det viktig å ha med kjønnsperspektivet i kampen mot fattigdom og urett. Gapet mellom fattige og rike land øker, og millioner av mennesker fratras muligheten til å skape sin egen framtid.

Tilgang til drikkevann er en menneskerett. Vann eigner seg derfor ikke som handelsvare, eller til å bli eid av private kommersielle interesser. Den økende privatiseringen av vannforsyning og vannrelaterte tjenester utgjør en trussel mot grunnleggende behov for tilgang til vann for den fattige delen av befolkningen. Statlige og lokale myndigheter bør ha ansvaret for å sørge for grunnleggende vannforsyning og sanitære tjenester, med vekt på at brukernes interesser skal være i fokus.

Om kampen mot fattigdommen skal vinnes de neste tiåra, er det behov for en radikal omlegging av internasjonal handel, sletting av gjelda til gjeldstyngede land, biliggelse av konflikter og en opptrapping av bistanden til blant annet helse og utdanning. Mange av verdens fattige bor i ressursrike land med en velstående økonomisk elite, og i disse landene er en annen fordelingspolitikk avgjørende for å bekjempe fattigdom. SV vil at internasjonale organisasjoner i større grad skal engasjere seg i fordelingspolitikk.

SV arbeider for en rettferdig verdensorden. Vi vil arbeide imot at konserner og mektige land hindrer andre lands mulighet til å bestemme sin egen vei framover. At fattige

land tvinges til å åpne sine markeder må erstattes av rettferdige handelsregler som fremmer utvikling. Strømmen av penger og ressurser fra sør til nord må snus, og norsk bistandspolitikk må endres slik at den bidrar til utvikling på de fattiges egne premisser.

SV vil arbeide for å styrke inntektene til FN og underorganisasjonene gjennom å støtte bestrebelsene på å innføre en internasjonalt forpliktende finansiering, for eksempel gjennom ulike avgifter. Slike skatteinntekter bør gå til FN.

Internasjonale spekulanter kan skape stor ustabilitet ved å flytte store mengder kapital på kort tid. Dette er både et økonomisk og et demokratisk problem som må møtes med ulike former for kapitalkontroll. SV vil derfor arbeide for at Norge internasjonalt foreslår en global skatt på valutatransaksjoner. SV støtter også arbeidet for internasjonal skatt på transport og våpenhandel.

SV vil at det skal stilles klare krav til norske bedrifter om å respektere ILOs kjernekonvensjoner, som blant annet sikrer organisasjonsfrihet og forbyr barne- og slavearbeid. Åpenhet og informasjon må sikres, slik at forbrukerne kan være med på å presse selskapene til en høy etisk standard i sin virksomhet.

Norge må arbeide for å gi rettslig status til de retningslinjene for transnasjonale selskapers menneskerettsansvar som er fremmet for FNs menneskerettskommisjon. Norge må også arbeide for å forplikte både stater, selskaper og internasjonale organisasjoner til å kjempe mot korrupsjon, ikke minst i forbindelse med olje- og annen naturressursutvinning i fattige land. Norske selskapers deltakelse må følge de strengeste internasjonale regler i den sammenheng.

13.6 Frigjøring

USA og andre stormakters militære og økonomiske dominans er en av de viktigste grunnene til underutvikling og manglende økonomisk framgang. Kampen for at folk selv skal kunne bestemme over sin egen økonomiske og politiske utvikling er derfor avgjørende for økonomisk og politisk framgang. At alle land respekterer internasjonal lov og rett, er selve grunnplanken i en mer sivilisert verdensorden, og er en forutsetning for frigjøring og utvikling i fattige land.

For SV er internasjonal solidaritet avgjørende. Det betyr at SV støtter undertrykte folk mot undertrykkerne, og ønsker å bistå i at land skal kunne frigjøre seg fra okkupasjon, undertrykkelse og stormakters ønske om å diktere den politiske utviklingen.

SV støtter palestineres kamp mot israelsk okkupasjon og påtvungen eksil, deres rett til en egen stat med Øst-Jerusalem som hovedstad og flyktingenes rett til å vende tilbake. SV vil legge press på Israel og være pådriver i kampen mot apartheidmuren på den okkuperte Vestbredden, i henhold til uttalelsen til den internasjonale domstolen i Haag.

Norge må arbeide for at de amerikanskledede okkupasjonene trekkes ut av Irak, slik at det kan etableres et legi-

timt sivilt styre. SV vil motsette seg at Norge deltar med militært personell eller på annen måte i Irak før okkupasjonen oppheves.

Et tilnærmet enstemmig FN har gjentatte ganger fordømt den amerikanske blokaden av Cuba. SV vil ta initiativ til å motarbeide blokaden for å redusere skadevirkningene på det cubanske samfunnet.

13.7. Helse og velferd

Billige medisiner må stilles til disposisjon for befolkningen i fattige land. Det må derfor forhindres at internasjonale avtaler om patentrettigheter stanser muligheten til å produsere slike medisiner i nærheten av områdene der de trengs. I tillegg må det gjøres et globalt løft for å vaksinere barn og unge mot alvorlige sykdommer. Norge må støtte og ta initiativ til globale vaksinasjonsprogrammer.

To sykdommer, aids og malaria, er særlig alvorlige fordi de rammer millioner av mennesker og er dødelige i dag. Fire millioner mennesker dør av aids årlig, først og fremst i Afrika. Over en million mennesker døde av malaria bare i det sørlige Afrika i 2004, de fleste barn. Det finnes i dag medisiner som kan redusere disse tallene kraftig. Malaria er som oftest ikke en dødelig sykdom dersom man får rask og riktig behandling. Verdens helsearbeid må rettes inn mot disse alvorlige sykdommene som tar livet av mange mennesker i fattige land, og som med relativt små ressurser kan begrenses.

13.8 Internasjonale avtaler og WTO

Avgjørelser i fjerne internasjonale organer avgjør i stigende grad hvordan mennesker lever på denne kloden. Rammevilkår for alt samfunnsliv fastlegges av institusjoner som WTO, Verdensbanken og IMF.

Internasjonale avtaler er nødvendige i en verden der mennesker og samfunn knyttes stadig tettere sammen. Det trengs også avtaler der stater avgir suverenitet. Sentrale rettigheter for enkeltmennesker og samfunnsgrupper må beskyttes av folkerettslige avtaler. Viktige miljøhensyn kan bare trygges gjennom forpliktende internasjonale avtaler.

Det er avgjørende at slike avtaler ikke underordnes de handelsreglene som defineres av WTO, eller viker for vedtak i Verdensbanken og IMF. Der det er konflikt mellom WTO-regelverket og internasjonale miljøavtaler, skal miljøavtalene ha forrang. Det samme må gjelde i forhold ILOs konvensjoner om rettigheter i arbeidslivet.

Dagens internasjonale handelsregime er drevet fram av interessene til store konsern og rike, mektige land. WTO har derfor friest mulig konkurranse som mål for verdenshandelen. Idealet er at bedrifter, banker og andre selskaper skal konkurrere med hverandre innen en verdensøkonomi der statene ikke skal ha lov til å gripe inn mot det som skjer på markedene. Dette gjør at næringslivet i rike land får fordeler i konkurransen med fattige land.

WTO står midt oppe i en forhandlingsrunde (Doha-runden) som skal drive denne formen for liberalisering videre. SV går mot å ta fra fattige land styringsrett og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget samfunn til et velferdssamfunn.

Handel kan være et viktig bidrag for å bekjempe fattigdom, men dette forutsetter at handelen skjer på vilkår som er til fordel også for de fattige statene og for den fattige delen av befolkningen. Fattige land må få bedre tilgang til industrilandenes markeder. Dette kan oppnås uten en generell liberalisering, ved at en utvider de handelspreferansene utviklingsland har i dag.

De fattigste landene må få bistand til å utvikle produkter og til å markedsføre dem i vår del av verden. SV vil arbeide for at Norge øker importen fra fattige land.

SV støtter kravet om at alle former for eksportstøtte fjernes raskest mulig. Samtidig må utviklingsland ha full rett til å beskytte næringer som de ønsker å bygge opp som del av en nasjonal næringspolitikk.

Handel med mat kan ikke sidestilles med handel med andre varer. SV støtter prinsippet om matsuverenitet, det vil si et lands rett til selv å avgjøre i hvilken grad det vil forsyne egen befolkning med mat. Norge må derfor arbeide for at alle land skal kunne verne om sin evne til å produsere mat og til å bekjempe sult og feilernæring.

Det foregår nå forhandlinger om å øke den internasjonale handelen med tjenester innen rammen av GATS-avtalen. SV krever at Norge trekker tilbake alle krav som regjeringen har stilt til land i den tredje verden om å åpne seg for utenlandsk konkurranse på viktige tjenesteområder.

I de tilsvarende forhandlingene om TRIPS-avtalen må Norge gå inn for å hindre at store medisinkonsern får patentrettigheter som hindrer tilgangen til billige medisiner mot livstruende sykdommer (for eksempel hiv/aids, malaria, tuberkulose) i fattige land.

SV støtter kravet fra de fleste land i den tredje verden om at WTO ikke må utvides med nye avtaler om investeringer, konkurranseregler, offentlige innkjøp og tilrettelegging for økt handel. Samtidig vil SV ha åpenhet rundt de norske forhandlingsposisjonene, og at WTO-forhandlingene demokratiseres.

13.8.1 Et speilvendt alternativ til WTO

SV vil arbeide for et speilvendt alternativ til WTO, bygd på følgende prinsipper: Ethvert land bør ha handlefrihet til å gripe inn med aktiv styring på markedene for varer, tjenester, kapital og arbeidskraft – også om dette skulle hindre den frie flyten på deler av disse markedene. Hensyn til konkurranse og nasjonal ikke-diskriminering må ikke gå foran viktige samfunnshensyn. Hvilke samfunnshensyn som har forrang – og hvordan de kan beskyttes – kan spesifiseres i internasjonale avtaler. Slike avtaler kan bygges opp skrittvis mellom grupper av stater, men målet er å gjøre dem globale.

Ethvert land bør selv kunne velge de virkemidlene som trengs for å sikre levedyktige lokalsamfunn og en allsidig og

forsvarlig ressursutnyttning. De landene som ønsker det, må fritt kunne fastlegge betingelsene for utenlandske oppkjøp av bedrifter, naturressurser og eiendom. Ethvert land bør selv kunne forbedre sine miljøkrav, sitt forbrukervern og sitt vern om folks helse ut over det som følger av internasjonale avtaler. Alle land må derfor kunne nekte import av varer som kan være en fare for helse, miljø og sikkerhet.

Som et skritt i denne retningen går SV inn for at forhandlinger og avtaler om nye handelsregler overføres til FN-organer.

13.9 Slett u-landsgjelda

Fattige land betaler mange ganger så mye til rike land i renter og avdrag på lån som det de mottar i bistand. Denne pengestrømmen må snus. Uten at fattige land frigjøres fra gjeldsbyrden, vil de ikke være i stand til å sørge for velferd og motvirke fattigdommen. SV vil at Norge skal være en pådriver for sletting av u-landsgjelda, uten å knytte slettingen opp mot krav om strukturtilpassing.

Verdensbanken og IMF er tvers gjennom udemokratiske institusjoner med stor makt over land i sør. Organisasjonene er i praksis de rike landenes redskaper for å tvinge gjeldstyngede land til å kutte i offentlige utgifter, privatisere og åpne markedene sine. SV vil arbeide for å legge ned Verdensbanken og IMF. De bør erstattes av demokratiske institusjoner under FN-kontroll.

13.10 Økt norsk bistand

Norge må fortsette opptrappingen av bistanden. Når målet om én prosent bistand av Bruttonasjonalinntekt (BNI) er nådd, bør en fortsette en opptrapping av Norges internasjonale solidaritetsengasjement. Bistanden må være klart fattigdoms- og kvinnerett, og kvaliteten må vurderes kritisk for å sikre varige resultater i samsvar med intensjonene.

SV er positive til at en betydelig del av midlene kanaliseres gjennom norske frivillige organisasjoner, så lenge disse kan vise til en god forvaltning av midlene, arbeider tett sammen med lokale myndigheter og andre partnere, og oppnår gode resultater.

SV vil at innsatsen for konfliktdepping og konfliktforebygging skal økes. Krig og konflikt er viktige årsaker til fattigdom og underutvikling. Samtidig som bistanden skal nå ut til de fattigste, må norsk bistand brukes til å bygge allianser med land og institusjoner i sør som kan være regionale og globale motorer for utvikling.

SV vil at norsk bistand skal gå til utvikling på de fattiges egne premisser. Mikrokreditter til små prosjekter styrt av lokalbefolkningen, og særlig prosjekter styrt av kvinner, er et eksempel på bistand som både bidrar å redusere fattigdom og samtidig styrker folks mulighet til å påvirke sin egen situasjon.

Norge forvalter store rikdommer gjennom oljefondet. I mange konflikter dør mennesker fordi nødhjelp ikke kom-

mer fram raskt nok. SV vil bruke noe av rikdommen til et nødhjelpsfond for å hjelpe mennesker i nød. Et slikt fond er særlig viktig i katastrofesituasjoner som ikke får oppmerksomhet i media.

13.11 Styrket samarbeid i nordområdene.

Å være nabo med en stormakt som Russland gir store utfordringer og muligheter, både regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Barentshavet har enorme maritime ressurser og petroleumsressurser, og åpner for nye transportmuligheter. Dette har ført til økt fokus på nordområdene, noe som har tydeliggjort de til dels kryssende internasjonale interessene til EU, USA og Russland. Norge må balansere mellom disse stormaktsaktørene. Samtidig har Norge sterke nasjonale interesser i nordområdene og må være offensive i forhold til utviklingen i nord.

Miljødimensjonen er svært viktig, og de alvorligste utfordringene er atomsikkerhet, sjøsikkerhet og oljevernberedskap.

SV mener at Norge trenger en enhetlig ny nordområdepolitikk for å sikre våre interesser. En Barentshavsavtale med Russland vil kunne lette samarbeidet på en rekke områder. Det haster også med å få på plass et regelverk i Barentssamarbeidet, der også EU og Russland må være med.

Barentssamarbeidet (Kirkeneserklæringen 1993) spiller i dag en sentral rolle i Norges forhold til Russland. Langs en grense som markerer dramatiske levekårsforskjeller, er Barentssamarbeidet et velfungerende grenseregionalt samarbeidsforum som er unikt i internasjonal sammenheng. På regionalt nivå er det etablert et variert og utstrakt samarbeid innen næringsliv, utdanning og forskning, miljø og helse, kultur og urfolk, og folk-til-folk-samarbeid.

SV vil bygge videre på, styrke og utvide det samarbeidet som allerede er etablert gjennom Barentssamarbeidet og Barentsrådet.

SV vil arbeide for å etablere et Barentsinstitutt i Kirkenes for å utnytte det brede kunnskaps- og erfaringsgrunnlaget som har blitt opparbeidet gjennom de 12 årene Barentssamarbeidet har eksistert. Samtidig ønsker SV å styrke distriktene, og etablering av et Barentsinstitutt kan være en mulighet for å legge til rette for en positiv utvikling der kunnskap skaper vekst og arbeidsplasser.

SV vil styrke Norges bidrag til en langsiktig og forsvarlig håndtering av atomsikkerhetsspørsmålene i Russland. Norsk miljøbevegelse har spilt en viktig rolle i å sette søkelys på problemene knyttet til både atomkraft, atomavfall og luftforurensning på Kola. SV vil støtte mer aktivt opp om miljøorganisasjonenes arbeid med dette, gjennom samarbeid og økonomisk støtte.

En demokratisk utvikling i Russland er viktig for Norge. Støtte til frie medier, organisasjoner og institusjoner som vil fremme demokrati, er derfor et viktig satsingsområde.

SV vil også legge til rette for et mer aktivt nærings samarbeid mellom Norge og Russland, blant annet ved forenkling av visum- og tollbestemmelser.

13.12 Nordisk samarbeid

SV er positive til samarbeidet i Nordisk Råd, men ønsker reformer for å styrke samarbeidet ytterligere. SV vil arbeide for et tettere samarbeid med de andre nordiske landene, ikke minst på det sikkerhetspolitiske området. For å bidra til å løse konflikter vil det være fornuftig med felles deltakelse i FN-operasjoner. I tillegg vil SV foreslå at det opprettes et nordisk miljøforsvar som har ansvar for miljøovervåking og katastrofeberedskap i våre nærrområder.

13.13 Et godt samarbeid i Europa

SV går inn for et tett samarbeid mellom Norge og de andre landene i Europa. Men vi ønsker å delta i et mellomstatlig samarbeid, ikke et overnasjonalt samarbeid som EU. Europa er også mer enn EU, selv om EU nå er utvidet med mange nye medlemmer. Norge må støtte aktivt opp om arbeidet som drives i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) og Europarådet for å sikre demokrati og stabilitet i Europa. Økt oppmerksomhet må rettes mot brudd på menneskerettighetene, blant annet i Tsjetsjenia og Tyrkia. Norge må også bidra økonomisk til sosial utvikling og til løsning av miljøproblemer.

SV er imot norsk medlemskap i EU, og ønsker ikke at det skal sendes en medlemsøknad i perioden. Dersom et flertall på Stortinget likevel går inn for at Norge skal søke, må det holdes folkeavstemning før Stortinget tar stilling til en eventuell avtale med EU om medlemskap.

Både i 1972 og 1994 la regjeringen til grunn at Norge kunne meldes inn i EU på grunnlag av Grunnlovens paragraf 93. Denne grunnlovparagrafen tillater overføring av myndighet til en internasjonal sammenslutning «paa et sagligt begrænset område». EU har lenge vært et system der medlemsstatene overfører myndighet i langt større omfang og med en rekkevidde som ikke kan kalles saklig begrenset.

SV vil derfor gå inn for at det oppnevnes en offentlig kommisjon som får i oppgave å avklare på hvilke punkter den norske Grunnloven må endres hvis Norge skulle kunne melde seg inn i EU. SV vil anse folkeavstemningsresultatet som bindende.

SV mener at norsk medlemskap i EU vil være et tilbakeskritt for det norske folkestyret. Dette er et hovedargument for å gå imot norsk medlemskap i EU. Medlemskap i EU vil innebære større avstand mellom velgerne og beslutningstakerne på en rekke områder, og vil innebære at Norge oppgir nasjonal styring på viktige områder hvor vi i dag, til tross for EØS-avtalen, har dette. Forslaget til ny EU-grunnlov er også i strid med SVs mål i politikken.

Opprettelsen av Den økonomiske og monetære union (ØMU) er en viktig forskjell mellom EU i 1994 og i dag. I EU har arbeidsledigheten det siste tiåret har vært gjennom-

snittlig nesten tre ganger så høy som i Norge. Norge vil måtte akseptere ØMU om vi går inn i EU. SV mener det vil være feil å overlate norsk pengepolitikk til den europeiske sentralbanken. Norge har en økonomi som særlig i forhold til effekten av endrede oljepriser er svært annerledes enn økonomien i eurolandene. Norge trenger en annen pengepolitikk enn EU.

EØS-avtalen undergraver folkestyret ved å gjøre Norge til passiv mottaker av lovverk fra EU. Avtalen fører med seg vidtrekkende detaljregulering, og undergraver distrikts- og næringspolitikken. SV vil arbeide for at veto retten tas aktivt i bruk. Ulempene ved EØS-avtalen er atskillig større enn fordelene. SV vil si opp EØS-avtalen og erstatte den med en mindre omfattende handels- og samarbeidsavtale med EU. EØS-avtalen skal først avikles når det foreligger en slik avtale med EU.

SV går sterkt imot at Norge skal sende militærstyrker til EU-hæren.

13.14 Forsvar og samfunnssikkerhet

SV går inn for at Forsvaret skal bygge på allmenn verneplikt. SV er imot et profesjonelt forsvar basert på verdede tropper.

Det må utvikles en mer helhetlig forsvars- og samfunnssikkerhetspolitikk for Norge. I dag brukes for mye penger på militært forsvar og for lite til å bygge samfunnssikkerhet, sivil beredskap og internasjonal konfliktforebygging. Internasjonalt må det også legges mye mer vekt på forebygging av konflikter og fredelig konfliktløsning enn i dag. De viktigste truslene mot vår sikkerhet kan ikke bekjempes med militære midler: trusselen om klimaendringer, internasjonal kriminalitet og terrorisme, faren for sosial uro i våre nærrområder, konflikter som følge av økende sosiale forskjeller. Dette er trusler som må møtes med politiske, diplomatiske og økonomiske virkemidler.

Trusselen om terrorangrep eller sabotasje er det i første rekke politiets oppgave å håndtere. Politiet ved Økokrim trenger tilføring av ressurser slik at finansieringsloven kan følges opp.

SV vil øke bevilgningene til de norske fredsorganisasjonene som har som målsetting å styrke fred og rettferdighet i og mellom nasjonene.

13.15 Et forsvar grunnlagt i reelle behov

SV ønsker et moderne, effektivt og defensivt forsvar, tilpasset våre nasjonale sikkerhetsoppgaver. Et slikt forsvar må også kunne løse fredsoperasjoner i FN-regi. SV vil motarbeide et forsvar med dagens sterke vektlegging av nisjekapasiteter til bruk for NATO i såkalte out of area-operasjoner. Norge har ansvar for forvaltning av enorme havområder med livsviktige ressurser. Beredskap langs kysten må prioriteres høyere enn i dag, og forsvarets rolle i forhold til miljøovervåking og maritimt redningsarbeid styrkes. Forsvaret må i større grad enn i dag innrettes mot å håndheve suverenitet og sikre stabilitet i våre land- og havområder.

I dag blir de vernepliktige som ønsker sivil tjeneste straffet med en ekstra måned i tjeneste. SV mener de sivile vernepliktige skal likestilles med de militære, og dermed være like lenge i tjeneste.

SV vil opprettholde den allmenne verneplikten, men knytte denne til en samfunnstjeneste den unge fritt kan velge mellom, om å tjenestegjøre i Forsvaret eller i sivil samfunnstjeneste.

13.16 Nedrustning, våpenspredning og norsk atomvåpenpolitikk

Det store antallet kjernefysiske og konvensjonelle våpen i verden er i seg selv et stort sikkerhetsproblem. Det er fortsatt nok atomvåpen til å utslette alt liv på jorden. Norge må spille en aktiv rolle som pådriver i det internasjonale arbeidet mot spredning av atomvåpen, og for at atomvåpenstatene oppfyller sine nedrustningsforpliktelser i henhold til Ikkespredningsavtalen. Norge må også bidra til full atomvåpennedrustning, blant annet ved å foreslå at NATO avskaffer atomvåpen som en del av sin strategi, og ved å arbeide for at medlemslandene avskaffer sine atomvåpen.

Norge må gå imot at USA utvikler et omfattende rakettforsvar, og ikke stille egne anlegg til disposisjon for dette. I tillegg må Norge arbeide for at USA ratifiserer prøvesansavtalen.

Biologiske og kjemiske masseødeleggelsesvåpen er en stor trussel. SV vil derfor arbeide for at konvensjonene om slike våpen følges opp, at det etableres nye forbud mot slike våpen og for å skape et internasjonalt press mot stater som måtte ha slike våpen.

Små våpen og håndvåpen er det største sikkerhetsproblemet for flest mennesker i verden. Det haster med å få bedre regelverk for å forhindre spredning av små våpen til land med mye vold. SV støtter tanken om å få en internasjonal konvensjon som regulerer handel med våpen.

13.17 Våpeneksport

Det kan av hensyn til beredskapsevnen og nasjonal kompetanseutvikling være ønskelig med en begrenset våpenproduksjon i Norge. For å sikre mot misbruk vil SV gå imot at det produseres våpen i Norge som kan inngå som en del i en offensiv våpenstrategi. Derfor vil SV blant annet forby norsk produksjon av ekspanderende Nammo-kuler. Dersom en slik politikk går ut over arbeidsplasser i norsk våpenindustri, vil SV ta initiativ til statlig støttede omstillingstiltak.

SV vil arbeide for full åpenhet om framtidig norsk våpeneksport, og for at regelverket for våpeneksport håndheves langt strengere. SV vil arbeide for at Stortinget etablerer et eget kontrollorgan for salg og utlån av våpen til andre stater.

SV vil kreve sluttbrukererklæringer fra alle land Norge selger våpen til, styrke rapporteringen til Stortinget om norsk våpensalg og stramme inn på kriteriene for hvilke

land Norge selger våpen til. Det må være et absolutt krav at det ikke selges våpen til stater som er i krig, eller som krenker grunnleggende menneskerettigheter. Dette kravet må også gjelde våre allierte. SV vil blant annet arbeide for full våpenboikott og våpenembargo av Israel så lenge staten fortsetter sine folkerettsstridige overgrep mot det palestinske folk.

13.18 En ny alliansepolitikk for Norge

SVs visjon om Norge som fredsnasjon er ikke forenlig med den rollen Norge i dag spiller i NATO, og omfanget av og usikkerheten som er knyttet til norsk våpeneksport.

SV har alltid vært motstander av Norges medlemskap i NATO, og er kritisk til en rekke sider ved NATO. NATO har førstebruk av atomvåpen som en del av sin strategi, og forbeholder seg retten til å bruke militærmakt uten FN-mandat utenfor sitt eget geografiske område – den såkalte out of area-strategien.

Dette øker faren for at Norge kan bli dratt med i angrepskriger i strid med folkeretten, selv om et flertall av befolkningen ikke ønsker å støtte krigen. Deltakelse i slike kriger trekker Norge dypere inn i stormaktspolitikken og vil svekke Norges evne til og ambisjoner om å spille en aktiv rolle i internasjonalt fredsdiplomati. Det øker faren for at Norge blir mål for terroraksjoner.

NATO styrker de militære og politiske båndene til USA, som i dag er den største trusselen mot verdensfreden. USA nekter å underlegge seg internasjonale avtaler, det være seg om rustningskontroll, domstoler eller miljøspørsmål. USAs utenrikspolitikk er i dag den største trusselen mot verdensfreden. Det er derfor nødvendig at Norge inntar en langt mer kritisk rolle innad i NATO og overfor USA enn i dag. Samtidig vil SV samarbeide med alle demokratiske og progressive krefter i USA.

NATO-samarbeidet er lite relevant i forhold til de reelle sikkerhetsutfordringene i vår tid, og for det norske Forsvaret. NATO pålegger medlemslandene å ruste opp og bruke mer penger på militæret. I tillegg forplikter Norge seg i stadig større grad til å utvikle Forsvaret slik at vi kan tilby nisjekapasiteter til NATOs out of area-operasjoner, mens vi svekker vår evne til å møte sikkerhetsutfordringer i nærområdene våre og til å påta oss oppdrag for FN.

SV er for norsk utmelding av NATO og vil derfor arbeide for en ny alliansepolitikk for Norge, og for alternativer til NATO-medlemskapet.

Norges stilling som forvalter av et enormt nordsjøområde, fiskeriinteressene våre, olje- og gassinstallasjonene, miljøutfordringene ved oljefrakt langs norskekysten og de mange utfordringene i barentsregionen og rundt Svalbard gjør det naturlig for Norge å ta initiativ til en tettere forsvarssamarbeid mellom landene rundt Nordsjøen, og med Sverige, Finland og Russland. Målet er å nå fram til et nordeuropeisk forsvars- og sikkerhetspolitisk fellesskap. Samtidig er det klart at Norge på flere områder må ta ansvar for eget forsvar.

Dette må få konsekvenser også for utvikling og innkjøp av forsvarsmateriell. Det er viktig for sikkerheten vår at vi finner løsninger som knytter oss sammen med land vi deler sikkerhetsutfordringer med.

13.19 Bruk av norske styrker i utlandet

Både for befal og menige skal all internasjonal tjeneste skje på frivillig basis. Norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner skal bare kunne skje etter behandling i Stortinget når det på forhånd foreligger et utvetydig og konkret FN-mandat. Slike operasjoner må skje i FN-regi. Alle ikke-militære alternativer må først være utprøvd, med unntak av situasjoner der alle involverte parter i en konflikt anmoder om militær tilstedeværelse.

Norge må prioritere å sende styrker dit hvor de kan bidra til å støtte opp under fredsprosesser som Norge har bidratt til, og til FN-oppdrag. Det må etableres et bedre støtteapparat for norske soldater som har deltatt i slike oppdrag.

Vektlegging av fredsoperasjoner innebærer at Forsvaret ikke skal satse på den typen offensive spesialstyrker som vektlegges i dag. Bistandsmidler skal aldri brukes til å finansiere norske militære operasjoner i utlandet.

SV vil at Norge skal arbeide mot doktrinen om forebyggende krigføring.

13.20 Et åpnere Norge

De aller fleste av verdens flyktninger er flyktninger innad i sitt eget land, og er ikke omfattet av de internasjonale avtalene om flyktnings rettigheter. Det internasjonale samfunnet må sikre tilgang til humanitær hjelp, og Norge må arbeide for at FNs retningslinjer for vern av internt fordrevne blir etterlevd. Svært mange flykter til naboland, og noen få flyktinger havner i de rike landene. SV vil at Norge bidrar mer til å løse verdens flyktningproblemer, både ved å ta imot flere i Norge og ved å arbeide for et sterkere internasjonalt samarbeid. De landene som tar imot flest flyktninger er fattige land, og SV vil at det skal etableres et fond i FN-regi som kan bidra til å finansiere tiltak for beskyttelse av disse flyktingene.

SV vil verne om retten til asyl, og sikre folk som flykter til Norge en rettferdig behandling av søknad om asyl basert på FNs høykommissær for flyktnings anbefalinger. Norske myndigheter har ansvar for å bevise at det er trygt å sende asylsøkere med endelig avslag tilbake til hjemlandet.

SV vil ikke at Norge skal være en del av en felles europeisk innvandringspolitikk som går ut på å stenge folk fra andre deler av verden ute. I dag gis menneskesmuglere mye makt, mange risikerer livet for å bli smuglet inn i land i Europa. Dette problemet vil ikke bli løst så lenge det er så vanskelig å få opphold på vanlig måte. SV vil derfor at Norge skal tre ut av avtalen med EU om asyl-, flyktning- og visumpolitikk (tidligere kalt Schengen-samarbeidet), som gjør at landet fungerer som EUs ytre grense og er bundet til en politikk som stenger trengende ute og innebærer en overvåking av alle borgere.

SV ønsker at det skal være mulig for flere å søke arbeid i Norge, også for folk fra andre verdensdeler enn Europa. Arbeidstakere som arbeider i Norge må være sikret de samme lønns- og arbeidsvilkår, uansett hvilket land de kommer fra.

SV mener antallet kvoteflyktninger Norge mottar hvert år via UNHCR, må økes til minst 3000. SV er opptatt av at vi må ha en human flyktning- og asylpolitikk, i tråd med de forpliktelsene Norge har påtatt seg gjennom internasjonalt lovverk og konvensjoner. Bistandsmidler skal ikke brukes til å finansiere Norges forpliktelser på dette området.

Indeks

A:

Abort 41
Adopsjon 41
Aetat 13
Afrika 48
Aids 48, 49
Alkoholpolitikk 23
Allemannsretten 18, 25
Alternative energikilder 32
Antarktis 18
Arbeiderstyrte bedrifter 34, 39
Arbeidsgiveravgiften 13
Arbeidsledighet 6, 7, 44
Arbeidsmarkedstiltak 12, 41
Arbeidsmiljø 12, 43
Arbeidsmiljøloven 45
Arbeidstid 43, 44
Arbeidstilsynet 45
Arbeidsvilkår 8, 36, 43, 44, 45, 53
Arktis 18
Asyl 42, 52
Asylsøker 42
Atomkraft 16, 50
Atomvåpen 51, 52

B:

Barentshavet 16, 35, 50
Barentshavsavtale 50
Barentsinstitutt 50
Barentsrådet 11, 50
Barentssamarbeidet 50
Barn og unge 8, 11, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 41, 48
Barnehage 24, 27, 30, 42
Barnehagereformen 8
Barnekonvensjonen 27
Barneulydd 14
Barnevernet 27, 28, 42
Bifil 41
Bioenergi 16
Biologisk mangfold 6, 15, 18, 19
Bioteknologi 32
Bistand 6, 13, 18, 21, 23, 47, 49, 52, 53
Bokmål 25
Boligpolitikk 14
Bredbånd 36, 38
Bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen 35
Bærekraftig utvikling 6, 15

C:

CO₂ 5, 15, 16
Cuba 48

D:

Demokrati 5, 6, 7, 9, 10, 11, 24, 26, 31, 43, 46, 47, 50

Demokratisk 6, 7, 8, 9, 10, 11, 24, 28, 38, 39, 43, 46, 48, 50
Demokratisk styring 6, 7
Digital allmenning 26
Direkte forslagsrett 9
Diskriminering 5, 12, 14, 40, 41, 42, 44, 45, 49
Distriktspolitikk 6, 7, 8
Doha 49
Dyrevernet 37

E:

Egenandeler 13, 21
Eksportsubsidier 37
Eldre 16, 22, 25
Energipolitikk 8, 15, 16
Enova 35
ENØK 16
Etter- og videreutdanning 8, 12, 29, 31, 32, 43
EU 6, 8, 16, 46, 47, 50, 51, 52
Europa 7, 50, 52, 53
EØS 9, 45, 50, 51

F:

Fagbevegelsen 6, 8, 29, 32, 43, 45, 46, 47
Familiegjenforening 23, 42
Fastlegeordningen 22
Fattigdom 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 47, 49
Feminisme 5, 40
Finansnæringen 35
Finland 52
Finnmark 11
Finnmarkseiendommen 11
Fisk 6, 37, 38
Fiske og fiskeindustri 37
Flerkulturelt 5, 11, 22, 24, 41, 42
Flerreligiøst 5
Fly 17, 36, 38
Flyktninger 42, 52
FN 11, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52
Folkeavstemning 9, 50
Folkebibliotekene 25
Folkeretten 11, 46, 52
Folketrygden 13, 14
Forskning 5, 12, 15, 16, 28, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 44, 50
Forsvaret 9, 18, 51, 52
Forsørgerplikt 23
FoU 10, 38
Fred 5, 6, 46, 51
Fredsbevarende styrker 47
Fri rettshjelp 23
Frihet 5, 6, 12, 13, 14, 20, 21, 27, 28, 31, 36, 40, 47
Friluftsliv 18, 25, 30
Frivillighet 11
Funksjonshemmede 5, 14, 20, 21, 25, 32, 44
Fylkeskommune 10

Fødselspermisjon 40

G:

Garantert minsteinntekt 13
Gass 16, 35
Gasskraftverk 16
GATS 49
Genèvekonvensjonen 46

H:

Haag 48
Halden 16
Handel 6, 35, 37, 47, 49, 51
Havbruk 37
Helse 10, 16, 17, 21, 22, 29, 41, 45, 47, 48, 49, 50
Helsetilbud 21
Homofil 41
Husbanken 21
Hydro 38
Høgskoler 29, 31, 32, 33

I:

Idrett 25, 30
IKT 28, 29, 31, 36
ILO 11, 45, 48
IMF 47, 48, 49
Inkluderende arbeidsliv 45
Innovasjon Norge 36
Integrering 30
Internasjonale avtaler 18, 48, 49, 52
Internasjonalt samarbeid 6, 15, 23, 47, 52
Irak 8, 48
Israel 48, 52

J:

Jernbane 17, 44
Jerusalem 48
Jordvarme 16

K:

Karakterer 29
Kirkenes 50
Kirkeneserklæringen 1993 50
Kjeller 16
Kjønnslemlestelse 42
Klima 5, 6, 16, 37
Klimaendringer 16, 18, 51
Kola 50
Kollektivtransport 14, 16, 17, 38
Kommunesammenslåing 10
Kommuneøkonomi 8, 20, 22, 27, 44
Kontantstøtte 14, 27, 35
Korrupsjon 13, 47, 48
Kosmetisk kirurgi 41
Krig 5, 7, 15, 46, 47, 49, 52
Krise- og incestsentrene 23, 41
Kristne formålsparagrafen 29, 42
KRL 29, 42
Kullkraft 16

Kultur 8, 10, 11, 19, 24, 26, 36, 42, 50
Kulturelle skolesekken 24, 25, 28
Kulturløftet 8, 24, 25
Kulturvern 19
Kvalitetsreformen 31

L:

Lagringsformater 33
Lagtinget 9
Landbruket 36, 37
Lesbisk 41
Likelønn 45
Likestilling 5, 14, 17, 21, 25, 27, 28, 29, 30, 39, 40, 41, 42, 46
Lofoten 16, 35
Lærlinger 30

M:

Malaria 48, 49
Masseødeleggelsesvåpen 51
Matvaresikkerhet 36, 47
Medisiner 48, 49
Menneskerettigheter 5, 24, 40, 41, 43, 47, 48, 52
Menneskerettighetserklæringene 46
Miljø 5, 6, 7, 15, 17, 24, 27, 32, 35, 36, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52
Miljøavgifter 36
Miljøforvaltning 10
Miljøgifter 15, 17, 18, 22
Miljøkriminalitet 37
Miljøteknologi 34
Miljøvennlige 12, 17, 35, 36, 37
Miljøødeleggelser 15
Minoriteter 5, 11, 14, 24, 26, 29, 41, 42, 44
Monarkiet 11
Morsmål 27, 28, 42

N:

Nasjonalparker 19
NATO 51, 52
NORAD 25
Nordisk Råd 11, 50
Norsk kulturminnefond 19
NRK 26
NSB 38
Nynorsk 25
Næringsliv 15, 23, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 44, 48, 50
Næringsmiddelindustrien 37
Næringspolitikk 8, 34, 44, 49
Nødhjelpsfond 8, 50

O:

Odelstinget 9
Offentlig sektor 10, 13, 32, 36, 42, 43, 44, 45
Olje 16, 32, 35, 48, 52
Oljefondet 6, 8, 12, 49
Organisert kriminalitet 23
OSSE 50

P:

Palestina 48
Partnerskapsloven 41
Patentrettigheter 18, 48, 49
PCB 17
Pensjon 13, 40
Petroleum 6
Politi 23, 41, 42, 51
Porno 41, 47
Posten 38
Pressestøtten 10, 26
Privatisering 5, 8, 9, 10, 12, 13, 17, 20, 37, 39, 47
Privatskoler 28, 42
Prosessindustrien 35
Prostitusjon 41, 47
Psykisk helsevern 21, 22, 23, 42

R:

Rasisme 5, 41, 42
Rassikring 38
Regional utvikling 10, 38
Regionalt folkevalgt nivå 10, 21
Regionfelt Østlandet 18
Regnskog 18
Reiseliv 36
Reklame 10, 17, 41
Republikk 11
Rettferdig fordeling 5, 6, 8, 9, 22, 36, 47
Rettferdig handel 6, 35, 37
Rovdyr 18
Rusavhengige 22, 23
Russland 50, 52

S:

Sametinget 11
Samferdsel 10, 38
Samferdselspolitikk 16, 17, 38
Samisk 11, 24
Schengen 52
Seksuell trakassering 29, 41
Seksuelle overgrep 23, 41
Sikkerhet 6, 23, 30, 37, 43, 45, 49, 50, 51
Skagerrak 35
Skatt 6, 13, 15, 45, 47, 48
Skattesystem 10, 13, 15
Skattedirektoratet 45
Skole 8, 11, 12, 20, 24, 27, 28, 29, 30, 42
Skolefritidsordning 8, 28, 30
Skolemateriell 8, 29
Skolemåltid 29
Slett u-landsgjelda 49
SLT 23
Solenergi 16
Solidaritet 5, 6, 7, 8, 15, 24, 46, 48
Sosial dumping 8, 45
Sosialkontor 13
Spiseforstyrrelser 41
Stamveier 17
Statkraft 38
Statoil 38
Statskirke 11
Stemmerettsalderen 9

Studentboliger 14, 31
Studiefinansiering 31
Studieforbund 30
Sult 49
Svalbard 16, 52
Svart arbeid 13, 45
Sverige 52
Sykehus 21, 22, 24

T:

Tannhelse 8
Tannhelsereform 8, 21
Teknologi 5, 6, 11, 15, 16, 17, 34, 35, 43
Telenor 38
Tiltaksplass 8, 43
Trafficking 23
Transkjønnede 41
Transport og skipsfart 36
TRIPS 49
Trygd 12, 14, 21, 43
Trygdeetat 13
Tsjetsjenia 50
Tvangsekteskap 42
Tyrkia 50

U:

UDI 23
Ungdomsskolen 28, 29
UNHCR 52, 53
Universelle rettigheter 7
Universiteter 31, 32, 33
Urfolk 11, 50
USA 46, 47, 48, 50, 51, 52
Utdanning 5, 8, 9, 10, 12, 20, 21, 23, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 43, 47, 50
Utenrikspolitikk 5, 6, 18, 46, 52

V:

Valutahandel 10, 48
Vannkraft 6, 16
Varehandelen 35, 44
Varmepumper 16
Vassdrag 16, 18
Velferd 5, 9, 12, 20, 32, 38, 39, 42, 43, 46, 47, 48, 49
Velferdsstaten 5, 7, 8, 10, 12, 13, 20, 21, 34, 40
Velferdstjenester 10, 20
Verftsindustrien 35
Vernepliktige 13, 51
Vestbredden 48
Videregående opplæring 29, 30
Vindkraft 16
Voksenopplæring 29
Vold 23, 24, 41, 42, 51
Våpen 51, 52
Våpeneksport 51, 52
Våpenhandel 47, 48, 51

W:

WTO 9, 37, 47, 48, 49

Ø:

Økokrim 51

Økonomisk kriminalitet 13, 37, 43, 45, 46

Økoturisme 36

ØMU 50, 51

Sosialistisk Venstreparti
Akersgata 35, 0158 Oslo
T: 21 93 33 00, F: 21 93 33 01
www.sv.no / post@sv.no